

G Ü M R Ü K U Z M A N L A R I D E R N E Ğ İ

GÜMRÜKTE UZMAN GÖRÜŞÜ

YIL: 8 • SAYI: 20 • Ocak - Mart 2009

• 10 YIL ÖNCE 10 YIL SONRA...
2.PROMOSYON GÜMRÜK UZMANLARININ
10.YILI KUTLU OLSUN...

• MODERNİZE GÜMRÜK KODU VE GETİRDİĞİ YENİLİKLER

• RUSYA FEDERASYONU İLE BİLGİ DEĞİŞİM PROJESİ:
BASİTLEŞTİRİLMİŞ GÜMRÜK HATTI

• VERİMLİLİK-ETKENLİK-ETKİLİLİK KAVRAMLARI
VE BUNLAR ARASINDAKİ İLİŞKİ

AB İHRACAT KONTROLLERİ SİSTEMİ
VE BU KONUDAKİ AB PERSPEKTİFİ

AVRUPA BİRLİĞİ, MÜZAKERELER VE TÜRK GÜMRÜK İDARESİ •

BİLİŞİM TEKNOLOJİLERİNİN (IT) KURUMLAR ÜZERİNE ETKİSİ •

TİCARET POLİTİKALARINDA MENŞE KURALLARININ ÖNEMİ •

KÜRESELLEŞMENİN YENİ SİYASAL İKTİDAR MODELİ:
YÖNETİŞİM VE UZANTISI TEKNOLOJİ DEVLETİ

İstediginiz imaja ulaşamıyor musunuz ?

IQTASARIM

www.iqtasarim.com

8.Cadde 76. Sokak No:3/2 A.Öveçler 06460 Ankara / TURKEY • T: 0312.472.3561 • F: 0312.472.3563

SAHİBİ:

Gümrük Uzmanları Derneği Adına
Yönetim Kurulu Başkanı
Aynur ÇIRAY

SORUMLU YAZI İŞLERİ MÜDÜRÜ:

Evren YENİ

YAYIN KURULU:

Adem OĞULTARHAN
Damla EŞREFOĞLU
Mehmet UYLUKÇU
Ömür ÖÇLAN
Serkan AYYILDIZ
Yaşam ÇIÇEK

REKLAM YÖNETMENİ:

Serkan AYYILDIZ

GÜMRÜK UZMANLARI DERNEĞİ YÖNETİM KURULU:

Aynur ÇIRAY
Ebru CAN
Mehmet UYLUKÇU
Koray SOKULLU
Evren YENİ

YÖNETİM ADRESİ:

Yüksel Cad. No: 46 Kat: 4 Kızılay / ANKARA

Tel: (312) 306 89 61
Faks: (312) 311 50 47
E-posta: gud@gud.org.tr
www.gud.org.tr

ABONELİK:

Yıllık 4 adet dergi için abonelik bedeli KDV Dahil 25,00 YTL'dir.
Abonelik ve ayrıntılı bilgi taleplerinizi, gud@gud.org.tr e-posta adresine veya (312) 311 50 47 no'lu faks iletebilirsiniz.

ISSN:

1303-7722

Gümrükte Uzman Görüş'ün basımı Onur Matbaacılık Ofset Tanıtım Hizmetleri Ltd.Şti. tarafından gerçekleştirilmiştir. Mart 2009. Matbaacılar Sitesi 35. Cad. 558. Sk. No: 47 İvedik / ANKARA

Copyright © 2002-2009 Gümrük Uzmanları Derneği
Her hakkı saklıdır.
Yaygın süreli yayındır.
Üç ayda bir yayınlanır.
Dergi'de yayımlanan yazılardaki görüşler yazarlarına aittir.

İÇİNDEKİLER

- 2** Yönetim Kurulundan
- 3** Editörden
- 4** 10 YIL ÖNCE 10 YIL SONRA...
2.PROMOSYON GÜMRÜK UZMANLARININ
10.YILI KUTLU OLSUN...
Mehmet UYLUKÇU
- 10** MODERNİZE GÜMRÜK KODU VE GETİRDİĞİ
YENİLİKLER
Mustafa GÖKÇEOĞLU
- 16** RUSYA FEDERASYONU İLE BİLGİ DEĞİŞİM
PROJESİ: BASİTLEŞTİRİLMİŞ GÜMRÜK
HATTI
Mehmet UYLUKÇU
- 25** VERİMLİLİK-ETKENLİK-ETKİLİLİK
KAVRAMLARI VE BUNLAR ARASINDAKİ
İLİŞKİ
Dr. Coşkun ŞENOL
- 29** AB İHRACAT KONTROLLERİ SİSTEMİ VE BU
KONUDAKİ AB PERSPEKTİFİ
Adem OĞULTARHAN
- 48** AVRUPA BİRLİĞİ, MÜZAKERELER VE TÜRK
GÜMRÜK İDARESİ
Murat ERSOY
- 53** BİLİŞİM TEKNOLOJİLERİNİN (IT)
KURUMLAR ÜZERİNE ETKİSİ
Sadi Boğaç KANADLI
- 62** TİCARET POLİTİKALARINDA MENŞE
KURALLARININ ÖNEMİ
Serkan AYYILDIZ
- 67** KÜRESELLEŞMENİN YENİ SİYASAL
İKTİDAR MODELİ: YÖNETİŞİM VE UZANTISI
TEKNOLOJİ DEVLETİ
Cemal Cihan COŞKUN

YÖNETİM KURULUNDAN

Değerli Okurlarımız,

Müştaşarlığımızda 2009 yılı başından itibaren gündemde olan yeniden yapılanma çalışmaları ve belirli birimlerde Doküman Yönetim Sistemi'ne geçiş uygulamaları ile oluşan yoğun temponun ekverdiği ölçüde hazırladığımız "Gümrükte Uzman Görüş" adlı dergimizin yeni sayısını yayınlamış olmanın memnuniyetini yaşıyoruz.

Yeniden yapılanma çalışmaları kapsamında oluşan Daire Bazlı Örgütlenme ve geçiş süreci sorunlarının artık atlatılmış olduğu Doküman Yönetim Sistemi uygulamalarının hizmet hızını ve kalitesini arttıracığına inanıyor, bu yapının merkez teşkilatın tüm ana hizmet birimlerine yaygınlaştırılmasını bekliyoruz.

2009 yılının ilk çeyreğini tamamlamak üzere olduğumuz bugünlerde Müşttaşarlığımızın güncel teşkilatlanma ihtiyaçlarının karşılanması amaçlarıyla hazırlanmış olan Kanun tasarısının yasalaşması ile ilgili sürecin sonuçlanması en önemli beklentimiz olarak gündemimizdeki yerini koruyor.

Başta "gümrük mevzuatı ve uygulamaları" olmak üzere uluslararası ticaretin çeşitli yönleri ile ilgili araştırma ve incelemelerinizi Gümrükte Uzman Görüş Dergisi aracılığıyla bizimle paylaşmanızı temenni ediyoruz.

Bu sayımızın yayımlanmasında emeği geçen ve katkı sağlayan herkese teşekkür ediyoruz.

Yeni sayımızda görüşmek üzere,

*Aynur ÇIRAY
Gümrük Uzmanları Derneği Başkanı*

EDİTÖRDEN

Sevgili Okuyucularımız,

Gümrükte Uzman Görüş'ün bir başka sayısı ile tekrar sizlerle birlikteyiz. Birazdan sayfalarımı çevirip okumaya başlayacağımız yeni sayımızın sizlere bahsetmek istediğim üç önemli özelliği var.

Bu özelliklerden birincisi okuduğunuz derginin 2009 yılında çıkan ilk sayımız olması. 2008 yılında gümrük ve dış ticaret alanında önemli makaleleri sizlere ulaştıran ve büyük beğeni toplayan Gümrükte Uzman Görüş'ün Gümrük Camiası ve Gümrük Müsteşarlığı için her açıdan çok önemli gelişmelere sahne olacağını düşündüğümüz 2009 yılında da önemli bir işlev göreceğine inancımız sonsuzdur.

Değirmek istediğim ikinci özellik ise 2002 yılında yayımlanan ilk sayısından beri sizlerle buluşan dergimizin 20. Sayıya ulaşmış olmasıdır. Yayın hayatına büyük bir hızla başlayıp birkaç sayının ardından tozlu raflarda unutulmuş dergilere sıklıkla rastladığımız şu günlerde, Gümrükte Uzman Görüş'ün 20. Sayısının yayımlanması gerçekten gurur verici bir başarıdır. Bu noktada şahsım adına dergimizin büyük bir titizlikle hazırlanmasında emeği geçen tüm ekibe ve yayınımıza ilgisini hiçbir zaman kaybetmeyen okurlarımıza teşekkür etmek istiyorum.

Son olarak, bu sayının Editör olarak Gümrükte Uzman Görüş ekibinde yer aldığım son sayı olduğunu söylemek istiyorum. Bu kararı önceden yapılmış planlar sonucu verdiğimi söylemek istiyorum, zira özel hayatımdaki bazı hususlarla daha yoğun ilgilenme ihtiyacı beni bu yönde bir karar vermek durumunda bırakmıştır.

Beş sayıdır büyük bir şevk ve heyecan ile yürüttüğüm Editörlük görevini benden sonra gelecek arkadaşımın da en az benim kadar iyi yapacağına eminim. Bu güne kadar Gümrükte Uzman Görüş'ün yayımlanmasında emeklerini hiçbir zaman esirgemeyen Yayın Kuruluna, Gümrük Uzmanları Derneği Yönetim Kuruluna ve her şeyden önemlisi tüm bu çabalarımızı anlamlı kılan siz değerli okurlarımıza sonsuz şükranlarımı sunmak istiyorum.

Tekrar görüşmek üzere,

*Evren YENİ
Editör*

10 YIL ÖNCE 10 YIL SONRA... 2.PROMOSYON GÜMRÜK UZMANLARININ 10.YILI KUTLU OLSUN...

Derleyen
Mehmet UYLUKÇU

Gümrük Uzmanı
mehmetu@gumruk.gov.tr

2008 yılı Aralık ayı itibariyle 2.promosyon Gümrük Uzmanları 10. Yılı'nı doldurdu. Bu süre zarfında, Gümrük Uzmanlığı mesleğine her alanda olumlu katkıları olan 2.promosyon Gümrük Uzmanı üstatlara teşekkür ediyoruz. Bu vesileyle her ne kadar (ayrılanlar nedeniyle) kan kaybetmiş olsa da 2.promosyon Gümrük Uzmanlarından kalanların mesleğe ilk girdiklerinde beklenti ve düşünceleri ile 10 yıl sonrasında gelinen noktada meslek ve kurumla ilgili görüşlerinin bilinmesinin sonraki promosyonlara ışık tutacağını düşünerek bir derleme hazırladık. Görüşleri ile bu derlemeye katkıda bulunan 2.promosyon Gümrük Uzmanlarından Rasim Kutlu, Burak Serkan Yaşar, Ra-

mazan Işık, Barış Biçimseven, Ayşe Tuğba Yeşil, Leman Şahin, Cenk Burak Altay, Işıl Emine Avcı, İlkay Banu Kartal, Nadire Kırıl Düzgün ve Fulya Atuğ Hamamcıoğlu'na çok teşekkür ederiz.

Şimdi söz sırası 2. promosyon Gümrük Uzmanlarında ...

Ayşe Tuğba Yeşil:

"1998 yılında okulunu yeni bitirmiş bir Hacettepe mezunu olarak Gümrük Müsteşarlığı'na adım attım. Sınav ve mülakat heyecanı derken başarmış olmanın mutluluğu aldı sırayı. İlk işgünümde

elimde işe başlama evrakım ile beni karşılayacak ve yapacağım iş konusunda bilgi verecek birilerini aramıştım. O günden aklımda kalan oturacak yerimizin bile belirlenmemiş olmasıydı. İş hayatına atılırken yaşadığım heyecanın kurumumuz nezdinde karşılık bulmaması bir hayal kırıklığı yaratmıştı açıkçası. Daha sonraları da mesleki heyecanımın yalnızca ülkeme hizmet etmeyi borç bilmemden devam ettiğini söyleyebilirim. Promosyon arkadaşlarımla tanıştıktan sonra iş hayatının en büyük kazanımlarından birinin dostluklar kurmak olduğunu anladım. Güvercinlik katında unutulmayacak günler yaşadık, dertlerimizi sevinçlerimizi paylaştık. İş hayatını ve mesleğimizi öğrenirken bir yandan da büyüdük. Gümrük Uzmanlığı mesleğinin tam kabul görmediği bir ortamda yaptığımız işin kalitesiyle ve duruşumuzla mesleğimizin ilerlemesine katkıda bulunma bilinciyle hareket ettik. Gümrük Müsteşarlığının çehresini değiştirdiğine inandığım Gümrük Uzmanlığı mesleğinin bir üyesi olarak buruk da olsa bir gurur yaşadık.

Uzman Yardımcılığı yıllarımdan itibaren Müsteşarlığımızın gündeminde Teşkilat Kanununun çıkarılması ve "Gümrük Uzmanı" olarak uygulama süreçleri içindeki tartışmasız yerimizin hukuki çerçevesinin de belirlenmesi hususu vardı. Aradan 10 yıl geçmesine rağmen Teşkilat Kanunumuz hala çıkarılmış değil. Ancak, bir kariyer mesleği olarak Gümrük Uzmanlığı açısından güzel gelişmeler de yaşanmaya başladı. Bence bunlardan en önemlisi çalışma yönetmeliğimizin o dönemde dernek yönetiminde bulunan arkadaşlarımızın özverili çalışmaları sonucu çıkarılmış olması. Çalışma yönetmeliğimizin tam olarak uygulanmasıyla hepimizin mesleğinde daha

iyi noktalara ulaşacağı ve severek yaptığı bir işe kavuşacağı inancını taşıyorum.

Son olarak, mesleğimin onuncu yılında Teşkilat Kanununun çıkarıldığı, çalışma yönetmeliğimizin uygulandığı, tüm uzmanların hak ettikleri konumda çalıştığı, çalışmalarının karşılığını hem maddi hem de manevi olarak aldığı, aramıza yeni katılacak arkadaşlarımızın bizim yaşadığımız olumsuzlukları ve hayal kırıklıklarını yaşamadığı bir çalışma ortamı diliyorum."

Bariş Biçimseven:

"28 Aralık 1998 günü Gümrük Uzman Yardımcısı olarak mesleğe başladığım günden itibaren, böylesine genç ve pırl pırl bir grubun üyesi olmaktan dolayı gurur duydum. 10 yıl içerisinde çok bilgili, dinamik ve yeni projelerle dopdolu arkadaşlarla tanışmak ve onlarla aynı mesaiyi paylaşmak bana mesleki ve insani anlamda çok şey kattı. Gümrük Uzmanlığının bence en keyifli yanı; daha önce çok az şey yapılmış ya da hiçbir şey yapılmamış mesleki alanlarda çalışarak ülkemiz ve idaremizin yeni açılımlar gerçekleştirmesine katkıda bulunmaktı. Ben Gümrük Uzmanlarının bir çok alandaki öncü rollerinin aramıza yeni katılan genç arkadaşlarımızla artarak devam edeceğine yürekten inanıyorum. Mesleğimize ve çalışma esaslarımıza sahip çıkarak genç fidanların aramızda boy vermesi için gerekli ortamı temin etmek biz Gümrük Uzmanlarının en önemli şiarı olmalıdır. Ben bundan sonraki meslek hayatım boyunca da Gümrük Uzmanı unvanını özgeçmişimde gururla taşımaya devam ederek, bu mümtaz topluluğun bir parçası olmanın kıvancını yaşayacağım."

Cenk Burak Altay:

“Mesleğe 10 yıl önce başladığımızda hepimizi Güvercinlik katındaki büyük odaya göndermişlerdi. Halen 10 kişinin çalıştığı bu odada o zamanlar 20 kadar masa vardı ve tabii ki bu masaların da birinci promosyondan birer sahibi. Sürekli olarak yaklaşık 35-40 kişinin olduğu odada hareket edebilmek için masalar arasında slalom yapmak gerekiyordu. Başlangıçta bir eleştiri gibi görünen bu durum, aslında birbirimizi daha iyi tanımamız için bir fırsat olmuştu. O günden bu güne fiziki koşullar dışında ne değişti dersek, uzmanlar açısından bazı güzel gelişmeler de olmadı değil. En azından artık hiç kimse Gümrük Uzmanları Derneği nedeniyle “çalışma barışı”nın bozulacağını düşünmüyor. Tam olarak uygulanmasa da bir çalışma yönetmeliğine kavuşmuş olmamız önemli bir kazanım oldu. Yurtdışı eğitim imkânlarından gümrük uzmanlarının yoğun bir şekilde yararlanması da bu kapsamda sayılabilir sanıyorum. Ancak 10 yıldır değişmeyen bir şey var: “Teşkilat Kanunu Çıkacakmış”

Fulya Atuğ Hamamcıoğlu:

“Gıda mühendisi kökenli bir Gümrük Uzman Yardımcısı olarak işe ilk başladığımda, yeni bir şeyler öğrenmeye hevesli ve biraz da ürkektim. O güne kadar aldığım eğitimin ve sahip olduğum niteliklerin değerlendirileceğini düşünüyordum. 10 senesini doldurmuş bir Gümrük Uzmanı olarak bugün geriye dönüp baktığımda, bana verilen önemin sadece çalıştığım amirlere göre değiştiğini üzülerek görüyorum. Mühendis kökenli bir insan olarak kanun yorumlamayı ve geniş bir mevzuatı kendi çabalarımla öğrendim. Maalesef

hizmet içi eğitim işe başladığımız zaman standart olarak tüm yeni devlet memurlarına verilen eğitimden sonra hiç olmadı. Ne yazık ki yeni birşeyler öğrenme ve üretme hevesimi, mesleğimizle ilgili iyi gelişmeler olacağına dair inancımı tamamen kaybetmiş durumdayım. Emekli olmama 21-22 sene var ve bu sürenin nasıl geçeceğini düşünüyorum. Geleceğe yönelik hiçbir beklentim yok. İşe başladığımızdan beri Gümrük Uzmanlarının çalışma koşullarında ve özlük haklarında herhangi bir iyileştirme yapılmadı. Bu sebeptendir ki, 10 senenin içinde yeni başlayan arkadaşlarımızın ayrılıp başka kurumlara geçmeleri bir yana, verilen onca emekten sonra “Gümrük Uzmanı” ünvanını 2-3 sene ve daha fazla süredir taşımış olan arkadaşlarımız dahi bizi bırakıp gittiler. 2. Dönem Gümrük Uzman Yardımcıları olarak 24 kişi başlamıştık, sadece 15 kişiyle devam ediyoruz. Tüm olumsuzluklara rağmen çalışma hayatımdaki en güzel kazanımım ise kurduğum arkadaşlıklarım oldu. Buradaki arkadaşlıklarını gittikleri yerde bulamadıklarını buradan ayrılan arkadaşlarımız da söylüyorlar. Ama ne yazık ki, sadece arkadaşlık insanın iş yerinde motive olmasına yetmiyor.”

İlkay Banu Kartal:

“İş hayatında 10 yıl... Bu 10 yılda en büyük kazancımın arkadaşlarım olduğunu söylemeliyim. Uzunca bir süre çalıştım bazı arkadaşlarımla. 10 yıl boyunca bile çalıştıklarım var aralarında. Saygı, anlayış, sabır, hoşgörü ve özveri içinde bir çalışma ortamı paylaştık. Bu anlamda birlikte çalıştığım herkese teşekkür ediyorum. Özellikle Modernizasyon Projesindeki ekip çalışmasını unutamam. En alt kademedен en üst kademeye

kadar. Bu süreçte diğer bir kazancım da bilgi birikimi ve tecrübe. Genel olarak keyifli çalıştığımı söyleyebilirim. Elbette, hayal kırıklıklarım, anlaşmazlıklarım oldu, beklentilerimin gerçekleşmediği oldu. Kurumdan pek çok beklentim var. İlk aklıma gelenler: Uzun süre sürüncemede kalan teşkilatla ilgili sorunların çözümlenmesi, eğitimli personelin performans kriterlerine göre değerlendirilmesi, kurumsal işleyişe sistematik bir yapı kazandırılması. Umarım en yakın zamanda saygın ve istediğimiz gibi bir çalışma ortamına kavuşuruz.”

Işıl Emine Avcı:

“10 yıl önce, Gümrük Müsteşarlığı’nda Gümrük Uzmanı olarak çalışmak zor ve sürekli mücadele gerektiren bir işti. Bizler, geçmişi çok eski olan bir kurumda yeni bir kariyer mesleğini tanıtmak, kabullendirmek ve vazgeçilmez hale getirmek için, gümrük uzmanlığı adına çok çalışmalı ve kendimizi ispatlamalıydık. Diğer taraftan, başka kurumlardaki dengimiz uzmanlara verilmiş ve bizim hala sahip olmadığımız özlük haklarını elde etmek için de mücadele etmek mecburiyetindeydik. Bu ortam bizleri daha çok öğrenmek, daha çok çalışmak yönünde teşvik etti ve bu da, hala erişemediğimiz ama kısa zamanda erişeceğimize inandığım bazı amaçlarımız olsa da, gümrük uzmanlığı mesleğini Gümrük Müsteşarlığı’nın vazgeçilmezi ve bu Müsteşarlığın 4 ana kariyer mesleğinden biri haline getirmemizde yardımcı oldu. Bugünlere gelmemizde katkısı olan promosyon arkadaşlarımın yanı sıra bu mücadeleye katılmış olan diğer tüm promosyonlardaki arkadaşlarıma teşekkür ediyorum.”

Leman Şahin:

“İnsanın gerçeklerini, olayları algılayış biçimi belirliyor ve bu gerçeklere bakış biçimi de tutumunu. Benim gümrük uzmanlığı mesleğine karşı tutumum genel olarak olumlu oldu. Onuru ile yapılan her meslek saygı duyulmayı hak eder ve ben de mesleğime saygı duyuyorum. Her şeyden önce çok az insanın sahip olduğu bir unvana sahibim ve bunun bir ayrıcalık olduğunu düşünüyorum.

10 yıl önce işe başladığımda müthiş bir öğrenme isteğim vardı çünkü biliyordum ki gümrük, çok şey öğrenilebilecek ve gelişmeye açık bir alan. 10 yıl süresince çok şey öğrendim ve öğrenilecek daha çok şey olduğuna inanıyorum. Ülkeme duyduğum sevginin ve vefa borcunun bir gereği olarak bana düşen görevleri severek yaptım ve yapmaya devam ediyorum.

Gümrük Müsteşarlığı’nda tek kazancım mesleki açıdan olmadı. Harika dostlar, arkadaşlar edindim ve çok güzel anlar yaşadım. Umutsuzluğa düştüğüm (teşkilat yasası örneğinde olduğu gibi), hayal kırıklığı yaşadığım her anda onlar vardı ve son 10 yılımı onlarla paylaşmaktan mutluluk duydum.

Son söz olarak, emek verdiğim her şey gibi gümrük uzmanlığı da değere layıktır benim gözümde.”

Nadire Kırıl Düzgün:

“Gümrük uzmanlığı mesleğinde 10 yılımız geride kalırken bu mesleğe ilk başladığımız zaman ile şimdi arasında profesyonel anlamda pek fazla bir fark olmamakla birlikte bizlerin bu mesleğe

ve çalışma hayatına bakışında önemli farklılıklar olduğu düşüncesindeyim. 10 yıl öncesinde idealist 25 genç olarak başladığımız Kurumumuzda bir yandan bizlere yol gösterecek uzman arkadaşlarımızın varlığı bizi cesaretlendirirken diğer yandan zaman içerisinde mesleğin yeni olması ve yetki ve sorumluluk konularında pek çok belirsizliğin bulunması şevk ve heyecanımıza gölge düşürmüştür.

Esasında konu birkaç yönden irdelendiğinde, fiziki koşulların doğal bir süreç olan teknolojinin kullanımı dışında pek fazla değiştiği söylenemez. Hukuki açıdansa en önemli gelişmenin Gümrük Uzman ve Uzman Yardımcıları Çalışma Yönetmeliği'nin yayımlanmış olmasıdır. Bu konuda daha da sevindirici gelişme ise bizim açımızdan çok önemli olan ve baştan beri tüm uzmanlarca savunulan Daire Başkanına bağlı olarak çalışmaya ilişkin çok ciddi adımların atılması olmuştur. Ayrıca zaman içinde gümrük uzmanlarının özellikle sayısal olarak artışına bağlı olarak Kurum içerisinde daha söz sahibi olması, gümrük uzmanlarının arasından Daire Başkanlarının çıkması da diğer sevindirici gelişmelerdir.

Son olarak şunu söyleyebilirim, gümrük uzmanlığı hala muadil kurumlardaki uzmanlara kıyasla hak ettiği yeri tam olarak bulamamıştır. Bununla birlikte, en başından bugüne kadar her şeye rağmen uzmanların Kurumumuzun imajının düzelmesi ve itibarının artmasına önemli katkılar sağlaması ve işi en doğru şekilde yapmak için her türlü çabayı göstermeleri daha nice 10 yıllarda da değişmemesini arzu ettiğimiz en büyük mutluluk kaynağıdır.”

Ramazan Işık:

“On yıllık bir süreçte geçmişin köhnemiş alışkanlıklarından ve düşünce tarzından kendini kurtarmayarak zihinsel ve yapısal dönüşümü, değişimi gerçekleştiremeyen, yalnızca teknolojik adaptasyonu gelişme olarak algılayan bir idari kapasite Gümrük Müsteşarlığının en büyük sorunudur. Değişmelidir, değiştirilmelidir.”

Rasim Kutlu:

“Gümrük Müsteşarlığına gümrük uzmanı olarak başladığım ilk yıllar benim için gümrüğü ve gümrük uzmanlığı mesleğini anlamam bakımından hayatımın en önemli aşamasını oluşturmuştur. Gümrük Modernizasyonu Projesi kapsamında birçok gümrük idaresinde BİLGE sisteminin yaygınlaştırılması aşamasında gümrük idaresinin gerek taşra, gerekse merkez teşkilatını yakından görme fırsatını buldum. Böylelikle bu kurumun ülke ekonomisi bakımından ne denli önemli bir yere sahip olduğuna şahit oldum. Projenin tamamlanmasının ardından Genel Müdürlükte görev aldığım şubelerde edindiğim tecrübeler bana Türk Kamu idaresinde gümrük idaresinin ne kadar önemli bir yere sahip olduğunu göstermiştir. Mesleğe başladığım ilk yıllara kıyasla gümrük idaresinde önemli değişimler yaşanmış, bu değişim gümrük uzmanlarını da etkilemiştir. Gerek fiziki koşullardaki gelişme, gerek bilgi ve tecrübelerdeki gelişme gümrük uzmanlığını her geçen gün merkez teşkilatının önemli bir unsuru haline getirmiştir. Ancak şu da unutulmamalıdır ki, bir idarenin başarıya ulaşması sadece bir sınıfa mensup çalışanların durumunun iyileşmesiyle değil, o idarede çalışan herkesin durumunun iyileştirilmesi ile mümkündür. Bu nedenle gümrük

uzmanları Müsteşarlığın geleceğini aydınlatacak çalışmalar yaparak hem kendilerinin, hem de Müsteşarlığın önünü açacak ve Müsteşarlığı hak ettiği yere getirecektir.”

Burak Serkan Yaşar:

“Gümrük Müsteşarlığının kapısından içeri adım atalı tam 10 yıl oldu... İyisiyle kötüsüyle 10 yıl... Öyle ya da böyle, bu teşkilatta geçirdiğim her bir günün benim için bir kazanım olduğunu düşünüyorum. Çünkü çok şey öğrendim, çok değerli meslektaşlarım oldu. Üst promosyon gümrük uzmanlarının bilgi ve tecrübelerinden yararlanırken, alt promosyonlardaki arkadaşlarımızın yeni bakış açıları ve açılımları, heyecanları, benim için motivasyon kaynağı oldu. Ayrıca, bu 10 yılın hemen her günü daha güzel günler göreceğimiz beklentisiyle geçti. Birşeyler oluyor, olacak derken kimi zaman çok heyecanlandım, heveslendim. Zaman zaman da (herhalde çoğu zaman) sonuç hayal kırıklığıydı, yutkunup bir başka baharı bekledim durdum. Şu anda da, hemen her çalışan için olduğu gibi, uzun süredir çıktı çıkacak denen Teşkilat Kanununun çıktığını ve sonunda inşaat tabelasını gördüğümüz yeni hizmet binasının yükselmeye başladığını görmek en önemli beklentim. Bu beklentilerin bir an önce gerçekleşmesini ve her geçen günün gümrük uzmanları ve gümrük teşkilatının tüm çalışanları için güzellikler getirmesini dilerim... “

MODERNİZE GÜMRÜK KODU VE GETİRDİĞİ YENİLİKLER

Mustafa GÖKÇEOĞLU

Gümrük Uzmanı
gmustafa@gumruk.gov.tr

1.Giriş

1980'li yıllarda Topluluk üyesi ülkelerde ayrı ayrı uygulanan gümrük mevzuatını birleştirerek, Topluluk içi ve üçüncü ülkelerle yapılan ticarete uygulanacak hükümleri belirleyen Topluluk Gümrük Kodu; 1992 yılında kabul edilerek 1 Ocak 1994 tarihinde uygulamaya konan 2913/92 sayılı AB Parlamentosu ve Konsey Tüzüğü ile tesis edilmiştir. Kod, Gümrük mevzuatını Topluluk çapında uyumlaştırmanın yanı sıra sistematik bir şekilde derleyerek şeffaflığı da sağlamıştır.

Zaman içinde, bazı hükümlerin daha anlaşılır hale getirilmesi, uygulamada yaşanan sorunla-

rın çözümü, iyi niyetli mükelleflerin korunması ve güvenlik gereklerinin yerine getirilmesi gibi bir takım hedefler doğrultusunda Kod'da değişiklikler yapılmıştır.

1997 yılında yapılan değişiklikler ile Üye Devletlerde uygulamanın daha etkin hale getirilmesi amacıyla Kod basitleştirilmiştir. Gümrük yükümlülüğü, serbest bölgelerin denetimi ve gümrük beyannamesi ile ilgili kurallar sadeleştirilmiştir.

1999 yılında yapılan değişiklikler esas olarak transit ile ilgilidir. Transit rejiminin sona ermesi ve rejim hak sahibinin sorumluluklarına ilişkin kurallar açıklanmış ve geliştirilmiştir. Aynı zamanda

bu değişiklikler ile Topluluk transit uygulamalarından kaynaklanan yükümlülükler nedeniyle alınacak mali teminatlar ve uygulanacak rejimlere ilişkin düzenlemeler yapılmıştır.

2000 yılında; sahteciliğin önlenmesine ilişkin kurallar belirlenmiş, belli koşullarda ithalat yapan “iyi niyetli mükelleflerin” korunmasına dair yeni bir uygulama benimsenmiş, gümrük kuralları ve rejimleri basitleştirilerek rasyonelleştirilmiş, beyannamelerin elektronik ortamda verilmesinin kolaylaştırılması ve dahilde işleme, gümrük kontrolü altında işleme, geçici ithalat rejimleri ve serbest bölgelere girişe ilişkin işlemlerin kolaylaştırılması sağlanmıştır.

Kod’da temel değişiklikler 2005 yılında 648/2005 sayılı AB Parlamentosu ve Konsey Tüzüğü ile yapılmıştır. 2001 yılında ABD’de yaşanan 11 Eylül saldırısının ardından uluslararası ticarete güvenlik unsuru önem kazanmış ve yetkilendirilmiş yükümlü uygulaması, varış öncesi ve kalkış öncesi beyanname verme zorunluluğu, risk analizi metotlarının kullanılmasına ağırlık verilmesi gibi uluslararası tedarik zincirinin güvenliğini artırmaya yönelik bir dizi hüküm 648/2005 sayılı Tüzük ile getirilmiştir.

“

2001 yılında ABD’de yaşanan 11 Eylül saldırısının ardından uluslararası ticarete güvenlik unsuru önem kazanmış ve yetkilendirilmiş yükümlü uygulaması, varış öncesi ve kalkış öncesi beyanname verme zorunluluğu, risk analizi metotlarının kullanılmasına ağırlık verilmesi gibi uluslararası tedarik zincirinin güvenliğini artırmaya yönelik bir dizi hüküm 648/2005 sayılı Tüzük ile getirilmiştir.

”

Tablo 1 Topluluk Gümrük Kodunda Meydana Gelen Değişiklikler¹

Düzenleme	Yürürlük Tarihi	Resmi Gazete Sayı/ Tarih
2913/92 sayılı Tüzük (EEC)	22.10.1992	OJ L 302 of 19.10.1992

Değişiklik Yapan Düzenleme	Yürürlük Tarihi	Resmi Gazete Sayı/ Tarih
82/97 sayılı Tüzük (EC)	01.01.1997	OJ L 17 of 21.01.1997
955/1999 sayılı Tüzük (EC)	10.05.1999	OJ L 119 of 07.05.1999
2700/2000 sayılı Tüzük (EC)	19.12.2000	OJ L 311 of 12.12.2000
648/2005 sayılı Tüzük (EC)	11.05.2005	OJ L 117 of 04.05.2005
1791/2006 sayılı Tüzük (EC)	01.01.2007	OJ L 363 of 20.12.2006

Diğer taraftan, Topluluk Gümrük Kodu’nun yerini alacak olan Modernize Gümrük Kodu’nu tesis

eden 450/2008 sayılı AB Parlamentosu ve Konsey Tüzüğü 4 Haziran 2008 tarihli ve L 145 sayılı AB Resmi Gazetesi’nde yayımlanmış ve bazı maddeleri 24 Haziran 2008 tarihinde yürürlüğe girmiş olup, diğer maddeleri Topluluk Gümrük Yönetmeliği’nin kabul edilmesi ile yürürlüğe girecektir. Topluluk Gümrük Yönetmeliği’nin en geç 24 Haziran 2013 tarihine kadar yürürlüğe girmemesi halinde, söz konusu maddeler anılan tarih itibarıyla uygulanmaya başlanacaktır.² Bununla birlikte, söz konusu Yönetmeliğin 2009 yılında yürürlüğe girmesi beklenmektedir.

2. Neden Yeni Bir Kod Hazırlama Gereği Duyuldu?

İhtiyaçlar doğrultusunda önemli ölçüde değişikliğe uğramasına rağmen Topluluk Gümrük Kodu, günümüzün ihtiyaçlarını karşılayamaz hale gelmiştir. Uluslararası ticaret alanında özellikle bilgi işlem teknolojilerinin kullanımından kaynaklanan hızlı değişimlere ayak uyduramamış ve gümrük camiasının değişen önceliklerine cevap veremez hale gelmiştir. Bu durum, iç piyasada etkili ve risk tabanlı gümrük kontrollerinin yapılmasını güçleştirmektedir. Bir taraftan, Doha Kalkınma

Gündeminin de içeriğinde yer alan Toplulukta ticaretin kolaylaştırılması hedefi dikkate alınırken, diğer taraftan Topluluğun sınırlarında ilave kontrollerle acil güvenlik ve emniyet tehditlerinin önlenmesini sağlayacak olan düzenlemelere ihtiyaç duyulmaktadır. Gümrük Kodunun modernize edilerek gümrük rejimlerinin ve işlemlerinin daha etkin hale getirilmesi ve bilgi işlem sistemlerinin genel standartlarına uyum sağlaması ile aşağıdakiler hedeflenmektedir:

- Gümrük alanında e-devlet girişiminin gerçekleştirilmesi,
- Daha sade ve anlaşılır kurallar getirilmesi ve bazı mevzuatın yeniden ele alınması ile "daha iyi düzenleme" girişimine ilişkin taahhüdün yerine getirilmesi,
- Ülke içi ve Topluluk içinde firmaların rekabet

gücünü artırarak ekonomik büyümenin gerçekleştirilmesi,

- Risk analizleri de dahil olmak üzere ortak bilgi işlem teknolojileri aracılığıyla geliştirilen ve yönetilen ortak standartlardan da yararlanarak sınırlarda güvenlik ve emniyetin artırılması,

- Dolandırıcılık riskinin asgari seviyeye indirilmesi,

- Dolaylı vergiler, tarım, ticaret, çevre ve tüketicinin korunması gibi Topluluğun diğer politikalarına uyum sağlanması,

- Uygulama hükümleri, kılavuz ve izahnamelerin hazırlanması sürecinde etkili bir karar mekanizmasının geliştirilmesi, karar alımında

Komisyon ile ülke idareleri arasında koordinasyonun artırılması.

Dolayısıyla, yürürlükteki Topluluk Gümrük Kodu'nun değiştirilmeye devam edilerek bölgesine kapsamlı değişikliklerin yapılması yerine, Kod'un yerini alacak yeni bir Gümrük Kodu'nun hazırlanması kaçınılmaz hale gelmiştir.³

Gümrük işlemlerinin kağıt ortamında yapılması esas olup, Kod'da bilgisayarlı sistemlerin kullanılmasını zorunlu kılan herhangi bir hüküm halihazırda bulunmamaktadır. Gümrükleme için Topluluk çapında bilgi işlem teknolojileri uygulaması yaygınlaşmamış olmakla beraber Yeni Bilgisayarlı Transit Sistemi (New Computerized Transit System-NCTS), bu tip sistemlerin uygulanabilirliğini göstermiş ve diğer gümrük rejimle-

“ **Modernize Gümrük Kodu, bütün gümrük ve ticaret işlemlerinin elektronik ortamda gerçekleştirilmesi esasına dayanmaktadır. Hatta, Modernize Gümrük Kodu'na göre elektronik beyanname ve işlemler kural, kağıt ortamında beyanname ve işlemler ise istisnai yöntemler haline gelmektedir.** ”

rinde benzer sistemlerin kullanılmasının yolunu açmıştır.

Modernize Gümrük Kodu, bütün gümrük ve ticaret işlemlerinin elektronik ortamda gerçekleştirilmesi esasına dayanmaktadır. Hatta, Modernize Gümrük Kodu'na göre elektronik beyanname ve işlemler kural, kağıt ortamında beyanname ve işlemler ise istisnai yöntemler haline gelmektedir.

3. Modernize Gümrük Kodu İle Getirilen Yenilikler

Modernize Gümrük Kodu, 648/2005 sayılı AB Parlamentosu ve Konsey Tüzüğü ile güvenlik gerekçesiyle getirilen yetkilendirilmiş yükümlü, varış öncesi ve kalkış öncesi bildirimde bulunma zorunluluğu gibi hükümleri korumuştur. Ayrıca, rejimlerin sadeleştirilmesi, merkezi gümrükleme, tek pencere, tek nokta alışveriş merkezi (one-stop-shop) ve yükümlü aleyhine olacak idari kararların yükümlü tarafından önceden öğrenilebilmesi hakkı gibi bir dizi yeni uygulamanın yasal zeminini oluşturmaktadır. Yetkilendirilmiş yükümlü, merkezi gümrükleme, tek pencere ve tek nokta alışveriş merkezi gibi yükümlülerin iş ve işlemlerini basitleştiren uygulamalar sayesinde, Topluluk bünyesindeki ticaret erbabının rekabet gücünün artması beklenmektedir.

Modernize Gümrük Kodu ile birlikte gümrük beyannameleri ve eşyanın bir gümrük rejimine tabi tutulmasına ilişkin kurallar modernize edilmekte ve daha düzenli hale getirilmektedir. Özellikle,

gümrük beyannamelerinin ve ekindeki belgelerin elektronik ortamda sunulabilmesi ya da ulaşılabılır hale getirilebilmesi ve tek tip basitleştirilmiş beyanname düzenlenmesi gibi hususlar Modernize Gümrük Kodu ile getirilen önemli yeniliklerdir.

Bir diğer önemli yenilik, gümrük rejimlerinin birleştirilerek ya da paralel hale getirilerek rejim sayısının önemli oranda düşürülmesidir. Bu bağlamda, şartlı muafiyet sistemi kapsamında dahilde işleme rejimi, gümrük kontrolü altında işleme rejimiyle birleştirilmekte ve geri ödeme sistemi kapsamında dahilde işleme rejimi terk edilmektedir. Yeni kurallar sayesinde, tek bir teminatla birden fazla özel rejime izin verme imkanı getirilmekte ve böylece gümrük yükümlülüğünün doğmasında basit kurallar söz konusu olmaktadır.

“ **Şartlı muafiyet sistemi kapsamında dahilde işleme rejimi, gümrük kontrolü altında işleme rejimiyle birleştirilmekte ve geri ödeme sistemi kapsamında dahilde işleme rejimi terk edilmektedir.** ”

Modernize Gümrük Kodu'nda rejimlerin basitleştirilmesini ve rejimler için daha fazla ortak kuralın benimsenmesini teminen, gümrük rejimi sayısı üçe indirilmiştir. Yükümlünün doğru rejimi seçmesini sağlamak ve hataları en aza indirmek amacıyla, her bir

özel rejim kategorisine ilişkin küçük bir kurallar kümesinin ilave edildiği özel rejimlere (transit, depolama, özel kullanım ve işleme) dair ortak ve basit kurallar getirilmiştir.

Modernize Gümrük Kodu'nda rejimler aşağıdaki şekilde gruplandırılmıştır:

- 1- Serbest dolaşıma giriş
- 2- Özel rejimler
 - a. Transit
 - i. Dış transit
 - ii. İç transit
 - b. Depolama
 - i. Geçici depolama
 - ii. Gümrük antrepo
 - iii. Serbest bölgeler
 - c. Özel kullanım
 - i. Geçici kabul
 - ii. Nihai kullanım
 - d. İşleme
 - i. Dahilde işleme
 - ii. Hariçte işleme
- 3- İhracat

648/2005 sayılı AB Parlamentosu ve Konsey Tüzüğü ile Kod'a dahil edilen, artan güvenlikle ilgili önlemler dikkate alınarak, eşyanın serbest bölgelere yerleştirilmesi, bir gümrük rejimi haline getirilmiş ve eşya giriş-çıkışları ile envanter kayıtlarının gümrük kontrollerine tabi tutulması hükmü benimsenmiştir.

Modernize Gümrük Kodu, yükümlülerin farklı idarelere ayrı ayrı bilgi vermek yerine tek bir idareye bilgi vermesinin yeterli olmasını sağlayan "tek pencere" sistemini benimsemiştir. Ayrıca, yükümlü tarafından verilen bilgilerin gümrük idareleri arasında ve gümrük idareleri ile kontrol işlemi yürüten diğer idareler arasında paylaşılması ve farklı idareler tarafından yapılan kontrollerin uyumlaştırılma-

sı suretiyle, yükümlünün bir defa bilgi vermesi üzerine, farklı idarelerin kontrolleri aynı yer ve zamanda gerçekleştirilmesine imkan sağlayan tek nokta alışveriş merkezi "one-stop-shop" konsepti getirilmektedir. Söz konusu uygulamalar ile eşyanın daha kısa sürede ekonomiye kazandırılması amaçlanmaktadır.

Modernize Gümrük Kodu ile yükümlülerin basitleştirmelerden azami faydayı sağlaması ve gümrük kontrollerinin düşük seviyelere indirilmesinden yararlanması amaçlanmaktadır. Ayrıca, gerekli koşulları sağlayarak yetkilendirilmiş yükümlü statüsünü kazanan bir gümrük temsilcisi, gümrük hizmetini, yerleşik olduğu devlet dışındaki bir Üye Devlet'te yürütme hakkına sahip olacaktır.

Yetkilendirilmiş yükümlülerin, eşyanın hangi üye ülke yoluyla Topluluk Gümrük Bölgesine getirildiği ya da Topluluk Gümrük Bölgesinden çıkarıldığına bakılmaksızın yerleşik oldukları yerlerde, gümrük vergilerini ödeyebileceği ve gümrük işlemlerini yürütebileceği "merkezi gümrükleme" sistemi benimsenmiştir.

“ Eşyanın serbest bölgelere yerleştirilmesi, bir gümrük rejimi haline getirilmiş ve eşya giriş-çıkışları ile envanter kayıtlarının gümrük kontrollerine tabi tutulması hükmü benimsenmiştir. ”

Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı'na⁴ göre, gümrük idareleri tarafından alınan kararların temyiz edilmesi hakkına ilave olarak Modernize Gümrük Kodu, yükümlülere kendilerini olumsuz etkileyecek kararları önceden öğrenme hakkını da tanımaktadır.

4. Sonuç

Modernize Gümrük Kodu hazırlanırken, yükümlü odaklı bir yaklaşım benimsenmiş, 258 maddeden oluşan mevcut Kod'un üçte ikisinden fazlası değiştirilmiş, birleştirilmiş ya da Yönetmeliğe bırakılmış olup madde sayısının azaltılması ve daha anlaşılır bir terminolojiye sahip olması sağlanmıştır.

Çağdaş, elektronik ve kağıtsız gümrük ortamı doğrultusunda daha az sayıda ve daha sade kurallar getirmek, firmaların rekabet gücünü geliştirerek ekonomik büyümelerini sağlamak, sınırlarda güvenlik ve emniyeti artırmak ve sahtecilik riskini en aza indirmek gibi amaçlarla Topluluk Gümrük Kodu'nun modernize edilmesi ve bilgi işlem teknolojileri sistemlerinden azami faydanın sağlanması bir zorunluluk halini almıştır.

Topluluk Gümrük Kodu'nun yukarıda bahsedilen gerekçeler doğrultusunda modernize edilmesi sonucunda, hem yükümlüler hem de gümrük idareleri açısından zaman maliyeti ve ekonomik maliyetin düşürülerek, mevcut insan kaynaklarının sınır emniyet ve güvenliğinin artırılması, risk analizlerinin uygulanması gibi alanlara kaydırılabileceği ve eşyanın uluslararası dolaşımı konusunda başlıca görevli ve eşgüdümünden sorumlu kuruluş olan gümrük idaresinin etkinliğinin artırılması gibi kazanımların sağlanabileceği düşünülmektedir.

Toplulukta yerleşik yükümlülere büyük kolaylıklar ve basitleştirmeler sağlayan Modernize Gümrük Kodu'nun mevzuatımıza aktarılması, AB mevzuatına uyum yükümlülüklerimizin bir gereği olmasının yanı sıra ticaret erbabının Topluluk'ta

yerleşik firmalara karşı rekabet gücünün korunması açısından da önem arz etmektedir. 4458 sayılı Gümrük Kanununun değiştirilmesine yönelik olarak hazırlanan ve TBMM gündeminde bulunan Kanun Tasarısında hem güvenlik ve emniyetin artırılmasına yönelik hükümler hem de yükümlüler lehine önemli basitleştirmeler öngören düzenlemeler yer almakla birlikte, asıl önemli dönüşüm Modernize Gümrük Kodu'nun mevzuatımıza aktarılmasıyla sağlanacaktır. Bu doğrultuda, Modernize Gümrük Kodu'na uyumlu yeni bir Gümrük Kanunu hazırlanmasına yönelik çalışmalar Gümrük Müsteşarlığı'nda (Gümrükler Genel Müdürlüğü) yürütülmektedir.

KAYNAKÇA:

- LUX Michael, The Modernized Community Customs Code, Customs 2007 Seminar
 - LUX Michael, European Commission, Presentation on customs procedures
 - ANABOLI Panayota, A paperless environment for customs and trade-Balancing security and trade facilitation, Seminar
 - Studio Giffoni Customs Consultancy, Brussels, BELGIUM
 - ITD Hungary ZRT. (Macaristan Yatırım ve Ticaret Kalkınma Ajansı)
 - http://ec.europa.eu/taxation_customs/resources/documents/CustomsCodes_tables.pdf
 - <http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=MEMO/08/101&format=HTML&aged=0&language=en&guiLanguage=en>
 - <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2008:145:0001:0064:EN:PDF>
 - <http://europa.eu/scadplus/leg/en/lvb/l11010.htm>
 - [http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2004_2009/documents/com/com_com\(2005\)0608_/com_com\(2005\)0608_en.pdf](http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2004_2009/documents/com/com_com(2005)0608_/com_com(2005)0608_en.pdf)
1. <http://europa.eu/scadplus/leg/en/lvb/l11010.htm>
 2. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2008:145:0001:0064:EN:PDF>
 3. [http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2004_2009/documents/com/com_com\(2005\)0608_/com_com\(2005\)0608_en.pdf](http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2004_2009/documents/com/com_com(2005)0608_/com_com(2005)0608_en.pdf)
 4. Charter of Fundamental Rights of the European Union

RUSYA FEDERASYONU İLE BİLGİ DEĞİŞİM PROJESİ: BASİTLEŞTİRİLMİŞ GÜMRÜK HATTI

Mehmet UYLUKÇU | Gümrük Uzmanı
mehmetu@gumruk.gov.tr

1980'lerin başından itibaren ivme kazanan küreselleşme olgusunun getirdiği ekonomik gelişmeler ülkeler arası ticarete de kendini göstermiştir. Başlangıçta dünya üzerinde hızlı bir finans akışının sağlanması, “paranın vatanının olmadığı” yaklaşımının piyasalara hakim olması, tüm dünya menkul kıymet borsalarının bu hıza ayak uydurması gibi finansal gelişmelerin ardından uluslararası ticaret-

“**Dönemsel kriz ortamları dışında dünya ekonomisinin sürekli ilerlediği, gelişme gösterdiği ve birbirine son derece bağımlı bir yapıda, öngörülebilirliğin (predictability) azaldığı, bu nedenle de reaktiviteden çok proaktivitenin öncelik haline geldiği gözlemlenmiştir.**”

te de önemli kırılma noktaları oluşmuştur. Bir yanda geniş bölgesel entegrasyon hareketleri (Avrupa Birliği, EFTA gibi), diğer yanda da küresel bazda örgütlenmeler (Dünya Ticaret Örgütü, Dünya Gümrük Örgütü gibi) ile dünya ticaretine yön verme eğilimleri hızlanmıştır. Bir noktadan sonra, piyasadaki bu gelişmeleri takip etmek bakımından “hızlı” düşünmenin, “hızlı” hareket etmenin ve “hızlı” reaksiyon

göstermenin yeterli olmadığı, daha hızlı olmanın, bir adım önde olmanın gereklilik olduğu bir ekonomik modele girilmiştir. Bu gelişmeler sonucunda, karşılıklı bağımlılık (interdependency) ilkesiyle hareket eden küresel bir mali ve ticari piyasa meydana gelmiştir.

Dönemsel kriz ortamları dışında dünya ekonomisinin sürekli ilerlediği, gelişme gösterdiği ve birbirine son derece bağımlı bir yapıda, öngörülebilirliğin (predictability) azaldığı, bu nedenle de reaktiviteden çok proaktivitenin öncelik haline geldiği gözlemlenmiştir.

Yukarıda çok kısa şekilde özetlenmeye çalışılan günümüz ekonomik koşullarının getirdiği hızlı hareket etme ve proaktif olma (bu anlamda, mikro düzeyde, “tacir” tanımının da buna göre değiştirilmesi gerekebilir) özelliklerinin uluslararası ticarete de farklı sonuçlar doğurması kaçınılmaz olmuştur. Günümüz koşullarında gitgide karmaşıklaşan ve neredeyse her bir aşamasının uzmanlık bilgisi gerektiren uluslararası ticarete ilişkin prosedürlerin somut ve rutin birçok işlemlerinin teknolojik gelişmeye paralel olarak basitleştirilmesi ve hızlandırılmasına yönelik ilkeler ortaya konmaktadır. Dünya Ticaret Örgütü ve Dünya Gümrük Örgütü gibi platformlarda, uluslararası ticaretin temel ayrılmaz bir parçası olan ve iş akışını düzenleyen gümrük işlemlerinin karmaşıklaşan ticari ilişkilerin aksine basitleştirilmesi, klasik anlamda bürokrasiden

arındırılması yolunda önemli yol haritaları ve ilkeler ortaya konulduğu bilinmektedir.

Ön bilgi değişiminin bizdeki “popüler” uygulaması da Rusya Federasyonu gümrük idaresi ile ülkemiz gümrük idaresi arasında gündemde olan ve başlangıçta “Yeşil Koridor” adı verilen, son haliyle “Basitleştirilmiş Gümrük Hattı” denilen veri değişimi sistemidir.

Bu çerçevede, gümrük işlem ve iş akışının basitleştirilmesi, sadeleştirilmesi ve hızlandırılmasının gümrük mevzuat ve uygulama alanlarının temel önceliği haline gelmesinin somut yansıması olarak gümrük idareleri arasında ikili ön bilgi değişimi sistemleri oluşturulmaya başlanmıştır. Ön bilgi değişiminin bizdeki “popüler” uygulaması da Rusya Federasyonu gümrük idaresi ile ülkemiz gümrük idaresi arasında gündemde

olan ve başlangıçta “Yeşil Koridor” adı verilen, son haliyle “Basitleştirilmiş Gümrük Hattı” denilen veri değişimi sistemidir.

Gümrük işlemlerinin basitleştirilmesi:

Gümrük işlemlerinin basitleştirilmesi, üzerinde çok konuşulan, farklı platformlarda sıkça tartışılan ve dış ticaret literatürüne tam anlamıyla yerleşen “ticaretin kolaylaştırılması” yaklaşımının bir yönünü oluşturmaktadır.

Ticaretin kolaylaştırılmasının standart bir tanımı bulunmamaktadır. Dar anlamda ticaretin kolaylaştırılması çalışmaları, limanlar arasında malların lojistik hareketinin kolaylaştırılması veya dış ticaretle ilgili belgelerin daha etkin bir şekilde aktarımının sağlanmasıdır.¹ UNCTAD ise ticareti kolaylaştırmanın tanımını şu şekilde yapmıştır:

Uluslararası ticarete mal hareketleri için gerekli veri süreci, iletişim, sunum, vergi tahsilatıyla ilgili faaliyetler, uygulamalar ve formaliteleri kapsayacak şekilde uluslararası ticaret prosedürlerinin basitleştirilmesi ve uyumlaştırılmasıdır.²

Ticareti kolaylaştırma çalışmalarının temel amacı basitleştirme, uyumlaştırma ve standardizasyon çalışmaları sonucu, eskiye oranla dış ticaret işlemlerinin daha basit, daha hızlı ve ekonomik bir şekilde gerçekleştirilmesini sağlamaktır.³

Tanımlamada bir standart olmamasına karşın uygulama konusunda bir asgari birliktelik göze çarpmaktadır. Bununla birlikte, ticaretin kolaylaştırılması genel yaklaşımı altında dış ticarete ilişkin işlemlerin standartlaştırılmasının ve basitleştirilmesinin hedeflendiği anlaşılmaktadır.

Küresel veya bölgesel bazda bir çok platformda ticaretin kolaylaştırılmasına, gümrük işlemlerinin basitleştirilmesine yönelik adımlar atılmış, projeler geliştirilmeye çalışılmıştır. Örneğin, Dünya Gümrük Örgütü bünyesinde geliştirilen "SAFE Framework of Standards"⁴ ile dünya ticaretinin daha güvenli, daha kolay ve daha hızlı nasıl yapılabileceğinin temel prensipleri ortaya konulmuştur.

Genel olarak teknik ve karmaşık yönü çok fazla olan dış ticaret işlemlerinde bürokrasi ve kırtasiyeciliğin azaltılması, iş akışlarının elektronik ortama aktırılacak şekilde yeniden organize edilmesi, kamu ve özel sektör gibi dış ticaret ajanlarıyla hızlı ve etkili iletişim sağlanması

gibi çok yönlü yaklaşımların, tüm dünya gümrük idarelerinde gündemde olan yaklaşımlar olduğu bilinmektedir. Bu genel yaklaşımlara uygun olarak, gümrük idarelerinin yasal ve teknik alt yapılar bazında dönüştürülmesi ve hatta değiştirilmesi zorunluluğu ortaya çıkmıştır.

“

Mal akışının hızının önündeki en büyük engellerden biri olan gümrüğe ilişkin işlem ve formalitelerin minimize edilmesi önem taşımaktadır.

”

Normal bir ticaret işleminde potansiyel olarak 27-30 taraf yer alabilmekte olup, yaklaşık 40 belge kullanılmaktadır. Ayrıca 200 veri grubunun % 60-70'i en az bir kere yeniden girilmektedir. Sürekli ticari işlemlerde bazı idari maliyetler vardır. Ancak amaç firmaları, gümrükleri ve idari birimleri daha

fazla riske maruz bırakmadan bu maliyetleri minimum yapmaktır. Bu kapsamda yapılması gerekenler özet olarak şunlardır;

- İthalat, ihracat ve malların taşınması ile ilgili formalite ve prosedürlerin basitleştirilmesi,
- Ulusal yasa ve düzenlemelerin uyumlaştırılması,
- Bilgi ve iletişim teknolojilerinin kullanımı yanında, bilgi gereksiniminin ve tanımlanmasının bütünleştirilmesi ve standart hale getirilmesi,
- Belgelerin ilgili otoriteye elektronik olarak sunulmasıdır.⁵

Sadece bu özet istatistikler düşünüldüğünde bile dış ticarete kolaylaştırma, gümrük işlem ve formalitelerinin basitleştirilmesi gibi yaklaşımların ne denli önemli olduğu anlaşılabilir.

Gümrük işlemlerinin basitleştirilmesi ile eşyanın gümrükte bekleme süresinin asga-

riye indirilmesi, zaman kayıplarının ve gereksiz harcamaların önüne geçilmesi suretiyle ticarette gümrük işlemlerinden kaynaklanan maliyetin düşürülmesi ve özellikle sanayi için girdi niteliğindeki eşyanın süratle ekonomiye kazandırılması amaçlanmaktadır.⁶

Günümüz koşulları dikkate alındığında, uluslararası ticaretteki hızlı gelişmeler, firmaların üretici veya alıcı ve satıcı olarak rekabetçi piyasa koşullarında hızlı düşünme ve hareket etme gereksinimlerinin olması, ticaret erbabının bağlayıcı akitlere ve kontratlara uygun hareket etmesi zorunluluğu, mal ve hizmet akışının, finans kadar olmasa da hızlı olmasının en azından vaktin-

de gerçekleştirilmesinin önemini artırmıştır. Buna paralel olarak, temelde mal akışını sağlayan gümrük idarelerinin de bu hıza bir şekilde ayak uydurmaları zorunlu hale gelmiştir. Mal akışının hızının önündeki en büyük engellerden biri olan gümrüğe ilişkin işlem ve formalitelerin minimize edilmesi önem taşımaktadır. Bu yönde atılacak adımlar ve alınacak tedbirlerle; ekonomik gelişim ekseninde, firmaların uluslararası ticaretin kaygan zemini ve rekabetçi koşullarının gerisinde kalmasını sağlayan tüm engellerin mümkün olduğu kadar ortadan kaldırılması, firmaların pazar kayıplarının azaltılması amaçlanmaktadır. Ülkelerin ve totalde dünya dış ticaret hacminin hızlı artışı düşünüldüğünde söz konusu engellerin kaldırılması çabaları anlaşılmaktadır.

Dünyadaki bu genel trende paralel olarak bizim uygulamalarımızda da ticaretin kolaylaştırılması

temelinde gümrük işlem ve formalitelerinin azaltılması öncelik haline gelmiştir. Bu çerçevede, gümrük mevzuatını oluşturan kanun, yönetmelik veya tali mevzuatların yürürlüğe konulmasında ana ilke gümrük işlem ve formalitelerinin azaltılması olmuştur. Gümrük idaresi olarak bö-

yle bir ilkenin benimsenmesi ve yürürlüğe konulan mevzuatlarda da bu ilkeye sahip çıkılmasına rağmen teknik alt yapıda, insan kaynakları politikalarında ve son tahlilde teşkilatlanma modelinde bu ilkenin uygulanmasının sağlanmasına yönelik belirgin bir ilerleme kaydedilmediğinden bazı temel noktalarda dünya trendinin gerisinde kalınmasına neden olduğu gözlemlenmektedir. Bu tür belirgin eksikli-

kleriyle birlikte, idare olarak gümrük işlemlerinin basit ve hızlı bir şekilde tesis edilmesine yönelik bir takım girişimler söz konusu olmuştur. Basitleştirilmiş usul uygulamalarına mevzuatta yer verilmiş ve uygulamaya konulmuş, sonradan kontrole yönelik çalışmalara başlanmış, bunların yanında, gümrükle ilgili kamu otoriteleri arasında elektronik ortamda veri değişiminin sağlanmasıyla ilgili protokoller imzalanmış ve uygulamaya konmuştur.

Yukarıda bahsedilen son nokta olan verilerin elektronik ortamda değişiminin önemi gittikçe artmaktadır. Özellikle, uluslar arası ticarete sürekli gündem konusu olan "tedarik zinciri güvenliği" kavramıyla birlikte ön bilgi (veri) değişimi, sevkiyat öncesi denetim ve bilgi aktarımı gibi kavramların gümrüğün görev alanına girmesi ve uygulamaya konması, bu önemi artıran gelişmeler olmuştur.

“

Örneğin, EDI (Electronic Data Interchange) yoluyla gümrüğe beyanda bulunulması veya gümrük çıkış beyannamelerinin kapatılmasından sonra Maliye Bakanlığına aktarılması bir elektronik veri değişimidir.

”

Uluslar arası ticaretteki bu eğilimin -her konuda olduğu gibi- bize yansması da geç olmuştur. Temel amacının, daha kolay (hızlı) ancak daha güvenli bir ticaret akışı sağlanması olan tedarik zinciri güvenliği hakkında gümrük idaresi olarak bir çalışma yapmamak veya en azından bir pozisyon belirlememek, bu konudaki uluslar arası gelişmelerin de gerisinde kalınmasına neden olmaktadır. Tedarik zinciri güvenliği gibi küresel bir gelişmenin dışında kalmakla birlikte bunun getirdiği alt bir nokta olarak verilerin elektronik ortamda değişimiyle ilgili farklı uygulamalar yürütülmektedir. Örneğin, EDI (Elektronik Data Interchange) yoluyla gümrüğe beyanda bulunulması veya gümrük çıkış beyannamelerinin kapatılmasından sonra Maliye Bakanlığına aktarılması bir elektronik veri değişimidir.

Bu noktada, esas üzerinde durulması gereken ve bu çalışmanın da ana konusunu oluşturan husus, ticarete muhatap ülkeler arası daha doğrusu ülke gümrük idareleri arası verilerin elektronik olarak değişimdir. Bu sayede gümrük işlem ve uygulamalarında sürenin kısaltılması ana amaç olup, eşyanın fiziki olarak ülkeler arasında sevkinden önce eşyaya ilişkin temel bilgilerin karşı gümrük idaresine aktarılacak eşyanın varışından önce gümrükleme prosedürlerinin tamamlanması ve

varıştan sonra gümrüklemeyle ilişkin tüm formalitelerden arındırılmış bir şekilde eşyanın ülkeye girişi sağlanmaktadır. Bu gibi ön bilgi değişim

sistemlerinin dünya genelinde yaygınlaşmaya başladığı görülmektedir. Sevkiyat öncesi denetim veya beyan, tedarik zinciri güvenliği altında bilgi değişim modelleri, sonradan kontrole ilişkin işlem süreçleri elektronik veri değişimine dayandığı söylenebilir.

Genel özellik itibarıyla, teknolojik gelişmeye bağlı kalınarak, veri değişimi için elektronik ortamların kullanıldığı, idareler arası elektronik posta yoluyla bilgi aktarımının yapıldığı görülmektedir. Oluşturulan her sistemin temelinde bu olmakla birlikte, kendine özgü teknik detaylar veya uygulamaya ilişkin bazı düzenlemeler farklılaşabilmektedir. Bu özgün modellerden bir tanesi de Rusya ile Finlandiya ve İsveç arasında uygulanmakta olan "Yeşil Koridor" projesidir.

Yeşil Koridor

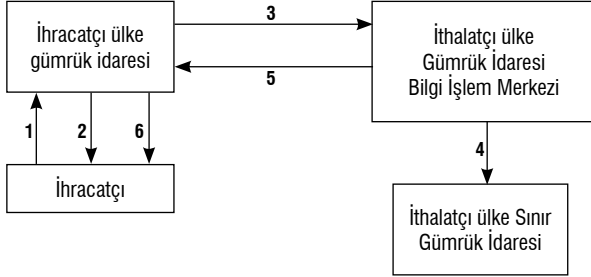
Temelde gümrük işlemlerinin basitleştirilmesi çerçevesinde bir sevkiyat öncesi veri değişimi modeli olarak tanımlanabilir. Gümrük işlem ve formalitelerinin karasınırları olan ülkeler arasında azaltılması amacıyla Rusya ile anılan ülkeler arasında veri değişimine yönelik protokol imzalanarak uygulamaya konulmuştur. Basit bir veri aktarım modeli olan "Yeşil Koridor" uygulamasına göre; ihracatçı ihracata ilişkin taşıma bilgilerini Rusya gümrük idaresine elektronik olarak göndermektedir. Bu bilgiler hem sınır gümrüğüne hem de nihai varış noktasındaki gümrüğe iletilmektedir. Bu aktarım sırasında iş

Yeşil Koridor modelinin kurulmasından bu yana 3-5 firmanın bu sisteme dahil olduğu, 2005 ve 2007 arasında ortalama 2300 aracın bu uygulamadan yararlandığı, bunun da tüm araç sayısının ortalama % 1.4 üne tekabül ettiği düşünülürse modelin faal olmadığı daha iyi anlaşılabilir.

süreci şu şekil takip etmektedir;

1. İhracatçı tarafından ihracata ilişkin taşıma bilgileri ihracatçı ülke gümrük idaresine elektronik olarak gönderilir.
2. İhracatçı ülke gümrük idaresi tarafından ihracatçıya bilgilerin teyidi yaptırılır.
3. Teyit edilen bilgiler ithalatçı ülke gümrük idaresi ana bilgi işlem merkezine elektronik olarak iletilir.
4. İthalatçı ülke bilgi işlem merkezi tarafından bu bilgiler elektronik olarak sınır gümrük idaresine iletilir.
5. Aynı zamanda bu bilgiler ithalatçı ülke bilgi işlem merkezi tarafından ihracatçı ülke gümrük idaresine elektronik olarak teyit amaçlı gönderilir.
6. Son aşamada ihracatçı ülke gümrük idaresi tarafından ihracatçıya, işlemlerin gerçekleştirildiğine dair teyit mesajı iletilir.

Bu elektronik iletimlerden sonra eşyanın sevki gerçekleştirilir. Yani, başlangıçta elektronik olarak verileri iletilen eşyanın gümrükleme işlemlerinin yapıldığı yine elektronik olarak karşı tarafa iletildikten sonra eşyanın sevkiyatı söz konusu olmaktadır.

Bu modelin ihracatçıya sağladığı bazı avantajlar şunlardır.

- Taşımaya ilişkin belgelere ihtiyaç duyulmamaktadır. Eşya doğrudan karşı ülke

sınırlarından geçebilmektedir.

- Taşıma için teminat verme zorunluluğu bulunmamaktadır.
- Sınır geçişlerinde bekleme, kontrol mümkün olduğu kadar aza indirgenmiştir.
- Sistemden yararlanan firmaların eşyalarının geçişlerinde kolaylık sağlanmaktadır.
- İthalatçı ülke gümrük idaresi, bu sisteme dahil olan firma eşyalarının geçişleri için ek güvenlik tedbirleri uygulamamaktadır.
- Ülke gümrük idareleri arasında elektronik olarak iletilen verilerin doğru ve güvenli olduğu kabul edilmektedir.
- Veriler elektronik ortamda mesaj şeklinde iletiildiğinden sisteme ek maliyet getirilmemiştir.

Bununla birlikte hem modelin yapısı hem de bu modele firmaları dahil edecek teşvik edici uygulamalara gidilmemesinden dolayı sistemin işleyişinin efektif olmadığı, bu nedenle de pek tercih edilmediği söylenebilir. Yeşil Koridor modelinin kurulmasından bu yana 3-5 firmanın bu sisteme dahil olduğu, 2005 ve 2007 arasında ortalama 2300 aracın bu uygulamadan yararlandığı, bunun da tüm araç sayısının ortalama % 1.4 üne tekabül ettiği düşünülürse modelin faal olmadığı daha iyi anlaşılabilir.

Türkiye ve Rusya Elektronik Veri Değişim Modeli: Yeşil Koridordan Basitleştirilmiş Gümrük Hattına

Rusya ile Finlandiya ve İsveç arasında oluşturulan ancak önceki bölümde belirtildiği üzere iyi işlemeyen sistemin Türkiye ile Rusya arasında kurulmasına yönelik çalışmalar, ilk olarak iki ülke arasında imzalanan Karma Ekonomi Komisyonu protokolleri ile gündeme gelmiştir. Projenin, nihai olarak gümrük işlemlerinde basitleştirme

olduğu düşünülürken, eşyanın Rus tarafına ihracatı sırasında gümrük idaresine beyan edilen fatura bilgileri ile taşıma bilgilerinin elektronik olarak Rus tarafına iletilmesi ve Rus tarafınca da eşyanın ithalatına ilişkin işlemler ile geçişler konusunda kolaylık sağlaması temel unsur olmuştur.

Yapılan çalışmalar ve incelemeler sonucunda :

- Yeşil Koridor uygulamasının Finlandiya ve Rusya arasında “tek taraflı (Finlandiya’nın Rusya’ya ihracatlarında uygulanmakta)” bir uygulama olduğu, sistemin Türkiye ile Rusya arasında faaliyete geçirilmesi durumunda da uygulamanın tek taraflı olacağı tahmin edildiği, Finlandiya ile Rusya arasında sistemin kurulmasından bu yana sadece 3 firmanın bu kolaylıktan yararlandığı, 2005 ve 2007 arasında ortalama 2300 aracın bu uygulamadan yararlandığı, bunun da tüm araç sayısının ortalama % 1.4 üne tekabül ettiği,
- “Yeşil Koridor” sisteminde nakliyat belgesi olarak TIR Karnesi kullanımının gerekmediği, transit geçiş teminatı talep edilmemesi gibi kolaylıkların yanı sıra ön bilgi değişimi ile sınırlarda eşya ve araç trafiğinin hızlı akışını sağladığı,
- Sistemin uygulanabilmesi için oluşturulacak mesajların senkronizasyonunun sağlanmasında gerekli teknik altyapının kurulmasına ihtiyaç duyulacağı,

Temelde gümrük işlem ve formalitelerinin basitleştirilmesi ve sadeleştirilmesi amacıyla kurulmaya çalışan modellerin devamlılığı ve gümrük iş akışlarına uygunlukları önemli bir kriter olduğu düşünülmektedir.

- Sistemin uygulanmasına karar verilmesi durumunda tarife bilgisinin İngilizce olarak oluşturulmasının çözümlenmesi gereken bir sorun olarak ortaya çıkabileceği,

gibi hususlar tespit edilmiştir.

Yeşil Koridor modelinin efektif çalışmaması ve bu nedenle de Rus tarafının bu modele sıcak bakmaması nedeniyle iki ülke arasında yeni bir modelin kurulması gündeme gelmiştir. Bu model ile; Rusya’nın, Türkiye’den giden ihracat eşyasına

ait kıymet ve miktar bilgilerini veya taşımaya ilişkin bilgileri, eşyanın Rusya’ya transferinden önce temin edebilme ve bu sayede kayıt dışılığı azaltma imkanını bulması ve Türkiye’nin ise Rusya’ya ihracat yapan Türk ihracatçılarının işini kolaylaştıracak ve Rus gümrüklerinde zaman kaybını en aza indirecek bir fayda sağlaması amaçlanmıştır. Bu modele ilişkin çalışmalar Şubat 2008 tarihinde Rus tarafının ülkemize ziyareti ile

hızlanmıştır. Söz konusu ziyaret sırasında Rusya’nın öngördüğü yeni ve Yeşil Koridor’dan bir çok noktada farklılaşan modelin ayrıntıları ortaya konmuştur.

Temel olarak Yeşil Koridor modelindeki gibi gümrük işlemlerinin basitleştirilmesine yönelik elektronik veri değişimi üzerine kurulan bu yeni modele “Basitleştirilmiş Gümrük Hattı” (BGH) adı verilmiştir.

Rus tarafının 2008 yılı yaz başından itibaren Türk ihracat eşyalarının Rusya’ya girişini engellemesi ve Türk TIR’larının Rusya gümrüklerinde bekletilmesi

durumu kamuoyuna yansımından sonra Rusya ile BGH üzerinde müzakerelere hız verilmiştir. Bu gelişmeler neticesinde, her iki tarafın da tereddütlerini azaltan bir protokol üzerinde mutabakat sağlanmış ve 18 Eylül 2008 tarihinde Moskova'da "Türkiye Cumhuriyeti Gümrük Müsteşarlığı ile Rusya Federasyonu Federal Gümrük Servisi Arasında Gümrük İşlemlerinin Basitleştirilmesine İlişkin Protokol" imzalanmış ve 12 Kasım 2008 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

BGH Protokolü

Söz konusu protokolde iki ülke arasında kurulması öngörülen veri değişim modelinin nasıl olacağı, hangi esaslar üzerine kurulacağı, her iki tarafa getireceği sorumluluklar ve yükümlülüklerin neler olacağı açıklanmıştır. Protokolün 1 inci maddesinde BGH kapsamı bilgi değişiminin hangi esaslar üzerinden yapılacağı açıklanmıştır. Buna göre;

- BGH ile kolaylaştırılmış ticaret uygulamasına konu olacak mal ve araçların sevkiyatına ilişkin güvenilir ön bilgi değişiminin gerçekleştirilecek,
- Bilgi değişimi BGH olarak adlandırılan basitleştirilmiş işlemlere tabi ticaret erbabınca yapılan teslimatlar üzerinden gerçekleştirilecek,
- Bilgi değişimi, iki ülke tarafından üzerinde anlaşılacak "İş Tanımı" temelinde ve her iki Devletin ulusal mevzuatlarıyla uyumlu yapılacak,
- Bilgi değişimi BGH uygulamasına tabi ticaret erbabınca yapılacak işlemlere ait bilgilere dayalı ve o bilgilerle sınırlı olacak,
- BGH, tüm taşıma türlerini ve malları içerecek genel bir uygulama olacak,

- BGH, gönüllülük esasına dayalı olarak Türk ve Rus firmalarına uygulanacak,
- BGH, şeffaf, öngörülebilir olacak ve ayrımcılık içermeyecektir. BGH uygulamaları Türkiye ve Rusya'ya karşı herhangi bir haksız rekabete yol açmayacak,

Bir uygulama olacağı hüküm altına alınmıştır.

Protokolün 2 nci ve 3 üncü maddesinde BGH'den yararlanacak firmalara getirilen kolaylıklar belirtilmiştir. Bu noktada, gönüllü olarak kıymet ve miktar bilgilerini verecek olan firmalar ile sadece taşımaya ilişkin bilgileri verecek olanlar arasında bir ayırma gidilmiştir. 2 inci maddede kıymet ve miktar bilgilerini vermeye razı olan firmaların yararlanacağı kolaylıklar;

1. BGH'ye dahil olmayan Türk ve Rus şirketleri ile Türkiye Cumhuriyeti ve Rusya Federasyonu'nda gümrük beyanı yapan diğer şirketlere kıyasla gümrük noktalarında öncelik;
2. Uygun olduğu durumlarda ayrı hatların kullanımı yoluyla gümrükleme zamanının kısalmasına yol açacak şekilde kolaylaştırılmış gümrük işlemleri;
3. Kaçakçılıkla ve gümrük suçları ile mücadele gereklilikleri dışında gümrük muayenesinden muafiyet;
4. BGH'ye katılan firmalara dış ticaret operasyonlarında banka garantisini kullanma imkanı;
5. BGH'ye katılan şirketlerin eksik belge sunması ve bilahare bu eksik belgeleri tamamlayacaklarına dair taahhütte bulunmaları halinde kargo beyannamelerinin gümrük idarelerince kabul edilebilmesi,

şeklinde, 3 üncü maddede ise sadece taşıma belgelerinde yer alan bilgileri vermeye razı olan firmaların yararlanacakları kolaylıklar;

1. Yapılacak belge kontrolünde sunulan belgelerin uygun olması halinde fiziki gümrük kontrolü yapılmayacak, ancak fiziki gümrük kontrolü gerekirse, gümrük işlemleri yığılmaları azaltmak amacıyla en kısa sürede tamamlanacak ve rutin ve makul bekleme sürelerini aşmayacak;
2. BGH'ye katılan firmalara dış ticaret operasyonlarında banka garantisini kullanma imkanı tanınacak;
3. BGH'ye katılan şirketlerin eksik belge sunması ve bilahare bu eksik belgeleri tamamlayacaklarına dair taahhütte bulunmaları halinde kargo beyannamelerinin gümrük idarelerince kabul edilebilmesi,

şeklinde sıralanmıştır.

Sonuç

BGH'ye ilişkin Protokolün imzalanmasından sonra uygulamaya geçilmesine yönelik çalışmalar henüz sonuçlandırılmamıştır. Tarafların üzerinde anlaşacağı bir iş tanımı, elektronik veri iletiminin teknik ayrıntıları gibi hususlarla ilgili çalışmalar devam etmektedir. Söz konusu çalışmaların neticelenmesinden sonra etkin bir modelin kurulması ile Türk ihracatçılarının Rusya pazarında daha rekabetçi ve daha aktif olabileceği öngörülmektedir.

Temelde gümrük işlem ve formalitelerinin basitleştirilmesi ve sadeleştirilmesi amacıyla kurulmaya çalışan modellerin devamlılığı ve gümrük iş akışlarına uygunlukları önemli bir kriter olduğu düşünülmektedir. Bu anlamda, başta da belirtildiği üzere, son derece karmaşık, uzmanlık bilgisi gerektiren günümüz gümrük ortamında işlerin

hızlandırılması ve bürokrasi ve kırtasiyecilikten arındırılması zor bir mesele olarak görülmektedir. Ancak, uluslararası ticaretin rekabetçi yönü ve pazar kapma yarışı nedeniyle hızlı düşünme ve hareket etme gerekliliği, bu tür ticari hayata ilişkin formalitelerin azaltılmasını zorunlu kılmaktadır. Dolayısıyla ne kadar karmaşık ve zor olursa olsun dünya genelindeki bu yöndeki eğilimlerin de takip edilmesiyle teknolojik gelişmeleri de kullanarak bu hızlanmaya, rekabetçi yapıya ayak uydurmak gerekmektedir.

Adına ister Yeşil Koridor ister Basitleştirilmiş Gümrük Hattı densen neticede gümrük işlem ve formalitelerinin mümkün olduğu kadar az olduğu, eşya transferinin hızlandığı, gümrükte bekleme sürelerinin azaltıldığı bir iş akışı modeli oluşturulmaya çalışılmadığıdır. Bu anlamda, Rusya ile Türkiye arasında oluşturulmaya çalışılan model, uluslararası ticaretteki küresel eğilimlerin gerektirdiği bir model olarak görülmelidir. Söz konusu modelin mutlaka eksiklikleri veya bizim dış ticaretimize uymayan yanları olabilir, ancak temel bir yapı kurulduktan sonra bu model daha da geliştirilebileceği, eksiklikleri giderilerek daha rantabl bir sisteme dönüştürülebileceği düşünülmektedir.

KAYNAKÇA:

1. Dr.Cemalettin KALAYCI, "Ticaret Kolaylaştırma Çalışmaları ve Etkileri", KTÜ, makale.
2. www.wco.org
3. www.gumruk.gov.tr
1. Dr.Cemalettin KALAYCI, "Ticaret Kolaylaştırma Çalışmaları ve Etkileri", KTÜ.
2. A.g.e.
3. A.g.e.
4. www.wco.org
5. A.g.e.
6. www.gumruk.gov.tr
7. Bkz. "Türkiye Cumhuriyeti Gümrük Müsteşarlığı ile Rusya Federasyonu Federal Gümrük Servisi Arasında Gümrük İşlemlerinin Basitleştirilmesine İlişkin Protokol", 12 Kasım 2008 tarihli, 27052 sayılı Resmî Gazete.

VERİMLİLİK-ETKENLİK-ETKİLİLİK KAVRAMLARI VE BUNLAR ARASINDAKİ İLİŞKİ

Dr. Coşkun ŞENOL

Gümrük Başkontrolörü
csenol@gumruk.gov.tr

GİRİŞ

Verimlilik-Etkenlik-Etkililik kavramları, birbiri ile ilişkili olmakla bir beraber farklı anlamlar ifade etmektedir. Verimlilik belirli bir çıktının en az maliyetle üretilmesi, etkenlik elde edilen çıktı için gerekli girdiden ne ölçüde faydalandığı, etkililik ise planlara ulaşabilme derecesini gösteren kavramlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Etkenlik mevcut kaynakların (girdilerin) kullanılması ile ilgili bir kavram iken etkililik amaçlar ile çıktılar arasındaki ilişkiyle ilgili bir kavramdır.

Bu makalemizde söz konusu kavramlar üzerinde durularak aralarındaki ilişkiler incelenmiştir.

VERİMLİLİK (PRODUCTIVITY):

Çağdaş dünyanın ekonomik sorunlarını çözümlenecek anahtar kavramlarından biri “verimlilik” tir. Gerçekten de verimlilik, günümüzde kalkınmanın, kalkınmış ülke ya da toplum olmanın en şaşmaz ölçütlerinden biri olarak kabul edilmektedir. Aynı zamanda verimlilik, kalkınmanın itici gücüdür. Ulusal ekonominin bir sektöründeki verimlilik artışları, başka kesimleri de harekete geçirici bir rol oynayabilmektedir. Artan verimlilik, akılcı ve çağdaş bir yönetim altında kalkınmayı hızlandırmakta, gittikçe daha ileri boyutlara ulaştırmaktadır. Yüksek verimlilik, geçici güçlüklerle sarsılmayan üretme gücü demektir.

Verimlilik üretim faaliyetleri sonucu elde edilen (output), bu faaliyet için kullanılan (input) fiziki miktarlarının birbirine oranıdır. Çıktı için genellikle ürün, girdi için ise faktör büyüklükleri kullanılır. Ör: Bir işçi 8 saat çalışarak 20 kg mal üretiyorsa, işgücü verimliliği 20 kg/8 saat = 2.5 dir. Veya 1 kg penye pamuk ipliği elde etmek için 1.351 kg çırçırlanmış pamuk gerekiyorsa verimlilik 1/1.351 = %74 olur.¹

Verimlilik = Çıktı/Girdi

Verimlilik işletmecilikte genellikle işgücü verimliliği olarak ele alınmaktadır; ayrıca sermaye ve malzeme faktörleri de yer alabilir.

Girdi ve çıktının fiziksel veya parasal ifade edilmesine göre verimlilik;

- Fiziksel Verimlilik
- Parasal Verimlilik
- Yarı fiziksel yarı parasal verimlilik

Olarak ayrılabilir.

Verimlilik artışı belirli bir yönde girdiden (işgücü, sermaye veya malzeme) şimdiye kadar alından daha fazla bir çıktı elde edilmesi ile veya belirli bir çıktıyı daha az girdi ile gerçekleştirmeyle sağlanabilir. Bu “kısmi verimlilik” yanında üç faktörün birlikte kullanıldığı “toplu verimlilik” analizi de yapılabilir.

Verimliliğin karşılığı olarak Prodüktivite kelimesi de kullanılmaktadır. Milli Prodüktivite Merkezi’ni kuran 580 sayılı, 17.4.1965 günlü Kanun ile Prodüktivite sözcüğü yasama dilimize girmiştir.²

Gerçekte; Fransızca bir kelime olan “Productivite” üretebilir olma, üretkenliğe elverişli nitelikler

taşıma anlamına gelir. Oysa “Verimlilik” üretim faktörlerini kullanarak mal üreten bir işletmede daha olumlu sonuç almaya imkan veren yöntemlerin varlığını anlatır. Yani Türkçe’de “Verimlilik” bir özel durumu, üretkenliğe elverişli olmayı anlatmaktan çok, iktisadi faaliyetlerden elde edilen sonuçların ölçülerek, kıyaslanarak ortaya koyduğu olumlu neticeyi belirler.

Genel bir anlatımla verimlilik; işletmenin (kuruluşun) aşağıdaki ölçütlere ne kadar yaklaşabildiğinin kapsamlı bir ölçüsüdür.³

- Amaçlar: Bunların gerçekleşme derecesi.
- Etkenlik: Yararlı çıktı sağlamak için kaynakların ne ölçüde etkili kullanıldığı.
- Etkililik: Gerçekleşmesi mümkün olana kıyasla gerçekleşen.
- Karşılaştırılabilirlik: Verimlilik performansının zaman içinde gerçekleşme durumu.

Bu kavramlardan Etkenlik ve Etkililik aşağıda incelenmiştir.

ETKENLİK (EFFICIENCY) :

Etkenlik, yararlı çıktıların üretilmesi için kullanılan işçilik, hammadde ve malzeme, dışardan sağlanan fayda ve hizmetler gibi kaynakların ne denli etken (efficiently) kullanıldığını anlatan bir kavramdır. Bu tanımdaki “yararlı” kavramı, sağlanan mal ve hizmetlerin gerçekten gereksinilen mal ve hizmetler olduğunu anlatmaktadır. Kaynakların etken kullanımıysa; fiili değer, standart değer ile karşılaştırıldığında “kaynak kullanımında gerçekleşen performans nedir ?” sorusuna cevap arar.

Bunlara göre etkenlik; bir girdi unsurunun eşdeğiyle üretim kaynağının fiili kullanılan durumunun belli tekniklerle (endüstri mühendisliği teknikleri gibi...) saptanmış standartlara kıyaslanması ile bulunan bir göstergedir.

Ör: Bir işin standart düzeyde yapılmasına ilişkin standart süre 2 saat ise ve bu iş bir işgören tarafından standart kalitede olmak üzere 3 saatte başarılsa etkenlik;

$$\text{Etkenlik} = \frac{\text{Standart Değer}}{\text{Fiili Değer}} = \frac{2}{3} = 0.66 \text{ yani \%66 dır.}$$

Etkenlik ölçümü, işletmeye nerede olduğunu görmesine olanak sağlar. Eldeki girdilerden ne denli iyi biçimde çıktı üretebileceğini göstermesinin yanı sıra, mevcut kapasitenin kullanılma düzeyine ilişkin bir gösterge sağlar.

Etkenlik oranında pay ve payda da parasal değerler de kullanılabilir.

Etkenlik oranının 1 değerinin altında kalması faaliyet sonucunun istenildiği gibi gerçekleşmediğini gösterir. Amaçlanan şey; etkenlik oranının 1 değerine ulaştırılmasıdır. Oranın 1 değerini aşması, söz konusu faaliyetin gerçekleştirilmesinde hedefin üzerinde bir performans gösterdiğini ifade eder.

ETKİLİLİK (EFFECTIVENESS) :

Etkenlik mevcut kaynakların kullanımıyla ve araçlarla ilgili bir kavram olmasına karşın, etkililik amaçlarla daha doğrusu çıktılarla ilgili bir kavramdır. Bir teşebbüs etken olmakla birlikte etkili çalışmayabilir ya da tam tersi olarak etkili çalışmakla birlikte etken çalışmayabilir.

Etkililik kavramı ulaşılabilecek bir çıktı hedefi, yeni bir performans standardının başarılması veya bütün kısıtlamalar kaldırıldığında olanaklı olan ideal potansiyeli içermektedir. Bundan dolayı örgütsel etkililiğin iki yönü vardır:⁴

a. Daha iyi bir örgütlenme ve yönetim tekniklerinin (örneğin iş etüdü) kullanılması aracılığıyla daha yüksek performans standartlarına ulaşılması.

Burada hedef, kullanılan kaynakların tam kapasitede kullanılmasıdır. Başka bir ifadeyle;” kaynak mevcudiyetindeki yetersizlik, istem düzeyindeki düşüklük gibi kısıtlamalar altında bile gerçekten çalışarak daha iyi olabilir miyiz?” sorusuna olumlu bir yanıt verme çabasıdır.

b. Hem içsel hem de dışsal kısıtlamalar ortadan kaldırılırsa, ideal potansiyelin hedef olarak alınması.

Etkililiğin birinci yönü “nasıl daha iyi olabiliriz?” sorusuyla ilişkilidir. İkinci yönü ise “başka ne yapılabilir?” sorusuna odaklanmaktadır.

Etkililiği formülize edersek;

$$\text{Etkililik} = \frac{\text{Gerçekleşen Çıktı}}{\text{Planlanan Çıktı}}$$

Etkililik, aslında hangi etkenlikte kaynakların tüketildiğiyle kıyaslamalı olarak, hangi çıktının üretilebileceğinin bir ölçüsüdür.

Uygulamada, kaynak tüketiminde çeşitli düzeylerle kombine olarak çeşitli etkililik düzeyleri söz konusu olacaktır. Bu konuyla ilgili olarak Schermerhorn'un ırgarası durumu özetlemektedir.

Aşağıdaki tablo çeşitli etkenlik ve etkililik bileşimlerini içermektedir.⁵

Kaynak Kullanımı

	Kötü	İyi
Yüksek	Etkili fakat etken değil, bazı kaynaklar boşa gidiyor	Etkili ve etken hedeflere ulaşıyor, kaynaklar iyi kullanılıyor, yüksek performans.
Hedef Eşiği	Ne etkili, ne de etken, hem hedefler aşamıyor, hem de bazı kaynaklar boşa gidiyor	Etken fakat etkili değil, hedeflere ulaşmıyor, fakat kaynak kullanımı iyi.
Düşük		

Teşebbüs bu tablonun neresinde olursa olsun dikkat edilecek iki husus bulunmaktadır.

1. Etkenliğin cari düzeyi değerlendirilmeli ve etkililik hedefleri belirlenmelidir.

2. Verimlilik gelişmeleri karşılıklı etkileşimleri içerir. Şöyle ki; örgütün herhangi bir parçasındaki değişiklik, diğer kalan kısımları etkiler ve bu genel bir sorundur.

VERİMLİLİK-ETKENLİK-ETKİLİLİK ARASINDAKİ İLİŞKİ

Her üç kavram da daha iyiye ulaşabilme amacını taşımaktadır. Yapılan bir iş yapılmaya değer ise o işi gerçekleştirmenin en iyi yolunun ne olduğu verimlilikle ilgilidir. Diğer taraftan etkenlik kaynakların kullanımını ile ilgili iken etkililik hedeflere ulaşabilmenin bir göstergesi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Teşebbüs açısından, hangi etkenlikte kaynakların tüketildiği ile kıyaslamalı olarak ne düzeyde çıktının üretilebildiğinin ölçüsü etkililiktir.

Bir firma etken iken etkili olamayabilir veya bunun tam tersi bir durumda geçerli olabilir. Firma etken iken etkili değil ise, kaynaklar iyi kullanılmakla birlikte istenilen düzeyde çıktı elde edilemiyor demektir. Öte yandan firma etkili iken etken değilse gerçekleştirilen

çıkartılan planlananın üzerinde iken bu çıktının elde edilmesi sırasında kimi kaynakların boşa kullanıldığı bir durum mevcuttur.

Diğer taraftan her bir üretim ögesinin etkili kullanım derecesi ise verimlilikle ilgilidir.

SONUÇ

Ekonomi kuramı içerisinde önemli yer tutan verimlilik-etkenlik-etkililik kavramları firmalar için rasyonellik koşulları içerisinde yer almaktadır.

Dar anlamı ile verimlilik mevcut girdiler ile mümkün olan maksimum çıktının elde edilebilmesi iken daha geniş anlamı ile verimlilik bir çıktının en az maliyetle üretilebilmesidir. Bu geniş anlamıyla verimlilik; girdilerin, minimum toplam maliyeti gerçekleştirecek oranlarda bir araya getirilmesini ifade etmektedir.

Aynı zamanda verimlilik, yararlı çıktı sağlamak için kaynakların ne ölçüde kullanıldığının bir göstergesi olan etkenlik kavramı ile gerçekleşmesi mümkün olana (planlanan) kıyasla gerçekleşenin göstergesi olan etkililik kavramına ne kadar yaklaşılabildiğinin bir ölçüsü olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu çerçevede de her üç kavramın bir biri ile ilişkili olduğu ve firmalar için vazgeçilmez nitelikte önemli kavramlar olduğu görülmektedir.

KAYNAKÇA:

- ARIKAN, Hakan; "Verimlilik ve Verimlilik Artırıcı Teknikler"; Y.Lisans Tezi, Ankara, 1993.
- BAŞ, İ.Melih; Ayhan ARTAR; "İşletmelerde Verimlilik Denetimi - Ölçme ve Değerlendirme Modelleri"; MPM Yayınları, No:435, Ankara, 1991.
- GÜRSOY, Bedri; "Verimlilik Üzerine Düşünceler"; MPM Yayınları, No:24, Ankara, 1985.
- PROKOPENKO, Joseph; "Verimlilik Yönetimi Uygulamalı El Kitabı"; Çeviri: Olcay BAYKAL, Nevda ATALAY, Erdemir FİDAN; MPM Yayınları, No:476, Ankara, 1998
- İNTERNET ADRESİ : www.mpm.gov.tr : Milli Prodüktivite Merkezinin Resmi WEB Sitesi.

1. ARIKAN, Hakan; "Verimlilik ve Verimlilik Artırıcı Teknikler"; Y.Lisans Tezi, Ankara, 1993.
2. GÜRSOY, Bedri; "Verimlilik Üzerine Düşünceler"; MPM Yayınları, No:24, Ankara, 1985.
3. BAŞ, İ.Melih; Ayhan ARTAR; "İşletmelerde Verimlilik Denetimi - Ölçme ve Değerlendirme Modelleri"; MPM Yayınları, No:435, Ankara, 1991.
4. PROKOPENKO, Joseph; "Verimlilik Yönetimi Uygulamalı El Kitabı"; Çeviri: Olcay BAYKAL, Nevda ATALAY, Erdemir FİDAN; MPM Yayınları, No:476, Ankara, 1998.
5. PROKOPENKO, Joseph; a.g.e.

AB İHRACAT KONTROLLERİ SİSTEMİ VE BU KONUDAKİ AB PERSPEKTİFİ*

Adem OĞULTARHAN | Gümrük Uzmanı
atarhan@gumruk.gov.tr

GİRİŞ

Günümüzde kitle imha silahı yapımı, bulundurulması, kullanılması ve bunların yayılması konusundaki endişe gittikçe büyümektedir. Başta ABD olmak üzere, AB ülkeleri, Japonya ve Kanada... gibi teknoloji açısından gelişmiş ülkeler bu konudaki mücadeleyi sürdürebilmek bakımından bütün dünya ülkelerinin konuya ilişkin olarak sorumlu davranmaları ve işbirliği içine girmeleri için çaba sarf etmektedirler.

Bu çerçevede, değişik uluslararası platformlar ve sözleşmeler mevcuttur. Uluslararası sözleşmeler,

“**Günümüzde ticaretin güvenliğini tehdit eden yeni unsurlar karşısında dış ticaret alanında yeni konseptlerin adapte edilmesi ihtiyacı doğmuştur.**”

kitle imha silahlarının edinilmesi de dâhil, bunların başka ülkelere devrini de yasaklamaktadır. Buna karşın, doğrudan kitle imha silahı olmasa da, kitle imha silahı yapımında kullanılan malzeme ve teknolojilerin de yayılmasının önüne geçilmeye çalışılmaktadır. Bu amaçla da çeşitli uluslararası plat-

formlar oluşturulmuştur.

* Bu yazı, katılım sağlanan ATAUM kursu çalışmaları sonucu oluşturulmuştur.

Bu platformlar ve sözleşmelerin konuları esas itibariyle kitle imha silahlarının yayılmasına dönük olmasına rağmen diplomasinin/dış politikanın önemli bir başlığını oluşturan bir alan olarak da kabul edilmeleri söz konusudur. Nitekim birçok ülke, dış politikada öncelikli konularını sayarken, kitle imha silahlarının yayılması sorununu temel bir dış politika önceliği olarak belirtmektedirler.¹

Kitle imha silahlarının yayılması endişesi, bu silahlara sahip olmayan ülkelerin bunlara sahip olması konusuna münhasır değildir. Devlet dışı oluşumların bu silahları ele geçirebilme ihtimalleri de yayılmanın bir başka endişe verici boyutunu oluşturmaktadır.²

Bu çerçevede, kitle imha silahlarının yayılması bağlamında, kitle imha silahı yapımında ve aynı zamanda sanayide kullanılan malzemelerin (çift kullanımlı malzeme ve teknolojiler) ticareti, devri ve nakli ile ilgili olarak kuralların oluşturulması ve var olan sınırlı konsensüs konusu uluslararası hukuk normları ve kurumsal gereklilikler çerçevesinde bu kuralların uygulanması, yerine getirilmeyen yükümlülükler bulunması halinde ise, sorumluluğunu yerine getirmeyen ülkelerin uluslararası, (etkinliği tartışmalı olsa da) yaptırımlara tabi tutulması söz konusu olabilmektedir.³

Ancak, bu konuda, yaptırım ve güç kullanımından ziyade öncelikle bir çeşit hukukun oluşturulması ve kuralların belirlenmesi ve bu konuda dünya devletlerinin sorumluluklarını yerine getirmeleri hedef edinilmiştir.⁴ Bu çerçevede, kitle imha silahlarının her yönünün ele alındığı, çeşitli uluslararası

işbirliği ve taahhüt alanları oluşturulmuştur. Bu anlamda, bazı uluslararası düzeyde bağlayıcılığı olan ve ithalat, ihracat ve ülke içi transferler buldurmaya dönük olarak kapsamlı hükümler içeren çeşitli düzenlemeler bulunmaktadır. Bu düzenlemelerin bazıları sözleşme olarak bazıları ise ihracat rejimi olarak tanımlanmaktadır. Sözleşmeler ayağında, asgari yükümlülükler ve tedbirler sözleşmede belirttiği şekildedir ve genellikle sözleşme konusu doğrudan kitle imha silahı olarak kullanılabilir olan madde veya silahların başka bir ülkeye transferinin yanı sıra, ülke içindeki her türlü bulundurma, üretme, koruma ve diğer her türlü boyutu düzenlenmiştir. Sözleşme tarafları

birbirlerini sözleşmede belirtildiği şekilde hareket etmek konusunda denetler ve sözleşme hükümlerinin doğru uygulanabilmesi için rapor eder ve birbirlerine teknik destek sağlar. Anlaşma ve sözleşmeler; ülkelerin kimyasal, nükleer ve biyolojik

“ Kitle imha silahlarının her yönünün ele alındığı, çeşitli uluslararası işbirliği ve taahhüt alanları oluşturulmuştur. ”

silahların, -düzenlemeye ve silahın çeşidine bağlı olarak- bulundurulması, denenmesi, kullanılması, üretilmesi ve başka bir ülkeye devri gibi konularda sınırlayıcı hükümler getirmektedirler.⁵

İhracat kontrol rejimlerinde ise, taraf olan ülkelerin üçüncü ülkelere yaptıkları kitle imha silahı yapımında kullanılan malzeme ve teknolojilerin transferleri konusunda uygulanacak prosedürler, bu transferlerin kayıt altına alınması ile bu mal ve teknolojileri kitle imha silahı yapımında kullanma eğiliminde olan ülkelerin bu malzeme ve teknolojileri elde etmelerinin engellenmesi yönünde tedbirler almak ve bu konularda çok taraflı işbirliği alanları oluşturulması hedeflenmektedir. Amaç, ta-

raf ülkelerin kendi ülkelerine eşya girişinin ve yine ülkelerinde bulundurulmasının kontrolü değil, yurtdışına eşya çıkışının kontrolü ve böylece arzu edilmeyen ülke ve kişilere geçmesinin kontrolü ve önlenmesidir. İhracat kontrol rejimleri son derece dinamik süreç ve işbirliği alanlarıdır ve çok çeşitli veriler paylaşılmaktadır.⁶

Bununla birlikte, bu anlaşmalar ve kurallar yayılmanın önlenmesi girişimini etkin kılmamaktadır. Temel bir sıkıntı ihracat kontrolleri ve uluslararası standartların yaygın olmamasıdır. Bu açığı gider-

mek üzere ihracat kontrolleri konusunda ihracat kontrol rejimlerine taraf olmayan ülkelerde de bu hassasiyetin oluşturulması ve uluslararası hukuk nezdinde daha fazla bağlayıcılığı olan bir husus olduğu retorüğünün kullanılabilmesi için Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyince 1540 sayılı karar alınmıştır.⁷

Kitle imha silahlarının yayılması konusunda resmi çizilen bu uluslararası konjonktürde, Avrupa Birliği de ihracat kontrolleri, silahlanmada kullanılan malzemenin ticareti, yayılmasının önlenmesi... vb. konularda belirli bir tutuma sahiptir. Avrupa Birliği bu konuda sadece herhangi bir uluslararası aktör olarak yer almamakta, aynı zamanda bu konudaki uluslararası girişimlerde başı çeken bir aktör olarak sahne almaktadır. Bu çerçevede, birçok uluslararası düzenlemeye üye olduğu gibi, Türkiye dâhil, çeşitli ülkelere teknik

destek vermek ve onları genel uluslararası kabul görmüş düzenlemeler yapmaları konusunda teşvik etmek gibi bir pozisyonu da bulunmaktadır.⁸ Bu tavrı almak, diğer taraftan, hâlihazırda bir uluslararası yükümlülük biçimini de almıştır. BMGK 1540 sayılı kararının varlığı ve ihracat kontrol re-

jimlerine AB'nin de taraf olması kitle imha silahlarının yayılması konusundaki AB tutumunun sadece bir kendi iç politikasının yansıması olduğu yanılgısını da ortadan kaldırmaktadır.

Başta da değinildiği gibi bu

konular nispeten güç kullanımına müsaittir. Ancak, konunun hukuksal ve ticari boyutu daha çok öne çıkarılmaktadır. AB de bu konudaki tavrını belirlerken, kitle imha silahı yapımında kullanılan malzemelerin ticareti konusunda etkili uluslararası hukuki normların ve standartların oluşturulması ve yumuşak bir zeminde ilerlenmesi yolunu seçmektedir. Bu konuda, sadece AB ülkelerine özgü olmamakla beraber, ihracat kontrolleri konusunda ekonomik bazı kaygılar da bulunmaktadır. İhracat kontrolleri nedeniyle, devletler, firmalarının ticaretlerini sekteye uğratmak istemediklerinden çeşitli tereddütler de yaşanmaktadır.⁹ Bu itibarla,

benzer kaygıların AB için de bulunduğu söylenebilir.

Diğer taraftan, Avrupa Birliğinin kitle imha silahlarının yayılmasına engel olmak bakımından çift kullanımlı malzeme ve teknolojilerin istenmeyen ülke veya organizasyonların eline geç-

“

Avrupa Birliği de ihracat kontrolleri ve güvenlik endişelerini gözetken belirli bir tutuma sahiptir.

”

“

Bu çalışmada, Avrupa Birliğinin esas olarak ihracat kontrolleri sistemi ve bu sistemin içerisinde yer aldığı Avrupa Birliği güvenlik perspektifine yer verilecektir.

”

mesini engellemek bakımından aldığı tedbirler, uluslararası bağlayıcılığı olan bir hukuk metninde yer alan somut bir biçim göstermezler. Zira uluslararası düzeyde bu konuda ülkelerin tutumları son derece farklı olabilmektedir.¹⁰ Bu farklılıklar kabul edilince, aslında, AB'nin ihracat kontrol sisteminin de kendine özgü bir yapısının olduğu anlaşılmakta, bu özgün yapı da incelemeyi gerektirmektedir

Bu çalışmada, Avrupa Birliği'nin esas olarak ihracat kontrolleri sistemi ve bu sistemin içerisinde yer aldığı Avrupa Birliği güvenlik perspektifine yer verilecektir. Belirtilmesi gereken bir detay bulunmaktadır ki, bu çalışmada, sadece çift kullanımlı malzeme ve teknolojilerin ticareti konusu ele alınacaktır. Doğrudan silah olarak kullanılan sistemler ile kimyasallar ve mikrobiyaller konusu ele alınmayacaktır. Ancak, sistemin anlaşılabilmesi için yukarıda özelliklerine yer verilen ihracat kontrol rejimlerine ve kitle imha silahlarının yayılmasına ilişkin uluslararası sözleşmelerin temel amaçları ve içerikleri ile bu konulardaki kavramsal çerçevenin anlaşılması için temel kavramlara ve karşılıklarının ne olduğuna birinci bölümde yer verilecektir. Bu çerçevede, doğrudan kitle imha silahları konusunu ele alan sözleşme ve antlaşmalara ilişkin olarak da kısa bir bilgi verilecektir.

İkinci bölümde, Avrupa Birliği Güvenlik Strateji Belgesi, Kitle İmha Silahlarının Yayılmasına Kar-

şı Avrupa Birliği Stratejisinin Temel Prensipleri ve Avrupa Birliği'nin Kitle İmha Silahlarının Yayılmasına Karşı Mücadele Stratejisi belgelerinin içerikleri aktarılacak ve kitle imha silahlarına Avrupa Birliği'nin temel güvenlik stratejisinde yer verdiği önem, ortaya koyduğu tespitler, konuya ilişkin tehdit algılaması ve bu konuda güvenliği tehdit eden bir unsur olmasına karşı alınacak tavır, benimsenecek prensipler ve temel yaklaşımı gösterilmeye çalışılacaktır.

Üçüncü ve son bölümde ise Avrupa Birliği'nin kitle imha silahlarının yayılmasının önlenmesi için bu silahların yapımında kullanılan malzeme ve teknolojilerin kontrolüne ilişkin somut ve üye ülkelerde doğrudan uygulanan çift kullanımlı malzeme ve teknolojilerinin ihracat kontrollerinin yapılmasına ilişkin prosedürler ile bu prosedürlere tabi olacak eşya ve teknolojilerin belirlendiği Topluluğun Çift Kullanımlı Malzeme ve Teknolojilerin İhracat Kontrolleri Rejimini

Nükleer Silahların Yayılmasının Önlenmesi Antlaşması, nükleer silah sahibi ülkelerin nükleer silahsızlanma konusunda bağlayıcı taahhüt altına girdikleri tek çok taraflı anlaşma olma özelliğini taşımaktadır.

Ortaya Koyan Bakanlar Konseyi Tüzüğü incelenecek ve içeriği aktarılacaktır.

Sonuç olarak, AB'nin, kitle imha silahlarının yayılmasını önlenmesi bağlamında çift kullanımlı malzeme ve teknolojilerin tabi olacağı işlemlere ilişkin ciddi bir tutum içerisine olduğu, ancak sadece AB'de görülmemekle beraber, AB sisteminin bazı açıklarının bulunduğu ve bu eşyaların başka ülkelere satılmasını tümüyle engellemesinin mümkün olmadığı gösterilmeye çalışılacaktır.

BÖLÜM 1

KİTLE İMHA SİLAHLARINA İLİŞKİN ANLAŞMA VE DÜZENLEMELER VE TEMEL KAVRAMLAR

SÖZLEŞME VE ANLAŞMALAR

Çalışmaları soğuk savaş döneminde başlamış olan ve uzun prosesler sonucunda yürürlüğe giren kitle imha silahlarına ilişkin birçok uluslararası sözleşme bulunmaktadır. Bu sözleşmelere geniş bir katılım olmuştur. Ancak, sınırlı sayıda ülkeler bu anlaşmalara taraf olmamıştır.

Hukuken bağlayıcı olan bu sözleşme ve anlaşmalar şunlardır:

- Nükleer Silahların Yayılmasının Önlenmesi Antlaşması (NSYÖA) (Nuclear Non-Proliferation Treaty –NPT-)
- Biyolojik Silahlar Sözleşmesi (BSS) (Biological Weapons Convention –BWC-)
- Kimyasal Silahlar Sözleşmesi (KSS) (Chemical Weapons Convention –CWC-)
- Nükleer Denemelerin Kapsamlı Yasaklanması Antlaşması (NDYA) (Comprehensive Nuclear Test-Ban Treaty –CTBT-)

Nükleer Silahların Yayılmasının Önlenmesi Antlaşması

Bu antlaşma, nükleer silah ve nükleer silah teknolojisinin yayılmasının önlenmesini amaçlayan uluslararası bir anlaşmadır. Anlaşma, barışçıl

nükleer enerji kullanımı konusunda işbirliğini öne çıkarmakta ve uzak amaç olarak da dünyayı nükleer silahlardan tümüyle arındırmayı hedeflemektedir. 1970’de yürürlüğe giren Nükleer Silahların Yayılmasının Önlenmesi Antlaşması, nükleer silah sahibi ülkelerin nükleer silahsızlanma konusunda bağlayıcı taahhüt altına girdikleri tek çok taraflı anlaşma olma özelliğini taşımaktadır. Anlaşmaya hâlihazırda 187 ülke taraftır.¹¹

Biyolojik Silahlar Sözleşmesi

1975’de yürürlüğe giren Sözleşme, mikrobialler ve diğer biyolojik ajanlar veya toksinlerin geliştiri-

lmesi, üretimi, biriktirilmesi, edinilmesi veya alıkonulmasını yasaklamaktadır. Bu sözleşme ile -herhangi bir koruyucu veya barışçıl herhangi bir kullanımları bulunmadığından- her miktar ve tipteki anlaşma içeriği unsur yasaklanmaktadır. Bunlara ilişkin silah ve taşıma vasıtaları da yasaklamaya dâhildir. Halen 162 ülke bu sözleşme-

“

Yayılma (Proliferation): tahrip gücü yüksek silahların, bu silahlara sahip olmayan ülkeler ile devlet dışı örgütlerin eline geçmesi sürecini anlatmaktadır.

”

yi imzalamış 144 tanesi de onaylamış bulunmaktadır.¹²

Kimyasal Silahlar Sözleşmesi

Bu sözleşme, kimyasal silahların geliştirilmesi, üretimi, depolanması, transferi ve kullanımını yasaklamakta, aynı zamanda da belirli bir periyoda bağlı olarak var olan kimyasal silah stoklarının imha edilmesini zorunlu tutmaktadır. 1997’de yürürlüğe giren bu sözleşme ile ilgili denetimleri, sekreteryayı ve stokların imhasına ilişkin bilgileri

derlemek, yönlendirmeleri yapmak bakımından bir örgüt kurulmuştur. Şu anda 183 üye taraftır ve bu dünya nüfusunun yaklaşık %98'ine denk gelmektedir.¹³

Nükleer Denemelerin Kapsamlı Yasaklanması Antlaşması

Nükleer Denemelerin kapsamlı Yasaklanması Antlaşması, nükleer silahların yayılmasının önlenmesi rejimi çerçevesinde bir köşe taşı ve nükleer silahsızlanmanın temel bir platformudur. Bu anlaşmayla getirilen nükleer denemelerin yasaklanması hususunun, nükleer silahların ileri safhalara taşınarak sürekli bir şekilde geliştirilmesini ve belki bulundurulmasını engelleyebileceği düşünülmektedir. 1996'da kabul edilen anlaşmayı 44 üye imzalamıştır ve bu antlaşma uluslararası geniş bir desteğe sahiptir.¹⁴

İHRACAT KONTROL REJİMLERİ

Çok taraflı ihracat kontrol rejimleri, birbirleriyle yaklaşık aynı pozisyona sahip ülkelerin taraf olduğu ve çift kullanımlı malzeme ve teknolojiler ile hassas teknolojilerin ticaretinin kısıtlanmasına ilişkin düzenlemelerdir. Bu düzenlemeler, anlaşma hükmünde değildir ve ulusal devletlerin birbirlerinin yasal ve prosedürel bilgilerinin paylaşılması süreçlerini içerir. Bu rejimlerin esas önemi, hassas malzeme ve teknolojilerin ihracında lisans alınmasını ve lisans verilirken, yayılmanın söz konusu olup olmayacağına ilişkin değerlendirme

yapıldıktan sonra lisans verilmesi hususunu öne çıkarmalarıdır.¹⁵

Bu rejimler başlıca dört tanedir: Avustralya Grubu-AG (Australia Group-AG), Füze Teknolojiler Kontrol Rejimi (FTKR) (Missile Technology Control Regime-MTCR), Wassenaar Düzenlemesi-WD (Wassenaar Arrangement-WA) ve Nükleer Tedarikçiler Grubudur-NTG (Nuclear Suppliers Group-NSG)

Avustralya Grubu

“**Silahlanmada ve sivil amaçlı olarak kullanılabilen eşyanın risk analizinin yapılarak lisanslamaya tabi tutulması ve bu konularda ihracatçı şirketlerin bilgilendirilmesi hemen hemen her yerde başvuru bir tedbirdir.**”

Avustralya Grubu, kimyasal ve biyolojik silah yapımında kullanılan malzemeleri ihraç eden veya transit olarak geçiren ülkelerin kimyasal ve biyolojik silah yayılımına sebep olabilecek faaliyetlerinin mümkün olduğu kadar azaltılmasını hedefleyen informel bir düzenlemedir. Grup yıllık olarak toplanmakta, muhtemel kimyasal ve biyolojik silah edinmek isteyen ülkelere veya gruplara ilişkin

tedbirleri alma yönünde çalışmalar yapmaktadır. Herhangi bağlayıcı bir karar alınmamaktadır grupta. Bunun yerine taraf ülkelerin kitle imha silahlarının yayılmasına karşı olan taahhüt ve kararlılıkları öne çıkarılmaktadır. Grubun 40 üyesi bulunmaktadır ve 1985 de ilk resmi oturumunu yapmıştır.¹⁶

Füze Teknolojileri Kontrol Rejimi

Füze Teknolojileri Kontrol Rejimi, taraf ülkeler arasında, insansız ve kitle imha silahlarının fırlatılmasına yarayan sistemlerin yayılmasının önlenmesi-

ni hedefleyen informal bir işbirliği platformudur. FTKR 1987'de Kanada, Fransa, Almanya, İtalya, Japonya, Birleşik Krallık ve Amerika Birleşik Devletleri tarafından oluşturulmuştur. O tarihten beri taraf ülke sayısı 34'e ulaşmıştır.¹⁷

Wassenaar Düzenlemesi

Wassenaar Düzenlemesi, bölgesel ve uluslararası güvenlik ve istikrara katkıda bulunmak amacıyla kurulmuş ve konvansiyonel silah ve çift kullanımlı malzeme ve teknolojilerin, şeffaflık ve sorumluluk ilkeleri ışığında devrinin gerçekleşmesine ilişkin bir düzenlemedir. Katılımcı ülkeler bu silahların güvenlik ve barışı tehdit edecek biçimde yayılmasını önleme hedefini gütmektedirler. 1996'da kurulmuştur ve 40 taraf ülke bulunmaktadır.¹⁸

Nükleer Tedarikçiler Grubu

Nükleer Tedarikçiler Grubu, nükleer silah veya bu silahların yapımında kullanılan malzeme ve teknolojiye sahip ülkelerin, belirlenecek prensip ve usuller sayesinde, nükleer ve nükleer içerikli unsurların yayılmasının önleyecek tedbirler almalarını hedeflemektedir. 45 ülke taraftır. 1970'lerden itibaren gerekliliği ve oluşumuna ilişkin faaliyetler görülmeye başlanmıştır.¹⁹

KİTLE İMHA SİLAHLARININ YAYILMASINA İLİŞKİN TEMEL KAVRAMLAR

“

Çift kullanımlı malzeme ve teknoloji tabiri, silahsızlanma bağlamında, hem askeri hem de sivil amaçla kullanılabilen malzemeyi ifade eder.

”

Kitle imha silahlarının yayılmasının önlenmesinde, temel ayaklardan birisi, doğrudan silahların yasaklanması ise bir diğeri de bu silahların yapımına engel olmak için gerekli tedbirlerin alınmasıdır. Fakat bu her iki süreç için de önem taşıyan ve bu süreçlerle ilgili olarak, bilinmesi gere-

ken bazı kavramlar bulunmaktadır. Bu çerçevede, bu başlık altında bu temel kavramların kitle imha silahlarının yayılmasının önlenmesi bağlamındaki anlamları verilmeye çalışılacaktır.

Yayılma (Proliferation)

Konvansiyonel silahların sahip olduğu tahrip gücünden kat kat fazla etkiye sahip, kimi durumlarda bir topluluğun tümünden ortadan kaldırılmasına neden olacak kadar etkili olabilecek tahrip gücü yüksek silahların, bu silahlara sahip olmayan ül-

“

Kitle imha silahları ile ilgili rejimlerde bir malzemenin satışının kontrole tabi olup olmayacağını nihai olarak o malzemenin satıldığı ülke veya kişi belirler.

”

keler ile devlet dışı örgütlerin eline geçmesi sürecini anlatmaktadır. Ancak, yayılmanın değişik boyutları da bulunmaktadır. Bu silahların devlet dışı entitelerin eline geçmesi ve bu silahlara sahip olan ülkelerin sahip oldukları silahları geliştirme çabaları ve bunları birer dış politika aracı olarak kullanma eğilimleri de

bu kavramın içerisine girmektedir.²⁰

Kitle İmha Silahları (Weapons of Mass Destruction)

Kullanılmaları halinde, sadece canlılarla sınırlı olmayan geniş bir tahrip gücüne sahip silahlar bu kategoriye girmektedir. Nükleer, kimyasal ve biyolojik silahlar böyle mütalaa edilmektedir. Ortaya çıkmaları bilimsel ilerleme ile yakından ilişkilidir. Teknoloji geliştikçe ve yaygınlaştıkça, bu silahların gelişmesi ve yayılması ve bir dış politika aracı olarak kullanılması olgusu da daha çok görülmektedir.²¹

Silahların Kontrolü (Arms Control)

Sadece kitle imha silahları ile ilgili olmamakla beraber, diğer bir deyişle konvansiyonel silahlar konusunda da bu kavram kullanılsa da, kitle imha silahları konusunda bu kavramın yaygınlıkla kullanılması söz konusudur. Bu kavram tüm yayılmanın önlenmesine ilişkin kavramlara da bir çatı oluşturmaktadır. Anlatılmak istenen, ülkelerin sahip oldukları veya sahip olacakları silahların miktar ve türleri ile bu silahlara sahip olmayan ülke veya ülke dışı organizasyonların silah edinmelerine ilişkin sınırlayıcı, en azından, kayıt altına alıcı tüm tedbir ve çabalarıdır. Bu çalışmalar yürütülürken, kimi ulusal çıkar endeksli motivasyonlar olabileceği gibi hukuki, makul ve insancıl kaygılar da görülebilmektedir.²²

Yayılmının Önlenmesi (Non-Proliferation)

Kitle imha silahlarının yanı sıra kitle imha silahı

yapımında kullanılan malzeme ve teknolojilerin, bu silahlara ve teknolojilere sahip olmayan ülkelerin ve devlet dışı aktörlerin eline geçmesinin önlenmesine ilişkin her türlü, çok taraflı veya tek taraflı tedbir ve girişimler bu kavramla anlatılmaktadır. Diğer bir deyişle, hâlihazırda imzalanmış bulunan, uluslararası sözleşme ve anlaşmalar ile taraf olunan ihracat kontrol rejimleri, ülkelerin yürürlüğe koyduğu iç mevzuatları ve ikili işbirliği ve yardım konuları dahil, kitle imha silahlarının yayılmasının önlenmesine münhasır olan her türlü inisiyatif kapsamaktadır.²³ Ancak bu konuda çeşitli eleştiriler de bulunmaktadır. Silahlanmanın yayılmasının önlenmesi, tek başına nükleer silahların ortadan kalkması için yeterli değildir.

Halen bazı ülkelerin stokları artar ve silah çeşitliliği geliştirilirken, bu silahlara sahip olmayan ülkelerin bu silahları edinmesine karşı tedbirler alınması, silahlanmanın yayılması konusunda inandırıcılık sorunları ortaya çıkarmakta ve çifte standart tartışmaları yapılmasına neden olmaktadır.²⁴

“ Çok geniş bir konu başlığını içeren güvenlik stratejisinin önemli unsurlarından birisi de kitle imha silahları konusudur. ”

İhracat Kontrolleri (Export Controls)

Silahların kontrolü konusunda, kitle imha silahı veyahut konvansiyonel silah yapımında kullanılacak malzeme ve teknolojilere sahip ülkelerin, bu malzeme ve teknolojilerini, silahlanma konusunda yayılmacı emellere sahip veya bölgesel veya küresel barışı tehdit edeceği kaygısı duyulan devlet veya aktörlerin eline geçmesini engellemek bakımından, yaptıkları ihracatlara ilişkin alınan tedbirleri anlatmaktadır. Bu kontroller değişik şekillerde görülmektedir. Ancak, silahlanmada ve

sivil amaçlı olarak kullanılabilen eşyanın risk analizinin yapılarak lisanslamaya tabi tutulması ve bu konularda ihracatçı şirketlerin bilgilendirilmesi hemen hemen her yerde başvurulmuş bir tedbirdir. Bu sürecin, tümüyle etkin olması veya yayılmayı engellemesi söz konusu değildir, tek başına. Ancak bu sürecin yayılmayı yavaşlattığı kabul edilmektedir. Bu kontrollerin bir başka boyutu ise ticari hayatla yakından ilgili olmasıdır. Diğer bir deyişle, ticari faaliyette bulunan firmaların, dolayısıyla da ülkelerin, bu kontrolleri yapmakla ticari çıkarları zedelenmektedir. Bu nedenle ihracat kontrollerinde temel sorun, ticari kaygılarla yayılmaya ilişkin kaygıların bağdaştırılması hususudur.²⁵

Çift Kullanımlı Malzeme ve Teknolojiler (Dual-Use Items)

Çift kullanımlı malzeme ve teknoloji tabiri, silahsızlanma bağlamında, hem askeri hem de sivil amaçla kullanılabilen malzemeyi ifade eder. Diğer bir deyişle, sanayinin herhangi bir dalında bir bütünün parçası olarak kullanılabilen gibi, herhangi

bir askeri tesis veya malzemenin de bir parçası olarak kullanılabilmesi söz konusudur. Bunun söz konusu olmasının sebebi, kitle imha silahları veya konvansiyonel silahların bazılarının çok büyük komplike ve birçok boyutu olan silahlar olmasından ileri gelir. Ayrıca, askeri veya sivil alandaki bir teknolojik gelişmenin diğer alanlarda da kullanıma eğilimi de bu durumu söz konusu etmektedir. Bu tür eşyanın yayılma emellerine sahip kişi ve ülkelerin eline geçmesi ihracat kontrolleri sayesinde çalışılmaktadır. Bunun en çok gündemde

olduğu platformlar da genellikle ihracat kontrol rejimleridir.²⁶

Catch-all

Catch-all tabiri, silahların kontrolü ve yayılmanın önlenmesi terminolojisinde kitle imha silahı yapımında kullanılacak, ancak daha önceden ilgili tedbirler alınmamış eşyanın yakalanabilmesi anlamına gelir Kitle imha silahı yapımında kullanılacak eşya normalde, bu eşyayı ihraç eden ülke tarafından önceden belirlenmiş hukuki metinlerde yer alır ve bunların kontrole tabi olduğu bilinir. Ancak yeni teknolojik gelişmeler veya başka nedenlerle bu listelerde yer almayıp kitle imha silahı yapımında kullanılacak malzeme

ve teknolojiler ortaya çıkabilmektedir, işte bu tür malzemenin de yakalanabilmesi ve kontrollere tabi tutulabilmesi bu prensip sayesinde mümkün olur.²⁷

Nihai Kullanım ve Nihai Kullanıcı (End Use and End User)

Yayılmanın önlenmesi ve ihracat kontrolleri bağlamında önem arz eden kavramlardan bir tanesi de nihai kullanım ve nihai kullanıcı kavramlarıdır. Kitle imha silahları ile ilgili rejimlerde bir malzemenin satışının kontrole tabi olup olmayacağını nihai olarak o malzemenin satıldığı ülke veya kişi belirler. Diğer bir deyişle, her ülke ve her ülkedeki her şirket riskli kabul edilmemektedir. Örneğin Almanya'ya yapılan bir kitle imha silahı yapımında kullanılacak malzeme sevkiyatı genellikle kontrole tabi değildir. Buna karşın yayılma eğilimi

“

AB güvenlik stratejisinde, tehditlerin tanımlanması ve buna karşı alınacak önlemler stratejik hedeflerin ilk adımını oluşturmaktadır.

”

içerisinde olduğu düşünülen bir ülkeye ihraç edilebilecek ve kitle imha silahı yapımında kullanılabilirliği değerlendirilebilecek her türlü malzeme kontrole tabidir. Bu ülkede de sadece yayılmaya ilgili olduğu düşünülen alıcılara sevkiyatlar kontrole tabidir. Bir malzemenin satışına izin verilip verilemeyeceğini belirleyen bir başka kriter ise bu malzemenin nihai olarak vardığı ülkede hangi amaçla kullanılacağı hususudur. Herhangi bir ülkede KİS kapsamında değerlendirilebilecek ancak barışçıl amaçlarla kullanılacak malzemeler kontrole tabi olsa bile genellikle sevkiyatın yapılmasına izin verilir. Bu da KİS bağlamında nihai kullanımın önemini göstermektedir. Riskli kabul edilen bir ülkeye yapılan bir sevkiyatı o ülkenin Savunma Bakanlığı alıyorsa bu halde o sevkiyata izin verilmemesi olasılığı büyüktür. Çünkü bu sevkiyatın silahlanma amaçlı kullanılacağı iddia edilebilir.

ITT (Intangible Technology Transfer)

Kitle imha silahlarının yayılmasının önlenmesi çalışmaları ilerledikçe kullanılan kavramlar ve kontrole tabi tutulan unsurlar da artmaktadır.

Bu anlamda, yeni yeni yayılmanın önlenmesi platformlarında gündeme getirilen kavramlardan birisi de ITT kontrolüdür. ITT kapsamında kontrole tabi tutulan unsurlar KİS yapımında kullanılabilir malzemenin yanı sıra bilginin de transfer edilirken kontrole tabi tutulması amacıyla kullanılan bir kavramdır. Diğer bir deyişle, KİS konusunda yararlanılabilecek bilgi olması halinde bu bilginin risk konusu bir ülkeye transfer edilmek istenmesi halinde ilgili kurumlardan izin alınması gerekir.

BÖLÜM II

AVRUPA GÜVENLİK STRATEJİSİ VE KİTLE İMHA SİLAHLARININ YERİ

Avrupa Birliği, dünya siyasetinde sahip olduğu yadsınamaz önemli yerin bir sonucu olarak kendi geleceği ve güvenliği açısından da oluşabilecek tehditleri belirleyip bununla da mücadele araç ve hedeflerini belirlemek durumundadır. Çok geniş bir konu başlığını içeren güvenlik stratejisinin önemli unsurlarından birisi de kitle imha silahları konusudur. Dolayısıyla Avrupa Birliği genel güvenlik stratejisini bilmek ve kitle imha silahları konusunun bunun neresinde yer aldığı bilinmesinde yarar bulunmaktadır.

Bu çalışmanın konusu ise kitle imha silahları konusu olduğundan, AB'nin bu konudaki tutumuna ilişkin temel belgelerin incelenmesi icap etmektedir. Bu çerçevede, bu konu ile ilgili AB belgeleri incelenirken bazı hususların tekrarlanması söz konusu olabilecektir. Ancak çalışmada, kitle imha

“ Avrupa Güvenlik Stratejisi, dünyada çok taraflı sisteme Avrupa Birliğinin daha etkin katkısının olabileceğini ve bu konuda bir tavra sahip olduğunu AB için ortaya koymaktadır. ”

silahlarına ilişkin AB temel görüşleri ve perspektifin verilmesinin yanı sıra, AB'nin bu konuya ilişkin temel belgelerinin her birisinin içeriğinin de ayrı ayrı incelenmesine imkân verecek şekilde yer verilmesi amaçlandığından bu tekrarlardan kaçınılmamıştır. Bu meyanda, öncelikle en geniş çerçeveyi oluşturan Avrupa Güvenlik Strateji Belgesinden yola çıkarak AB güvenlik perspektifi verilmeye ve bu belgenin içeriği gösterilmeye çalışılacaktır.

AVRUPA GÜVENLİK STRATEJİ (AGS) BELGESİ

AB Bakanlar Konseyi tarafından kabul edilen ve Avrupa Birliği'nin genel güvenlik sorunlarının ne olduğu ve buna ilişkin perspektifin ortaya konduğu ve buna ilişkin perspektifin ortaya konduğu "Avrupa Güvenlik Stratejisi" (European Security Strategy) 12 Aralık 2003'de Brüksel'de kabul edilmiştir.

Bu başlık altında, söz konusu belgenin içeriği yansıtacaktır.

Dünya Konjunktur Okuması

Kabul edilen bu strateji belgesinde; soğuk savaş sonrası dönemde Avrupa'nın dış etkilere daha fazla açık bir hale geldiğine değinilmekte ve AB'nin alt yapı, ulaşım, enerji, enformasyon ve diğer konularda bağımlılığının arttığı ifade edilmektedir. Dünyanın karşı karşıya bulunduğu ve güvenlik açısından da önem arz eden sorunlar olarak; göç, fakirlik, doğal kaynak (özellikle de su) sıkıntıları sayılmaktadır.²⁸

Kitle imha silahları hakkında AB tehdit algılamasına ilişkin ilk tespit temel tehditler başlığı altında yer almaktadır. Bunlar başlıca, terörizm, kitle imha silahlarını yayılması, bölgesel çatışmalar, iyi yönetilememe (state failure) ve organize suçlar şeklinde sayılmaktadır.²⁹

Tehditlerin Niteliği ve AB'nin Stratejik Hedefleri

AB güvenlik stratejisinde, tehditlerin tanımlanması ve buna karşı alınacak önlemler stratejik hedeflerin ilk adımını oluşturmaktadır. Bu çerçevede, soğuk savaş dönemindeki işgal tehdidinin artık ortadan

“

İhracat kontrolleri güçlendirilmelidir.

”

kalkması üzerine, AB güvenliğini tehdit eden unsurlara karşı ilk cephe yurtdışında başlamaktadır. Diğer bir deyişle ilk savunma çizgisinin artık ülke toprakları dışından

başladığı görüldüğünden yola çıkarak, tehditlerin bu husus göz önünde bulundurularak belirlenmesi ve bu bağlamda adımlar atılması gerekir. Bu çerçevede, ABD ile terörizmin finansmanı, karşılıklı yasal yardımlaşmanın yanı sıra; uluslararası rejimler, anlaşmalar ve Uluslararası Atom Enerjisi Kurumu ve Kimyasal Silahların Yasaklanması Örgütü...gibi örgütlerin desteklenmesi ve yasadışı

“

Politik ve diplomatik tedbirlerin başarısız olması durumunda son bir çare olarak da BM Şartı çerçevesinde güç kullanımına gidilmesinden kaçınılmalıdır.

”

veya gizli ticareti önlemeye dönük tedbirler alınması ve ihracat kontrollerinin güçlendirilmesi bağlamında halen üstlenilen fonksiyonlarını sürdürmenin önemi vurgulanmaktadır.³⁰

Bu hedefler çerçevesinde somut öneri olarak AB yakın çevresinde güvenliğinin artırılması

gereği bulunmaktadır. Global bir çağda bulunmamıza rağmen coğrafyanın hala önemli bir faktör olduğu göz önünde bulundurulunca komşu ülkelerdeki çatışma ve huzursuzlukların eninde sonunda AB ülkelerini de tehlikeye atacağı aşikârdır. Özel olarak ise Arap İsrail problemi hala

Avrupa için çok önemli bir problem teşkil etmekte ve bunun çözümü için yakın çevrenin güvenliğinin artırılması tezi çerçevesinde bazı adımların atılması gerekmektedir. Arap İsrail sorununun çözümünü konusunda BM, ABD ve Rusya ile işbirliğine gidilmesi icap etmektedir. Yakın çevre söylemi içerisinde yer alan diğer önemli bir alan Akdeniz havzasıdır ve bu bölgedeki güvenliğin artırılması da üzerinde durulmayı hak etmektedir.³¹

Coğrafi tehditler bir tarafa, karşı karşıya bulunulan global tehditler de güvenlik algılamasında önemli bir yer tutmaktadırlar. Avrupa Güvenlik Strateji (AGS) Belgesinde global tehditlerin var olma sebebi olarak, dünyadaki

dönüşümün etkili olduğu tespit edilmekte ve bu dönüşümün unsurları olarak global pazarlar, global medya gibi unsurlara değinilmektedir. Bu durum güvenlik konularına yaklaşımı da etkilemektedir. Çünkü tehditler global değişime bağlı olarak değişim geçirmektedir. Bu bağlamda AB, güvenlik stratejisini belirlerken, sadece kendi coğrafyasında gerekli tedbirleri almakla yetinmenin yeterli olmadığını, global ve çok taraflı ve etkin bir güvenlik şemsiyesi kurulması gerektiğinin de idrak edilmesi gereğine işaret etmektedir. Bu çerçevede, iyi işleyen uluslararası kurumlar, hukuk esaslı bir uluslararası düzen savunulmalı ve bu düzen kurulurken gerekli sorumluluk üstlenilmeli ve destek verilmelidir. AB'nin kendi deneyimlerinden de yola çıkılarak, uluslararası güvenliği hukuk esaslı sağlamanın önemli bir unsurunun güven artırıcı tedbirlerin alınması (confidence building), ve silah kontrol (arms control) rejimlerinin önemine değ-

nilmektedir. Bu nedenle bahsedilen sorumluluklar çerçevesinde, iyi hükümet etme, ticaret ve kalkınma politikalarının uygulanması vb konularda etkileri bulunan ülkelere teknik yardım sağlanması uluslararası düzenin dışında kalan ülkelerin de bir şekilde sisteme dâhil edilmesi sağlanmaya çalışılmaktadır.³²

Alınması Gereken Tedbirler

Avrupa birliğinin yukarıda yer verilen ilkeler çerçevesinde Balkanlarda iyi bir örneğini ortaya koyduğu çeşitli çatışma azaltıcı tedbirlerin alınması yönündeki çabaları örnek alınarak, gerektiğinde askeri ve sivil kabiliyetlerin

“ **Esas tehdit akademisyenlerin bu bilgileri birbirleriyle paylaşmaları ile yayılcı ülkelerin de kendi aralarında bu bilgileri paylaşmaları nedeniyle ortaya çıkmaktadır.** ”

tümünün devreye konulacağı eylemlerden gerektiğinde kaçınmaması büyük önem arz etmektedir. AGS ile Avrupa Birliği çatışmalarının sona erdirilmesi operasyonlarında BM'ye destek olunması ve bu açıdan mevcut kabiliyetlerin daha da geliştirilmesi gereğine işaret etmektedir.³³ Bu, tabii ki, Avrupa'nın çevresindeki ülkelerde olabilecek gerilimler veya yayılma arzularının görülmesi durumunda bunlara anında müdahale etme imkânının saklı tutulmasını, AB ve NATO işbirliğinin geliştirilmesini ve kriz yönetiminde bunların işbirliğinin geliştirilmesini de beraberinde getirmektedir. Böylece caydırıcılığın etkin bir araç olarak kullanılması söz konusu olacaktır.³⁴ Daha tutarlı ve birbirinden bağımsız girişimler şeklinde gelişen farklı ülke deneyimleri ve AB deneyimlerinin bir araya getirilmesi ve daha etkin bir yola koyulması, çeşitli araçların senkronize edilmesi³⁵ uluslararası kilit bir ülke olan ABD ile uluslararası güvenlik konula-

rında yakın işbirliğine girmek, ortaklığı geliştirmek ve Orta Doğu, Afrika, Latin Amerika ve Asya'daki ortaklık ilişkileri üzerinden ilişkileri ilerletmek ve Japonya, Çin, Kanada ve Hindistan gibi ülkelerle de stratejik ilişkilerin geliştirilmesi gereği AB makamlarınca gerekli kabul edilmektedir.³⁶

Sonuç olarak, Avrupa Güvenlik Stratejisi, dünyanın çok temel bazı uluslararası tehditlerle yüz yüze olduğunu, AB'nin bu konuda karşılaşılan sorunlara karşı alınacak tedbirler ve girişilecek inisiyatiflere katkıda bulunmak için gerekli imkâna sahip olduğunu ve daha adil ve

güvenli ve birleşik bir dünyada çok taraflı sisteme Avrupa Birliği'nin daha etkin katkısının olabileceğini ve bu konuda bir tavra sahip olduğunu AB için ortaya koymaktadır.³⁷

Avrupa Güvenlik Stratejisinde Kitle İmha Silahlarının Yeri

Avrupa Güvenlik Strateji Belgesini yukarıdaki şekilde ortaya konmuş olan içeriği incelenince, görülmektedir ki; Avrupa birliği güvenliği tehdit eden temel tehlikelerden bahsederken "kitle imha silahlarının yayılması" konusunu bağımsız bir konu olarak görmektedir. Bu husus, kilit

uluslararası tehditler başlığı altında sayılmaktadır. Ayrıca, bu konudaki daha geniş perspektife daha sonra AB'nin prensipleri ve kitle imha silahlarının

yayılmaya münhasır strateji belgesinde yer verildiğinden burada ayrıca belirtilmeyecektir.

KİTLE İMHA SİLAHLARINA KARŞI AB'NİN MÜCADELE PRENSİPLERİ

AB'nin genel güvenlik stratejisinin bir ayağı olan

kitle imha silahları konusunda daha somut tutumlar ortaya koyan belgeleri bulunmaktadır. Bunlardan bir tanesi, "Kitle İmha Silahlarının Yayılmasına Karşı Mücadele" (AB'nin Kitle İmha Silahlarının Yayılmasına Karşı Stratejisi) Belgesi, diğeri ise; "Kitle İmha Silahlarının

Yayılmaya Karşı AB Stratejisinin Temel Prensipleri" isimli belgedir. Prensipler Belgesi, 10 Haziran 2003'de Avrupa Birliği Bakanlar Konseyinde kabul edilmiştir. Strateji Belgesi ise 10 Aralık 2003'de yine Avrupa Birliği Bakanlar Konseyince kabul edilmiştir.

Bu her iki belgenin incelenmesinden, Avrupa Gü-

venlik Stratejisi Belgesindeki temel perspektifin bu belgelerde de mevcut olduğu anlaşılmaktadır. Hukukilik, uluslararası işbirliği ve sistem dışında olan ülkelerin sistemin içine çekilmesi ile imkânları sınırlı olan ülkelere teknik desteğin sağlanması gibi temel düşünceler bu-

rada da belirtilmektedir. Ancak, bu kez bu prensipler kitle imha silahlarının yayılmasına münhasır olmak üzere, ve kitle imha silahlarına karşı ayrıca

“ **Avrupa Birliği, bu tehdiye karşı etkin ve çok taraflı ve diplomatik zeminde sorumluluktan kaçmayan bir karşılık planlamaktadır.** ”

“ **AB, çok taraflılığa ve güven artırıcı tedbirlerin alınmasına ve silahlanmaya neden olan saiklerin ortadan kaldırılmasına ilişkin önerilerde bulunmaktadır.** ”

bir strateji ve tespitlerin yer aldığı bir biçimde yapılmakta ve somut tedbirlere yer verilmektedir.

Prensipler belgesinde, maddeler halinde kitle imha silahlarının yayılmasına karşı benimsenmiş prensipler sayılmaktadır. Nitekim daha sonra görüleceği üzere, kitle imha silahlarının yayılmasına karşı AB stratejisi de bu prensipler üzerine kurulmuştur. Bu prensipler 13 tane olarak sayılmaktadır. Aşağıda özet bir biçimde bu prensipler sayılmaktadır.³⁸

1- Biyolojik, kimyasal ve nükleer silahlar uluslararası barış ve güvenliğe karşı ciddi bir tehdit oluşturmaktadır ve bu silahlar sadece çok sayıda ölüme neden oldukları için değil aynı zamanda uluslararası sistemi destabilize edecekleri için de tehlikelidirler.

2- Kitle imha silahlarının teröristlerin eline geçebilmesi

durumunda kontrol edilemez ve tahmin edilemez sonuçlarla karşılaşılabilir ve bu, geçmişte ancak devletlerin oluşturabileceği bir tehdit düzeyine bu grupların ulaşması anlamına gelir.

3- AB'nin kitle imha silahları konusundaki stratejisini global yayılma tehdidi ölçeğinde değerlendirmesi gerekir ve İstihbarat birimlerinin bu konuyu gündemlerinde tutmaları gerekir.

4- Yeni tehditlerin karşılanabilmesi için geniş bir perspektif gerekmektedir ve uluslararası örgütler, yani; BM (Birleşmiş Milletler) UAEA (Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı, KSYÖ (Kimyasal Silahların Yasaklanması Örgütü) vb. örgütler desteklenme-

li ve bunlar üzerinden birincil tedbirler alınmalıdır. Ancak bu tedbirlerin başarılı olamaması halinde, Birleşmiş Milletler Şartı VII. bölümü doğrultusunda yaptırımlar, seçici veya global olarak sevkiyatların durdurulması veya gerektiğinde güç kullanımı yollarından birisini uygulamak şeklinde uygulanmalıdır. Gerektiği zaman güç kullanımından ise çekilmemelidir. Bu konuda, BM güvenlik konseyinin önemli bir rol üstlenmesi gerekmektedir.

5- Uluslararası çok taraflı sisteme kesin bir bağlılık bulunmaktadır.

6- Uluslararası çok taraflı anlaşmalar rejimi çerçevesinde yürütülen çalışmalarda diğer ülkelerle deneyim paylaşımı önem arz etmektedir.

7- Uluslararası çok taraflı sistem ihlallerini takip edebilmek için geri bildirim ve kayıt sistemlerine önem verilecek,

gerekirse düzenli olmayan denetlemelere başvurulabilecektir.

8- Kitle imha silahlarının yayılmasının en iyi çözüm ülkelerin artık bu silahlara ihtiyacı olmadığını hissetmelerini sağlamaktır. Bu da tüm ülkelerin güvene dayalı bir temelde diyalog içerisinde olmasına bağlıdır.

9- Bu konudaki mücadele uzun ve zordur, sadece yayılmanın önlenmesi değil sebeplerin de teşhis edilmesi önem arz etmektedir.

10- Negatif ve pozitif garantiler önemli bir rol oynayabilir.

“ Silahlanmanın kontrolü çerçevesinde düşünülen tedbirlerden somut ve tüm üye ülkelerde uygulamaya geçmek üzere, ihracat kontrolleri sistemi açık ve detaylı bir şekilde hukuki zemine taşınmıştır. ”

11- Kitle imha silahları, global bir tehdit oluşturdukları için global bir çözüm gerektirirler.

12- ABD ve Rusya Federasyonu ile ortak bir yaklaşımın benimsenmesi çok önemlidir.

13- Uluslararası çok taraflı düzenlemelerin universalize edilmelerinin yanı sıra şu tedbirlerin de alınması gerekir:

-En iyi uygulama örnekleri, bildirimler ve denetimler üzerinde çalışmalar yapılmalıdır.

-İhracat kontrolleri güçlendirilmelidir.

-AB ile ortaklık ilişkisi bulunan ülkelerden, ilişkilerinde daha güçlü bir yayılmanın önlenmesine ilişkin duruş beklemek ve ilişkilerin geleceği için bir unsur olarak bunun önde tutulması gerekmektedir.

-Diğer ülkelere kitle imha silahları konusunda teknik yardım programları düzenlenmelidir.

-Uluslararası örgütlere gerekli kaynaklar ve destek sağlanmalıdır.

-ABD ile yakın işbirliğine gidilmeli,

-Nükleer teknolojide kullanılan parçaların üretiminin yasaklanmasına dönük bir anlaşma için çaba gösterilmeli; ve

-Politik ve diplomatik tedbirlerin başarısız olması durumunda son bir çare olarak da BM Şartı çerçevesinde güç kullanımına gidilmesinden kaçınılmamalıdır.³⁹

Bu prensipler incelendiğinde, Avrupa Güvenlik Stratejisi Belgesindeki temel prensiplerden vazgeçilmediği görülmektedir. Ayrıca, Avrupa Güvenlik Strateji (AGS) Belgesinde yer verilen kitle

imha silahlarına ilişkin somut mücadele çerçevesi yukarıda verilmemişti, ancak prensipler belgesi AGS'deki hususları genişleterek ortaya koymaktadır. Bu da AGS bağlamında konunun algılandığını göstermektedir.

KİTLE İMHA SİLAHLARINA KARŞI AB STRATEJİSİ

Diğer belgelerde yer verilen birçok husus AB'nin Kitle İmha Silahlarının Yayılmasına Karşı Strateji Belgesinde de yinelenmekte ve yeni unsurlara yer verilmektedir. AB'nin yukarıda, kitle imha silahlarına karşı temel prensipleri ortaya kondu. Bununla birlikte kitle imha silahlarının yayılmasına karşı AB'nin sahip olduğu stratejinin daha bütün-

lülükü ve bazı tehditlerin daha somut olarak verildiği ve kitle imha silahlarına karşı mücadeleye münhasır olan bu strateji belgesinin içeriğine de yer verilecektir.

“ İhracat kontrollerine tabi eşyanın, kural olarak, ihraç edilebilmesi için; bir ihracat izni alınması gerekir. ”

belgenin⁴⁰ birinci kısmında, biyolojik kimyasal ve nükleer silahların her birisinin somut olarak oluşturduğu tehditten bahsedildikten sonra, Avrupa Birliğinin neden bu silahlardan etkileneceğinin ve bunu bir tehdit olarak algılanmasının gerektiği ortaya konmaktadır.

Kitle İmha Silahlarının Tehdit Oluşturmasının Nedeni ve Verilecek Karşılık

Kitle imha silahları ve bunların fırlatma vasıtaları olan balistik füzelerin varlığının uluslararası barış ve güvenlik için bir tehdit olduğu bu belgede

tekrar edilirken, uluslararası sözleşme ve ihracat kontrol rejimlerinin kitle imha silahlarını yavaşlatmasının yararına değinilerek, bu taahhütlerin önemi bir kere daha vurgulanmış olmaktadır. Bunun yanı sıra yapılan bir tespit de, teröristlerin bu silahları ele geçirmeleri ihtimalinin silahlanma konusuna yeni bir boyut kattığının belirtilmesidir. Bu çerçevede, AB'nin bu tehlikeleri göz ardı etmesinin söz konusu olamayacağı, amaçlarının şu anda, dünya genelinde endişelere konu olan yayılma projelerinin (diğer belgelerde söz konusu edilmeyen) engellenmesi, caydırılması, durdurulması ve mümkünse elimine edilmesi olduğu ortaya konmaktadır.⁴¹

Ancak esas tehdit, yayılma eğilimli programlar yürütülmesini mümkün kılan teknoloji ve bilgi alanındaki gelişmeler, akademisyenlerin bu bilgileri birbirleriyle paylaşmaları ile yayılmacı ülkelerin de kendi aralarında bu bilgileri paylaşmaları nedeniyle ortaya çıkmaktadır. Bu husus, birçok platformda ve bütün dünyada kabul edilmiş bir gerçektir ve AB tarafından da bu husus tespit edilmektedir.

Nükleer Biyolojik ve Kimyasal Silahların Her Bir Türüne İlişkin Projeksiyon

Nükleer silahlar alanında temel hedef olarak, Nükleer Silahların Yayılmasının Önlenmesi Antlaşmasının (NSYÖA) (Treaty on Non-Proliferation of Nuclear Weapons NPT'nin) bütünlüğünün korunması belirlenmelidir. Buna karşılık nükleer silahlarla ilgili olarak temel korku verecek tehlike NPT dışında kalan veya NPT üyesi olup ilgili hükümlere uymayan ülkelerin bu anlaşmanın etkinliği ve yararlığını ortadan kaldırmasıdır.⁴²

Kimyasal silahlar alanında ihracat kontrol rejimle-

rinin etkinliği ve verifikasyonuna önem verilmesi ve kimyasal silah yapımında ve sanayide kullanılabilen çift kullanımlı malzemelerin üzerinde çalışılması gerektiği belirtilmektedir. Bu silahlar bağlamında, öncelikle Kimyasal Silahlar Sözleşmesine taraf olmayan ülkelerin sahip oldukları olası kimyasal silahların varlığı kaygı verici olarak kabul edilmektedir.⁴³

Biyolojik silahlar konusu ise bilimsel yönü önem arz eden ve izleri kolay anlaşılabilen silahlar olduğundan, teröristlerin eline geçmeleri konusu özel bir önem arz eden silahlar olarak değerlendirilmektedir.⁴⁴

Kitle İmha Silahları Yayılmasının, Somut Olarak AB Açısından Algılanan Tehdit Sebepleri.

AB'nin Kitle İmha Silahlarının Yayılmasına Karşı Stratejisi Belgesinin ilgili kısmı incelenince kitle imha silahlarının tümünün AB'yi ve onun daha geniş çıkarlarını (wider interests) doğrudan veya dolaylı olarak tehdit eden bir unsur olarak algılandığı anlaşılmaktadır. AB'nin bu silahları sadece, askeri ve güvenlik çerçevesinde bir tehdit olarak görmediğine ilişkin ilginç yaklaşım "wider interests" ifadesinden anlaşılmaktadır. Nitekim daha sonraki cümlelerde, bu silahların Avrupa'nın dışındaki vatandaşlarını, konuşlanmış veya gönderilmiş askeri birliklerini ve ekonomik çıkarlarını (doğal kaynaklar, yatırımlar ve ihracat pazarlarını) tehdit ettiği tespit edilmektedir. Bu da, AB'nin bu silahlara karşı bütüncül ve birlik içerisindeki her kesimin içerisinde bulunduğu bir tedbirler silsilesi benimsemesindeki gerekçeleri daha net bir şekilde ortaya koymaktadır.⁴⁵

Yine kitle imha silahlarına ilişkin AB stratejisi ile ilgili olarak AB bünyesinde karar alma veya uygulama noktasındaki herkesin, yani AB organları ve tüm üye ülkelerin, kolektif sorumluluğu bulunduğu belirtilmesine ayrıca temas etmekte yarar bulunmaktadır.⁴⁶

“ **Kamu güvenliği ve insan hakları mütalaasıyla, ihracat izni alınmasını ulusal makamlar isteyebilir.** ”

Bu unsurların incelenmesinden anlaşılmaktadır ki, nitelik itibarıyla ekonomik, sosyal, askeri unsurların senkronize bir şekilde yönetilmesi şeklinde olacağını göstermektedir.⁴⁸

Kitle İmha Silahlarının Yayılmasına Karşı Önlemler

AB'nin Kitle İmha Silahlarının Yayılmasına Vereceği Karşılığın Niteliği

Kitle İmha Silahlarının Yayılmasına Karşı Stratejisi Belgesi incelendiği zaman görülmektedir ki; Avrupa Birliği, bu tehdide karşı etkin ve çok taraflı ve diplomatik zeminde ancak sorumluluktan kaçmayan bir karşılık planlamaktadır.

Daha önce de belirtildiği gibi bunun unsurları;

- Uluslararası düzenlemelerin güçlendirilmesi,
- Yayılmanın önlenmesinin tüm AB politikaları, kaynakları ve var olan enstrümanlarına yansıtılması
- Ulusal ve uluslararası iyi koordine edilmiş ihracat kontrolleri
- ABD ile işbirliği,
- Yayılmanın sebeplerini ortadan kaldırmaya dönük olarak, politik çatışmaların azaltılması için her türlü girişimde bulunmak, kalkınma yardımları, fakirliğin azaltılması ve insan haklarına saygıya vurguyu öne çıkarmak olarak ortaya konmakta ve gerekirse güç kullanımına başvurulması gerektiği belirtilmektedir.⁴⁷

“ **İzin başvurusu, eşyanın bulunduğu bir veya birkaç ülkeden farklı bir üye ülkeden de yapılabilir.** ”

AB'nin kitle imha silahlarının yayılmasına ilişkin strateji belgesinde bu yayılmaya karşı alınacak tedbirler, yukarıda belirtilen verilecek karşılığın niteliğiyle uyumlu olarak, aşağıda yer alan somut olarak sıralanmaktadır.

- Kitle imha silahlarının yayılmasına karşı savaşta, etkin çok taraflılık bir köşe taşıdır.⁴⁹
- İstikrarlı uluslararası ve bölgesel bir ortam kitle

imha silahları ile savaşta temel bir şarttır.⁵⁰

• Önemli uluslararası aktörlerle yakın işbirliği çok önemlidir. bu çerçevede NATO, BM, ABD, Rusya, Japonya, Kanada gibi aktörlerle işbirliğine gidilmesi şarttır.⁵¹

- AB tüm kaynaklarını ve ya-

yılma, durdurma, elimine etme konusunda seferber etmelidir.⁵²

Bu çerçevede,

- Sağlam bir şekilde çok taraflılık esasında yayılmacılara karşı bir duruş şu unsurları içermelidir.
- Teknik, finansal, politik konularda tüm uluslararası aktörlerle işbirliği,

- Anlaşmaların ve rejimlerin güçlendirilmesi,
- İhracat kontrollerinin güçlendirilmesi ve bu platformların etkin bir şekilde kullanılarak, rejimlerin dışında kalan ülkelerin de ihracat kontrollerini adapte etmeleri için teşvik edilmesi,
- Yayılma konusunda hassas madde, araç ve uzmanlığın yetkili olmayan kişilerin girişine kapatılması ve yayılma riskine ilişkin güvenlik önlemlerinin artırılması,
- Yasadışı trafiğin kesilmesi, kontrolü ve belirlenmesi çalışmalarının artırılması⁵³
- Uluslararası ve bölgesel istikrarın artırılması, AB'nin bu konulardaki işbirliği programlarının etkinleştirilmesi, kitle imha silahlarının yayılması konusunun AB'nin politik, diplomatik ve ekonomik faaliyet ve programlarına konması ve etkinliğinin artırılması,⁵⁴
- ABD ve diğer kritik ortaklarıyla işbirliği,⁵⁵
- Birlik içinde gerekli yapıların oluşturulması, bu meyanda, Dış İlişkiler Konseyinde altı aylık tartışma periyodu belirlenmesi, istihbarat ve bilgi toplayan bir birim kurulması ve bunun AB Güvenlik Stratejisine uygun eylemler geliştirmesi için yetkilendirilmesi,^{56 57}

KİTLE İMHA SİLAHLARININ YAYILMASINA KARŞI AB'NİN STRATEJİK VE POLİTİK DURUŞUNA SON BAKIŞ

Yukarıda bazen bazı hususlarda tekrarlara da yer verilmiş olmasına rağmen, AB'nin kitle imha silahlarının yayılmasına karşı olan politik ve stratejik yaklaşımına temel teşkil eden önemli belgelerin içeriği ortaya konmuştur. Bu içeriklerin değerlendirilmesi

sonucunda görülmektedir ki; AB öncelikle, sadece başka ülkelerin, örneğin ABD, zorlamasıyla bu konudaki inisiyatiflerini yönlendirmemektedir. Ancak bu AB'nin bu konudaki süreçlerden ABD'yi dışlayarak tek başına hareket etmeyi tercih ettiği sonucunu da doğurmamaktadır. Yukarıda bazı yerlerde tekraren söylendiği gibi AB, ABD'nin işbirliğinin önemine inanmakta ve bu konuda üzerine düşeni yapmaya ilişkin kararlı bir tutum ortaya koymaktadır. Ancak, birçok platformda dile getirilen silahlanmanın kontrolü konusundaki çifte standart ve tek taraflı inisiyatiflerin bulunduğu şeklindeki eleştirilerin AB'nin silahlanmanın

“ Bir üye ülke reddedilmiş bir başvuruya temelde aynı olan başka bir başvuruyu 3 yıl içerisinde alırsa, izni daha önce reddetmiş ülkeyle danışır. ”

kontrolü stratejisi dikkate alındığında çok fazla ileri sürülemeyeceği görülmektedir. AB, çok taraflılığa ve güven artırıcı tedbirlerin alınmasına ve silahlanmaya neden olan saiklerin ortadan kaldırılmasına ilişkin önerilerde bulunmaktadır.

Bunun yanı sıra, görülmektedir ki AB üzerine düşen uluslararası sorumluluktan da kaçınmamaktadır. Tüm üye ülkelerin yanı sıra, topluluk organlarının bu konuda kolektif sorumlulukları bulunduğunu ifade etmekte; gerekli mekanizmaların kurulmasını bir gereklilik olarak ortaya koymaktadır. Dikkat çeken başka bir nokta daha bulunmaktadır. Şöyle ki; AB mekanizmalarında, kaynakların yönetiminde, politikaları belirlenmesinde ve ortaklarıyla ilişkilerinde, tüm kabiliyetlerin silahlanmanın kontrolüyle senkronize edilmesi gereğine işaret edilmektedir. Bu AB üyelik sürecinde dikkate alınması gereken bir husus olmanın yanı sıra, AB'nin birçok başka politikalarının yorumlanmasında da fayda sağlanabilir.

Bir başka ifade edilmesi gereken husus ise, konunun tümüyle ticari bir konu olmaması, ve dahi; güvenlik ve dış politika boyutu olmasına rağmen, sonuçta, somut kurallar ve uyulması zorunlu uygulamaların belirttiği çift kullanımlı malzemelere ilişkin tüzüğünün yürürlüğe konulmuş olmasıdır. Buradan da kitle imha silahlarının yayılması konusunda AB'nin aslında uluslararası bir tutum içerisinde olduğu ve tüm üye ülkelerde geçerli olmak üzere Topluluk organlarında kabul edilen kararların alındığı ve bunun önemli bir ayağının ihracat kontrolleri olduğu açıkça görülmektedir.

Bu hususları tespit ettikten sonra, esas konu olan ihracat kontrolleri ile ilgili olarak AB uygulamasını ve pratiklerinin incelenmesine geçilebilir.

GELECEK SAYIDA:

3. Bölüm: Avrupa Birliği İhracat Kontrol Sistemi, AB İhracat Kontrolleri Sisteminin Sorunları ve Sonuç

- [1] Teknolojik açıdan kitle imha silahı yapımı ile yapımında kullanılan malzeme ve teknolojilerine sahip ülkelere bazıları ile Türkiye'nin, kitle imha silahlarının yayılması konusunu temel dış politika konularından biri olarak gördüklerini göstermek bakımından, Japonya, İngiltere, Çin, Rusya Federasyonu ve ABD'nin pozisyonlarına ilişkin bazı linkler verilmektedir.
Japonya <<http://www.mofa.go.jp/policy/other/bluebook/1991/1991-1-2.htm>> (11.02.2008)
İngiltere <<http://www.fco.gov.uk/serve/let/Font?pagename=OpenMarket/Xcelerate/ShowPage&c=Page&cid=1007029393465>> 11.02.2008
Türkiye <http://www.mfa.gov.tr/MFA_tr/DisPolitika/AnaKonular/> (11.02.2008)
Çin <<http://www.fmprc.gov.cn/eng/tjw/>> (11.02.2008)
Rusya <<http://www.mil.ru/eng/1864/12075/index.shtml>> (11.02.2008)
ABD <<http://www.state.gov/isn/>> (11.02.2008)
- Bu konudaki tespit için bkz. <http://www.mfa.gov.tr/MFA_tr/DisPolitika/AnaKonular/SilahlarınKontroluveSilahsızlanma/SILAHSIZLANMAVESİLAHLARINKONTROLU.htm> (06.02.2008)
- Bu konudaki yaptırımın BM Şartının VII Bölümünde ifade edilmektedir. Bu tespit için bkz. <http://mustafakibaroglu.com/db1/00032/mustafakibaroglu.com/_download/ASAM-JaponyaOzel.pdf> (01.02.2008)
- Bu konudaki, temel yaklaşımın prensipleri için Philip C. Sanders, New Approaches to Nonproliferation: Supplementing or Supplanting the Regime? The Nonproliferation Review/Fall/Winter 2001 123-136, syf 125
- Bu konudaki detaylı bilgi için bkz. Sanders, İbid. Syf. 126-127
Mustafa Kibaroglu Kitle İmha Silahlarının Yayılması Sorunu ve Japonya'nın Güvenliği, Avrasya Dosyası-Japonya Özel Sayısı, Yaz 1999, Cilt. 5, Sayı. 2, ss.23-39 (Bu makaleye İnternet üzerinden erişilmiştir.) Söz konusu linkte yer alan dosyanın 4 ve 10-12 sayfalarından konuya ilişkin ayrıntılı bilgi edinilebilir. İlgili link için bkz. <http://mustafakibaroglu.com/db1/00032/mustafakibaroglu.com/_download/ASAM-JaponyaOzel.pdf> (01.02.2008)
- İhracat kontrolleri düzenlemelerinin fonksiyonları ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Sanders, syf. 127-128
Scott Jones, Resolution 1540: Univesalizing Export Control Standards; Arms Control Today, May 2006 syf 18-19
- Jones, syf. 18.

- Bu konudaki temel AB belgelerine ulaşmak için aşağıda verilen linklere bkz. <http://www.consilium.europa.eu/cms3_fo/showPage.ASP?id=266&lang=EN&mode=g> (02.02.2008)
<<http://ue.eu.int/uedocs/cmsUpload/st15708.en03.pdf>> (02.02.2008)
<<http://ue.eu.int/uedocs/cmsUpload/st15708.en03.pdf>> (02.02.2008)
<<http://consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/08675r2en8.pdf>> (02.02.2008)
- Bu konudaki kaygılar için bkz. Sanders, syf. 127-128
- Saunders, syf. 125
- Ayrıntılı bilgi için bkz. <<http://www.un.org/Depts/dda/WMD/treaty/>> (12.02.2008)
- Ayrıntılı bilgi için bkz. <<http://www.opbw.org/>> (12.02.2008)
- Ayrıntılı bilgi için bkz. <<http://www.opow.org/factsandfigures/index.html>> (12.02.2008)
- Ayrıntılı bilgi için bkz <<http://www.ctbo.org/>> (12.02.2008)
- Ayrıntılı bilgi için bkz.
<<http://www.state.gov/documents/organization/14867.pdf>> (12.02.2008)
- Ayrıntılı bilgi için bkz.
<<http://www.australiagroup.net/en/introduction.html>> (12.02.2008)
- Ayrıntılı bilgi için bkz.
<<http://www.mtrc.info/english/index.html>> (12.02.2008)
- Ayrıntılı bilgi için bkz.
<<http://www.wassenaar.org/introduction/index.html>> (12.02.2008)
- Ayrıntılı bilgi için bkz.
<<http://www.nuclearsuppliersgroup.org/history.htm>> (12.02.2008)
- Bu kavramla ilgili farklı tanımlar için bkz.
<<http://wordnet.princeton.edu/perl/webwn?s=proliferation>> (06.02.2008)
<http://www.nrg-nl.com/nrg/public/nonprof/non_prof.html> (08.02.2008)
- Bu kavramla ilgili tanımlar için bkz.
<http://www.wmdcommission.org/files/Weapons_of_Terror.pdf> (13.02.2008) syf. 32-36
<http://www.rocklandfire.com/cbr_info.html> (06.02.2008)
- Bu kavramla ilgili tanımlar için bkz.
<<http://www.nrdc.org/reference/glossary/a.asp>> (06.02.2008),
<http://www.ccc.nps.navy.mil/publications/books/armsControl_exc2.pdf> (06.02.2008)
- Bu kavramla ilgili tanımlar için bkz.
<http://www.nrg-nl.com/nrg/public/nonprof/non_prof.html> (08.02.2008)
<http://www.pst.politiet.no/PST/Templates/Article___316.aspx> (08.02.2008)
- Ayrıntılı bilgi için bkz.
<<http://disarmament.un.org/speech/Duarte11082007.htm>> (07.02.2008)
- Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz.
<http://www.ihracatkontrol.org/web/index.php?option=com_content&task=view&id=5&Itemid=6> (08.02.2008)
<<http://www.securityservice.se/english/english/aboutus/nonproliferation/exportcontrol.4.7671d7bb110e3dcb1fd800019171.html>> (08.02.2008)
<<http://www.bis.doc.gov/licensing/exportingbasics.htm>> (13.02.2008)
- Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz.
<<http://europa.eu/scadplus/leg/en/lvb/l11029.htm>> (13.02.2008)
<<http://www.revenue.ie/leaflets/dual-use-guide.doc>> (13.02.2008)
<http://www.itcdonline.com/introduction/glossary2_abcd.html> (08.02.2008)
- Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz.
<<http://www.efrasyap.com/icerik/icerikDetay.aspx?icerikID=288>> (08.02.2008)
<<http://www.exportcontrol.org/library/conferences/1379/1001-05-Asp.pdf>> (13.02.2008)
- Avrupa Güvenlik Stratejisi Belgesi, syf. 2-3.
Avrupa Güvenlik Strateji Belgesine (European Security Strategy) <http://www.consilium.europa.eu/cms3_fo/showPage.ASP?id=266&lang=EN&mode=g> (13.02.2008) adresinden ulaşılması mümkündür.
- Ayrıntılı bilgi için bkz. Avrupa Güvenlik Stratejisi Belgesi, syf. 3-5
- Ayrıntılı bilgi için bkz. Avrupa Güvenlik Stratejisi Belgesi, syf. 6-7
- Ayrıntılı bilgi için bkz. Avrupa Güvenlik Stratejisi Belgesi, syf. 7-8
- Ayrıntılı bilgi için bkz. Avrupa Güvenlik Stratejisi Belgesi, syf. 9-10
- Ayrıntılı bilgi için bkz. Avrupa Güvenlik Stratejisi Belgesi, syf. 11
- Ayrıntılı bilgi için bkz. Avrupa Güvenlik Stratejisi Belgesi, syf. 12
- Ayrıntılı bilgi için bkz. Avrupa Güvenlik Stratejisi Belgesi, syf. 13
- Ayrıntılı bilgi için bkz. Avrupa Güvenlik Stratejisi Belgesi, syf. 13-14
- Ayrıntılı bilgi için bkz. Avrupa Güvenlik Stratejisi Belgesi, syf. 14
- Kitle İmha Silahlarının Yayılmasına Karşı AB Stratejisinin Temel Prensipleri (Basic Principles for an EU Strategy against Proliferation of Weapons of Mass Destruction) belgesine <<http://www.sussex.ac.uk/Units/spru/hsp/2003-0616%20Basic%20principles.pdf>> linkinden ulaşılabilir.
- Bu prensip maddeleri, "Kitle İmha Silahlarının Yayılmasına Karşı AB Stratejisinin Temel Prensipleri" Belgesinde maddeler halinde sıralanmaktadır.
- [40]Kitle İmha Silahlarının Yayılmasına Karşı Mücadele -AB'nin Kitle İmha Silahlarının Yayılmasına Karşı Stratejisi Belgesine (Fight against the proliferation of weapons of mass destruction - EU strategy against proliferation of Weapons of Mass Destruction) <http://ue.eu.int/uedocs/cms_Data/docs/pressdata/en/misc/78340.pdf> (13.02.2008) adresinden ulaşılabilir.
- AB'nin Kitle İmha Silahlarının Yayılmasına Karşı Stratejisi Belgesi, Syf. 2
- AB'nin Kitle İmha Silahlarının Yayılmasına Karşı Stratejisi Belgesi, Syf. 3
- AB'nin Kitle İmha Silahlarının Yayılmasına Karşı Stratejisi Belgesi, Syf. 3
- AB'nin Kitle İmha Silahlarının Yayılmasına Karşı Stratejisi Belgesi, Syf. 4
- Bu konudaki ifadeler ve formülasyon için bkz. AB'nin Kitle İmha Silahlarının Yayılmasına Karşı Stratejisi Belgesi, Syf. 4
- AB'nin Kitle İmha Silahlarının Yayılmasına Karşı Stratejisi Belgesi, Syf. 4
- Vurgular dikkat çekmek için yapılmıştır.
- AB'nin Kitle İmha Silahlarının Yayılmasına Karşı Stratejisi Belgesi, Syf. 5
- AB'nin Kitle İmha Silahlarının Yayılmasına Karşı Stratejisi Belgesi, Syf. 6
- AB'nin Kitle İmha Silahlarının Yayılmasına Karşı Stratejisi Belgesi, Syf. 7
- AB'nin Kitle İmha Silahlarının Yayılmasına Karşı Stratejisi Belgesi, Syf. 8
- AB'nin Kitle İmha Silahlarının Yayılmasına Karşı Stratejisi Belgesi, Syf. 8
- Bu ve yukarıdaki maddelerde sayılan hususlar için bkz. AB'nin Kitle İmha Silahlarının Yayılmasına Karşı Stratejisi Belgesi, Syf. 9-12
- AB'nin Kitle İmha Silahlarının Yayılmasına Karşı Stratejisi Belgesi, Syf. 12-13
- AB'nin Kitle İmha Silahlarının Yayılmasına Karşı Stratejisi Belgesi, Syf. 13
- AB'nin Kitle İmha Silahlarının Yayılmasına Karşı Stratejisi Belgesi, Syf. 13
- Vurgular, yeni unsurlar olmaları nedeniyle, dikkat çekmek için yapılmıştır.

AVRUPA BİRLİĞİ, MÜZAKERELER VE TÜRK GÜMRÜK İDARESİ

Murat ERSOY | AB Uzmanı
ersoym@gumruk.gov.tr

Ülkemiz, Avrupa Birliği ile ilişkilerin temelini atıldığı 1959 yılından itibaren tam 46 yıl sonra katılım müzakerelerine başlayabilmiştir. Bu kadar uzun bir süre geçmesine rağmen, AB tam üyelik hedefinden taviz verilmemesi, bu hedefin Türk modernleşmesinin en somut paradigmalarından biri olduğunun kanıtıdır.

“ Bu kadar uzun bir süre geçmesine rağmen, AB tam üyelik hedefinden taviz verilmemesi, bu hedefin Türk modernleşmesinin en somut paradigmalarından biri olduğunun kanıtıdır. ”

AB üyelik süreci, 3 Ekim 2005 tarihi itibarıyla yeni bir boyut kazanmıştır. Bu tarihten itibaren AB müktesebatının tam olarak üstlenilmesi gerektiğinden, ülkemizin çok kapsamlı idari, iktisadi ve sosyal değişimlerle karşılaşması muhtemeldir. Bu sürecin en önemli değişkenlerinden birini ise müzakere sürecinin doğru bir şekilde yönetilebilmesi oluşturmaktadır. Doğru

yönetilemeyen veya eylemsizlik üzerine inşa edilen bir müzakere süreci, “müzakere eden aday ülke” kavramını anlamsızlaştırmaktadır.

3 Ekim 2005” tarihi, Türkiye'nin birincil dış politika hedeflerinden biri¹ olan Türkiye-AB ilişkilerinde çok önemli bir dönüm noktasını oluşturmakla birlikte, aynı anda hem bir başlangıcı hem de bir sonucu temsil etmektedir. Bu tarih 1963 yılında Türkiye-AB arasında imza edilen Ankara Anlaşması ile başlamış olan sürecin önemli bir sonucudur. Bununla birlikte, AB ile ilişkilerde yeni bir dönemin başlatılması itibariyle önemli bir başlangıca tekabül etmektedir.

Ülkemiz dış politikasının ana yapılarından birini teşkil eden AB üyelik süreci, tam üyelik için başarılı bir şekilde kotarılması gereken müzakerelerle birlikte yeni bir boyutta değerlendirilmeye

başlanmıştır. Bundan önceki süreçte genel olarak Kopenhag Kriterlerinin² karşılanmasına yönelik olarak şekillenen ilişkiler, müzakerelerin başlaması ile teknik boyutu ağır basan bir görünüme bürünmüştür. Bu süreçte kurum ve kuruluşların teknik boyuttaki çalışmaları ön plana çıkacaktır. Aksi takdirde oldukça kapsamlı olan ve ülkemiz için 35 başlıkta³ değerlendirilen AB müktesebatının (Acquis Communautaire) ülkemiz tarafından üstlenilmesi imkansızdır.

Türk Gümrük İdaresi, AB uyum düzeyinde oldukça mesafe kat etmiş bulunmaktadır. Bu yüksek uyum düzeyinin yakalanmasında AB-Türkiye Gümrük Birliği'nin etkisi yadsınamaz. Ancak, anlaşmalar ne kadar mükemmel olursa olsun, uyum ve uygulama kapasitesine sahip olmayan kurum-

sal yapıların bu anlaşmaları başarıyla hayata geçirme şansı son derece azdır. Türk Gümrük İdaresi, kısıtlı imkanlar ve bütün olumsuz algılamalara rağmen özellikle AB uyum sürecinde üstüne düşen vazifeleri hakkıyla yerine getirmek için tüm olanaklarını seferber etmekten kaçınmamıştır.

Bununla birlikte, Gümrük İdaresi başarılı bir iletişim stratejisine sahip olamadığı için başarılı iş ve eylemleriyle gündeme gelememekte ve kamuoyunda yer etmiş menfi algılamaya biçimi yok edilememektedir. Türk Gümrük İdaresi, ne kamuoyu

nezdinde ne de devlet teşkilat yapısı içinde hak ettiği konuma -yapısal sorunların da henüz çözülememiş olmasının etkisiyle- ulaşamamaktadır.

AB üyelik sürecinin, hem Türkiye'nin hem de Türk Gümrük İdaresi'nin yapısal sorunlarının çözüleceği bir

fırsata dönüştürülmesi bu süreçte uygulanması gereken temel stratejilerden biri olmalıdır. Çünkü bu süreç, topyekûn bir değişim ve gelişimi ifade etmektedir. Bu gelişimin ülkenin tüm kurumlarını ve tüm coğrafyasının kapsayan olabildiğince yeknesak bir şekilde tezahür etmesi büyük önem taşımaktadır. Türk Gümrük İdaresi de, merkez ve taşra birimlerinin tümü itibariyle bu gelişime açık olmalıdır.

AB projesinin herhangi bir “dış ilişkiler” konusu olmadığı, aslında büyük oranda ülke içinde müzakere yapıldığı, müzakereleri yürütenlerin kamu görevlileri olmasına rağmen sonuçlarının tüm vatandaşlara teşmil edeceği ve uygulamanın da en az mevzuat uyumu kadar önemli olduğu unutulmamalıdır.

Doğru yönetilemeyen veya eylemsizlik üzerine inşa edilen bir müzakere süreci, “müzakere eden aday ülke” kavramını anlamsızlaştırmaktadır.

Türkiye'nin statüsü 3 Ekim 2005 tarihi itibarıyla sadece aday ülke değil, "müzakere eden aday ülke"dir ve bu müzakerelerin nihai hedefi tam üyeliktir. Bununla birlikte, bu farkın ne siyasi katmanlarda ne Türk Kamu İdaresinde ne de kamuoyu nezdinde yeterince anlaşıldığını söylemek zordur. Geçmiş genişleme tecrübeleri incelendiğinde müzakere sürecinin aday ülkelerde çok aktif bir şekilde geçirildiği, tüm kurum ve kuruluşların tam üyelik hedefine seferberlik ruhu ile yaklaştığı ve bazı ülkelerde partiler üstü bir konsensüsle hareket edildiği gözlemlenmektedir. Örneğin; müzakerelerde en başarılı aday ülke örneklerinden biri olan Macaristan'da Parlamento'daki tüm siyasi partiler, ortak bir bildiri yayınlamaya AB'ye uyum yönünde gerçekleştirilmesi gereken yasal düzenlemelerin hızla tamamlanması için gerekli katkıyı sağlayacaklarını taahhüt etmişlerdir.⁴

Türkiye yaklaşık 50 yıldır AB ile sıkı ilişkiler içindedir. Ankara Anlaşması imza töreninde dönemin Avrupa Komisyonu Başkanı Hallstein'in da belirttiği gibi; "Türkiye geleceğini Avrupa Toplulukları ile sıkı bir şekilde bağlamıştır"⁵ Ülkemiz, AB'ye 22 yıl önce tam üyelik başvurusunda bulunmuş olup, 10 yıldır aday ülkedir ve son 3 yıldır müzakere süreci içindedir. Maalesef Türkiye, AB ile ilk ilişkiyi kuran fakat hala üye olamayan tek ülke konumundadır. Müzakereleri başarılı bir şekilde tamamlanamaması, bugüne kadar olagelmüş çabaların da boşa çıkmasına neden olabilecek ve AB üyeliği maceramız "bitmeyen senfoni" olarak kalmaya devam edecektir.

Tüm bu problemlerin çözümünde temel kıstaslardan birinin, bu konuda güçlü bir siyasi tavrın ve iradenin ortaya konulması olduğu düşünülmektedir. Siyasi irade, Türkiye'nin AB'ye tam üyelik hedefini her fırsatta güçlü bir şekilde vurgulamalı, bu hususta zaman zaman hasıl olabilen tereddütleri bertaraf etmelidir. Bu tavrın açık ve net olarak deklarasyonu, devlet ve hükümet politikalarını yürütmekle mükellef kamu idaresinin, AB uyumuyla

ilgili işleri birincil önceliklerinden biri olarak görmesini sağlayacaktır. Aksi halde, siyasal olarak sahiplenilmeyen bir projenin bürokratik katmanlarda sahiplenilmesi beklemek çok iyimser bir yaklaşım olacaktır.

Son zamanlarda öne sürülen tezlerden birisi de "AB'nin fasılları açıp açmadığına bakmadan Türkiye'nin kendi rotasını çiziceğidir." Bu anlayış

AB sürecine verilen önemi yansıtmakla birlikte, AB katılım sürecinin tek taraflı yürütülemeyeceği, karşılıklı bir etkileşim içinde yürütülmesi gerektiği de unutulmamalıdır.

Tam üyelikle birlikte Türkiye, kimi ulusal egemenlik haklarını AB'ye devredecek olmakla birlikte, aynı zamanda AB egemenlik alanını paylaşacak ve Türkiye, tam üyeliği halinde AB organlarında geniş bir temsil hakkına sahip olacaktır. Tam üyelik halinde AP'ye 74 milletvekili gönderecek, diğer taraftan AB Konseyi içinde sahip olacağı oy sayısı 29 olacaktır. AB Komisyonu'na, AB Sayıştay'ına ve Adalet Divanı'na birer üye gönderecek olan Türkiye, Komisyon'da 1000 kişilik bir idari personeli de görevlendirebilecektir.⁶

“**AB üyelik sürecinin, hem Türkiye'nin hem de Türk Gümrük İdaresi'nin yapısal sorunlarının çözüleceği bir fırsata dönüştürülmesi bu süreçte uygulanması gereken temel stratejilerden biri olmalıdır.**”

Bu süreçte, çok sayıda toplumsal ve ekonomik aktörün yer almasına özen gösterilmelidir. Bu aktörlerin karar verici mekanizmalara etkin müdahalelerde bulunabilmelerinin yasal ve pratik yolları oluşturulmalıdır. Türkiye-AB ilişkileri, çok-aktörlü, çok değişkenli ve çok-boyutlu bir müzakere sürecinin başlamasıyla, hem içerdiği karmaşık yapı, hem de toplumsal ilişkilerde yaratacağı sonuçlar açısından tüm toplumsal katmanları ilgilendiren bir niteliğe bürünmüştür.⁷

AB müzakere sürecinin daha iyi yönetilmesine yönelik önerilerin bugünden yarına hayata geçmesi elbette mümkün değildir. Ancak, kararlılıkla eyleme geçilmeyen her gün, ülkemizin müzakere sürecinin uzamasına sebep olacaktır. Aday ülkenin özelliği ve kendi koşulları göz önünde bulundurulurken yürütülen müzakerenin hızı, ülkenin çözüm bekleyen konularının karmaşıklık derecelerine ve hazırlık düzeylerine bağlı olarak değişmektedir. Örneğin, İspanya ve Portekiz'in katılım müzakereleri 1978-79 yıllarında başlayıp 1986'da sonuçlanmışken; Avusturya, İsveç ve Finlandiya ile Şubat 1993'de başlayan müzakereler 1995'te katılım ile sonuçlanmıştır. Bu nedenle müzakere sürecinin uzunluğunu tahmin etmek için somut bir gösterge bulunmamaktadır.⁸ 5. genişleme dalgasındaki ülkeler için ortalama 5 yılda tamamlanmış müzakere sürecinin⁹, Ülkemiz için 10-15'li yıllara uzamasının kamuoyunda ve Türk Kamu Yönetimi'nde

olumsuz etkilere yol açacağı aşikârdır. Uyumun gecikmesi, Türkiye'nin Gümrük Birliği ile içine girdiği "geçici ve kararsız durumdan"¹⁰ kurtulmasının

gecikmesi anlamına gelmektedir. AB belgelerinde de belirtildiği gibi müzakerelerin hızı ve tamamlanması Türkiye'nin gerekli reformları yapma kapasitesine bağlıdır.¹¹ AB üyelik süreci herhangi bir uluslararası kuruluşla üyelikle bir tutulmamalıdır. Çünkü bu süreç, çok çetin bir hazırlık ve değişim sürecine tekabül eden bir toplum projesidir.¹²

Bu projeye dair kapsamlı bir stratejik plana sahip olunmalıdır. AB tam üyeliği için gerçekçi bir tarih belirlenmesi, hazırlanmasının uygun olacağına düşünüldüğü stratejik yol haritasının bu tarihe göre şekillendirilmesi yararlı olacaktır. Hazırlanacak plan ve programlar çok sıkı takip edilmedir. Aksi takdirde, programda yer alan hedeflere ne oranda ulaşıldığını ölçecek hiçbir denetim mekanizması öngörülmediği için programda yer alan planların iyi niyetli birer öneri olarak kaldığı yüzlerce çalışmanın akıbetine uğraması ve akim kalması kaçınılmaz olacaktır.

“

Tam üyelikle birlikte Türkiye, kimi ulusal egemenlik haklarını AB'ye devredecek olmakla birlikte, aynı zamanda AB egemenlik alanını paylaşacak ve Türkiye, tam üyeliği halinde AB organlarında geniş bir temsil hakkına sahip olacaktır.

”

Türk Gümrük Teşkilatı da, müzakere sürecinin doğru yönetilmesi ile birlikte bu süreçten kazançlı çıkacaktır. Gümrük Birliği tarama sonu raporunda da belirtildiği üzere, Türkiye'nin AB'ye katılımı ile birlikte ülkemiz sınırları AB sınırlarını teşkil edeceğinden, Türk Gümrükleri aynı zamanda AB sınır gümrükleri halini alacaktır. Türk Gümrük İdaresi, Türkiye'nin tam üyeliği ile yaklaşık 550 milyon AB vatandaşının güvenliği ile dünya tarihinin en başarılı sosyal

ve ekonomik entegrasyon modellerinden biri olan AB'nin dış ticaret akışının kontrolünden doğrudan sorumlu olacaktır. Bu denli ağır bir sorumluluğun

altına girecek bir idarenin AB uyum çalışmalarında bu vizyonun yakalanması ile idari kapasitesini bu hedefe göre geliştirmesi ve şekillendirmesi büyük önem taşımaktadır.

Türk modernleşme projesinin çok önemli bir ayağı olan AB tam üyelik hedefi; hem Ülkemiz hem Gümrük Teşkilatımız için bir manivela olarak düşünülmelidir. Bununla birlikte, Türk modernleşme projesinin zaaflarının bu süreçte de tezahürünün önüne geçilmeli ve hatta bu zaafaların tadiline çaba sarf edilmelidir. Unutulmamalıdır ki, Türkiye-AB ilişkileri artık Türkiye’de devlet/toplum/birey ilişkilerinin düzenlenmesinin kurucu çerçevelerinden birini oluşturmaktadır.¹³ Bu süreçte alınacak kararlara ve hayata geçirilecek uygulamalara ilişkin olarak ilgili taraflarla istişare ve uzlaşma ortamının yakalanması gerekmektedir.

Ülkemizin ve Gümrük Teşkilatımızın bu alanda da rüştünü ispatlaması ile çağdaş ve güçlü Türkiye hedefine bir adım daha yaklaşılabilecek ve ülkemiz vatandaşlarının da en doğal hakkı olan “modern standartlarda en iyi hizmeti alma” olgusu hayata geçirilecektir. Bu itibarla; bu sürecin en önemli hedefinin “AB üyesi olmak” değil, uzun yılların deneyimleriyle oluşan AB müktesebatı ve uygulamalarına dair standartlara ulaşmak olması gerektiği düşünülmektedir. Bu noktada; üyelik süreci bu hedefe ulaşmada kolaylaştırıcı bir etkenden, tam üyelik ise bu hedefin gerçekleşmesinin sembolik bir sonucu olmaktan öte bir anlam taşımamaktadır. “Bugünün koşullarında, Avrupa adı aslında

bir simgedir. AB, birtakım değerleri sindirmek ve birtakım ilkelere uyararak yaşamak üzere, birtakım kuralları uluslararası ölçülerde benimseme anlamına gelmektedir. Avrupalılık bitmiş bir şey değil, devam eden bir süreçtir ve bir kıtanın coğrafi sınırlarıyla sınırlı bir bütünlük değildir. Onu bir “yeryüzü

cenneti” olarak görmemek gerekir ancak ödüllerin yanı sıra gerektirdiği uğraş, çaba ve mücadeleyle de heyecan verici bir süreçtir”.¹⁴

Gümrük Birliği tarama sonu raporunda da belirtildiği üzere, Türkiye’nin AB’ye katılımı ile birlikte ülkemiz sınırları AB sınırlarını teşkil edeceğinden, Türk Gümrükleri aynı zamanda AB sınır gümrükleri haline alacaktır.

KAYNAKÇA:

- AKTAR Cengiz, Avrupa Okumaları, İstanbul, Kanat, 2003,
 - ATAKAN Mehtap, DİRLİK Didem, TOKGÖZ Kerim, “AB Üyelik Provası: Katılım Müzakerelerinde Kurumsal Yapılanma İhtiyacı”, Gümrükte Uzman Görüş, Ankara, Sayı 9-10, 2005
 - BELGE Murat, “Yaklaşıkça Uzaklaşıyor mu? AB ve Türkiye”, İstanbul, Birikim, 2003
 - KARLUK Rıdvan, “Avrupa Birliği ve Türkiye”, İstanbul, Beta, 2005
 - KEYMAN Fuat, “Küreselleşme, Demokratikleşme ve Türkiye-AB İlişkileri”, AB Yolunda Türkiye Müzakere Sürecinin Ekonomi Politikası, Alfa-Aktüel, İstanbul, 2006
 - ŞEN Faruk, “Türkiye-AB İlişkilerinde Dış Etkiler”, Ankara, Ümit, 2005
1. Türkiye’nin Avrupa Birliği’ne Katılım Süreci: AB Mevzuatına Uygun Ekonomik, Siyasi ve Sosyal Yaşama Etkileri”, İstanbul, İKV Yayınları, 2001
 2. “Türk Dış Politikası Genel Görünümü”, www.mfa.gov.tr
 3. Türkiye için Müzakere Çerçeve Belgesi, Avrupa Birliği Konseyi, Ekim 2005
 4. “5. Genişlemeye Üye Olan Ülkelerin Fasıllar İtibarıyla Müzakere Açılış ve Geçici Kapanış Tarihleri”, İKV, www.ikv.org.tr
 5. Frequently asked questions about the accession negotiations and Turkey-EU relations, European Commission, www.ec.europa.eu
 1. Türk Dış Politikası Genel Görünümü, www.mfa.gov.tr
 2. 22 Haziran 1993 tarihli Kopenhag Zirvesi’nde aday ülkelerin müzakerelere başlamak için uyum sağlaması gereken kriterler 3 bölümde belirlenmiştir. Siyasi kriterler: demokrasiyi, hukukun üstünlüğünü, insan haklarını, azınlıklara saygıyı ve azınlıkların korunmasını garanti eden kurumların istikrarı. Ekonomik kriterler: işleyen bir piyasa ekonomisinin varlığı ve Birlik içinde rekabetçi baskı ve piyasa güçleriyle başa çıkma kapasitesi. Üyelik yükümlülüklerini üstlenme kapasitesi: siyasi, ekonomik ve parasal birlik amaçlarına bağlılık dahil olmak üzere, üyelik yükümlülüklerini üstlenme yeteneği.
 3. Türkiye için Müzakere Çerçeve Belgesi Eki, Avrupa Birliği Konseyi, Lüksemburg, 3.10.2005
 4. Rıdvan KARLUK, Avrupa Birliği ve Türkiye, Beta, 2005, s.866
 5. Türkiye’nin Avrupa Birliği’ne Katılım Süreci: AB Mevzuatına Uygun Ekonomik, Siyasi ve Sosyal Yaşama Etkileri, İKV Yayınları, 2001, İstanbul, s.1
 6. Faruk ŞEN, Türkiye-AB İlişkilerinde Dış Etkiler, Ümit, 2005, s.86
 7. Fuat KEYMAN, “Küreselleşme, Demokratikleşme ve Türkiye-AB İlişkileri”, AB Yolunda Türkiye Müzakere Sürecinin Ekonomi Politikası, Alfa-Aktüel, 2006, s.11
 8. M.ATAKAN, D.DİRLİK, K.TOKGÖZ, AB Üyelik Provası: Katılım Müzakerelerinde Kurumsal Yapılanma İhtiyacı, Gümrükte Uzman Görüş Dergisi Sayı 9-10, s.8
 9. 5.Genişlemeye Dahil Ülkelerin Müzakere Açılış ve Kapanış Tarihleri, İKV, www.ikv.org.tr
 10. M.ATAKAN, D.DİRLİK, K.TOKGÖZ, a.g.m., s.21
 11. Frequently asked questions about the accession negotiations and Turkey-EU relations, MEMO/05/227, 29.06.2005, Avrupa Komisyonu,
 12. Cengiz AKTAR, Avrupa Okumaları, Kanat, 2003, s.120
 13. FKEYMAN, a.g.m., s.23
 14. Murat BELGE, Yaklaşıkça Uzaklaşıyor mu? AB ve Türkiye, Birikim, 2003, s.17

BİLİŞİM TEKNOLOJİLERİNİN (IT) KURUMLAR ÜZERİNE ETKİSİ

Sadi Boğaç KANADLI | Gümrük Uzmanı
bkanadli@gumruk.gov.tr

GİRİŞ:

İnsanoğlunun diğer tüm canlılardan üstün olduğunun en önemli kanıtı, buluşlar ve icatlardır. Genel olarak “teknoloji” adı altında toplanan tüm bu yenilikler onun hakimiyetinin ve zayıflığının kaynağıdır. Teknolojinin ekonomik alanda en önemli etkiyi yaptığını söylemek de yanlış olmayacaktır. Teknolojinin sağlık ve askeri alanlarda ve diğer bazı alanlarda da göz ardı edilemeyecek bir etkisi olsa da, egemen kılındığı alanların günümüzde ekonomik bir pazar haline dönüştüğü gözlemlenmektedir. Bu noktadan hareketle, bir üretim katalizörü olan teknoloji seviyesi piyasalarda rekabeti, monopolcü iktisadi yapıları ve

uluslararası arenada gelişmişlik ve gelir seviyesini belirlemektedir.

Bu çalışma, teknoloji adı altında günümüzün en önemli açılımlarından biri olan “Bilişim Teknolojileri (IT)” nin kullanılması ve kurumlar üzerinde olabilecek muhtemel etkileri incelemeyi amaçlamaktadır. IT mikro ve makro ölçütlerde belirleyici unsur olma özelliğini bir takım gelişmelerle kazanmıştır. Bunlar; kişisel bilgisayarların üretilmesi, bilgisayar yazılımı ve donanımı alanında çok önemli gelişmelerin yaşanması, internet ve WWW yaratılması olarak sıralanabilir.

İnsanoğlunun diğer bir yetisi ise hayal gücüdür.

Hayatın bir kesitinde sizlerin de birazdan yapacağı gibi hem kameraman hem de başrol oyuncusu olunabilir. Teknolojinin önemini de bu yeteneğimizi sınavarak örneklendirebiliriz.

Ankara'dan İstanbul'a giden trendesiniz, cam kenarından karşıdaki Tokyo'dan Osaka'ya gidecek hızlı trende size bakan size bakıyorsunuz. Kim vakitten tasarruf edecek diye düşünüyorsunuz ya da bir kalkış yarışı... İstanbul'da metrodasınız ve yanınızda Hong Kong metrosuna binmiş siz var. Telefonunuz çekmezken Hong Kong'daki diğer siz diz üstü

bilgisayarından sizin cep telefonunuza resimli mesaj gönderiyor. Siz Türkiye'den Amerika'yı telefonda ararken ertesi gün Amerika'daki siz sizi Skype'dan ücretsiz arıyor ve birbirinizi bilgisayar ekranlarında görerek saatlerce sohbet ediyorsunuz. Dizüstü bilgisayarda raporunuzu yazarken sizin 20 yıl önceki daktilo karşısındaki halinizi gördüğünüzü hayal ediyorsunuz. Nerden nereye...

Elbette ki, kaçınılmaz olan, teknolojinin yenilenme ve adaptasyon sürecinin olumsuz etkileri de beraberinde getirmesidir. Asıl önemli olan bu tercihin yani , teknolojik ilerleme tercihinin kesinlikle ihtiyari değil zaruri olduğunun kabul edilmesidir. Bu kabullenişin getireceği yaklaşım geçiş sürecinin en az zararlı atlatılmasına ilişkin planların yapılmasıyla sonuçlanacaktır.

IT, Bilişim Teknolojileri: Kurumlar Üzerine Etkileri

Özellikle yazılım uygulamalarının ve bilgisayar donanımlarının oluşturduğu bilgisayar kaynaklı

bilgi sistemleri üzerinde çalışan, bu sistemleri dizayn edip geliştiren, gerçek hayatta uygulayan ve uygulanma aşamasında teknik destek sağlayıp bu uygulamaları yöneten eylemler bütünü Bilişim Teknolojileri olarak tanımlanmaktadır. ("IT" Wikipedia) Daha basit ifadesiyle IT bilginin toplanmasını, saklanmasını, işlenmesini, paylaşılmasını, yaratılmasını ve kullanılır hale gelmesini sağlayan tüm teknolojiler bütünüdür.

Özellikle son 25 yılda IT alanındaki yatırımlar hızla artmıştır. Belli başlı sebepler şu şekilde sıralanmaktadır.

“ **Teknolojik ilerleme tercihinin kesinlikle ihtiyari değil zaruri olduğunun kabul edilmesidir.** ”

- Gelir yaratma isteği,
- Üretim düzeyini arttırma arzusu,
- Üretilen malların kalitesini arttırmada araç olması,
- Daha etkin hizmet servisi sağlayabilmesi,
- İletişimin kontrol altına alınabilmesine imkan vermesi,
- Müşteri memnuniyetinin arttırılmasını sağlama-sı.

Bunların yanı sıra, mal ve hizmetlerin üretiminde bilişim teknolojilerinden yararlanıldığında işlem hızı ve müşteri taleplerinin karşılanma sıklığı da artmaktadır. (UMYEZO, Strassman, Brynjollfsson) Hepsinden önemlisi, bilişim teknolojilerinin kullanımı firmalara rekabetçi üstünlük sağlama-larında önemli katkılar yapacağından, etkinliğin ve karın artmasına da sebep olacaktır. Başarı ile adapte edilmiş bir IT sistemi kar amaçlı olsun olmasın belirli hedeflere yürüyen kurumların iş hayatlarında, çalışanlar üzerindeki aşağıda belirtilen etkilerden dolayı önemli rol oynayacaktır.

Başarıyla yürütülebilen bir sistem;

- I. Öncelikle çalışanların kalitesinin artışını zorunlu hale getirecektir.
- II. Bilginin (Information) ve birikimin (knowledge) paylaşımına imkan vererek iş akışının kalitesini, çalışanların gelişimini arttırmaya imkan verecektir.
- III. Kayıt tutma sisteminin ve bilgiye ulaşımın kolaylaşması çalışanların performanslarını pozitif etkileyecektir.
- IV. Kırtasiye işlerinden kurtulan çalışanlar şu anda kabul gören yatay karar alma süreçlerine de etkin bir şekilde dahil olabilecekler, bu da yöneticilerin daha etkin çalışmalarına katkı sağlayacaktır.

Zamanımız bilim ve teknoloji çağı olarak adlandırılmaktadır. İktisadi bir bakış açısıyla bilişim teknolojilerine yapılan yatırımların ne tür önemli etkiler yapacağı da dile getirilmelidir. Öyle ki; bilinçli tercih edilmiş ve başarıyla adapte edilmiş bir IT sistemi,

- Rekabetçi üstünlüğü arttırarak kurumların gelir ve gider tablolarına doğrudan etki edecektir. Kırtasiye giderlerinde önemli azalmalar; iletişim yöntemlerindeki çağdaş, alternatif yolların getireceği tasarruflar; karar alma sürecindeki yatay katılımların isabetli yatırımlara dönüşmesi gelir gider tablolarına direkt etki yapacaktır.
- IT sisteminin getireceği analitik araçlar (veri toplama, veri madenciliği, veri analizi, istatistikî raporlama) performans kriterlerinin etkin uygulanmasına imkan tanıyacak, bu da işgücü maliyetleri ve verimliliği üzerinde direkt etki sağlayacaktır.
- Kaliteli iş gücünün ofis işlerinden kurtulması daha kaliteli ve yaratıcı iş akışlarına im-

kan sağlayacak, iş gücünün ve yöneticilerin enerjileri daha etkin ve önemli alanlara kanalize edilecektir. Bu da, kurumların verimliliğini etkileyecektir.

Bunca pozitif etkinin yanı sıra, IT sistemlerinin adaptasyonu bazı sıkıntıları da beraberinde getirecektir. En genel bakış açısıyla insan doğasında yeniliklere karşı direnme duygusu olduğu bilinmektedir. Mevcut düzen insanlara alışkanlıklar, güvende hissetme, bir bütünün parçası olma duygularını yansıtmaktadır. Yenilik, üstelik çok az bilinen bir teknolojik yeniliğe dayanıyorsa, insanlarda bu duyguların sorgulanmasına sebep verecek “bilinen, bilinmezden iyidir” anlayışı kurumlarda bir direnç oluşturacaktır. İşte bu sebeple, özellikle IT sistemlerinin adaptasyonuna yönelik bir yenilenme süreci, kurum çalışanlarına çok iyi anlatılmalı, sisteme ilişkin kurs ve programlar düzenlenmeli, altyapı çalışmaları titizlikle önceden bitirilmeli ve en önemlisi süreç, yöneticiler tarafından izah edilmelidir. Bunun dışında şu konularda muhtemel darboğazlara girilmesi mümkündür:

- Mevcut çalışanların daha kaliteli işgücüyle değiştirilmesi, (Hitt, Bresnahan)
- IT sisteminin tüm sunduğu imkanlar ve yararların yöneticilerin insani özelliklerine bağlı olması,
- Yeni sisteme geçişin süre alması ve iş akışında darboğazın doğması,
- Yeni sistemin sadece karar mercii olan merkezde değil, varsa tüm bağlantılı birimlerde de uygulanmasının gerekliliği ve bunun ek maliyeti,
- Sisteme bağlılığın artmasıyla, sistemde meydana gelebilecek bir arızanın iş akışında doğurduğu ciddi etkiler,
- IT sistemlerinin sürekli gelişme gösteren yü-

zünün kurumların yıllar boyu inşa ettikleri düzene etkilerinin, işgücü üzerindeki psikolojik etkileri,

- Sistemin işletilmesi ile satış sonrası hizmetlerinden sorumlu kurumla koordinasyonun, işbirliğinin dikkatle yapılması ve bu kurumun mevcut olan durumdan haksız imtiyazlar kazanmasının önlenmesi,
- Bu tür sistemlerin raporlama ve değerlendirme işlemlerinin sayısal bilgilere dayanması, kaliteli ürün ve iş anlayışının tespit edilememesi.

Asıl önemle üzerinde durulması gereken konu, yeni sistemlerin olası sıkıntılarının öngörülüp, olumsuz etkilerinin en aza indirgenmesi için yapılacak eylemlerin ortaya konabilmesidir. Bu süreçte yöneticilere çok iş düşmektedir. Çünkü liderlik yapan yöneticilerin bu süreci işaret etmesi ve kabul ettiğini ifade etmesi, sistemin adaptasyon sürecinde işgücünün motivasyonunu olumlu etkileyecek, psikolojik sıkıntıların bertaraf edilmesine ya da azaltılmasına yardımcı olacaktır. Yatay yönetim stiline de bir gerekliliği olan, bilgiyi tabana yayma ve tabanla paylaşma, yöneticilerin inisiyatifine kalmıştır. Unutulmamalıdır ki, övgüyü de yergiyi de ilk ve en güçlü alan yöneticilerdir.

IT Sistemlerinin Kurumlar Üzerine Etkisi: E-devlet ve Yönetim Reformu, Amerika Örneği

Kamu yönetimi ve bilişim teknolojileri arasındaki bağ, 1950'lerde Prof.Dr.Heinrich Reiner mann tarafından ortaya konmuş ve o zamanlar bilişim teknolojilerinin; kamu yönetiminde karar alma mekanizmasının, kamusal reformun desteklenmesinin ve yayılmasının en önemli faktörü olacağı savı bugün doğruluğunu ispatlamıştır. (Kraemer, King, 2003) E-devlet; IT sistemlerinin,

daha etkin işlemler gerçekleştirmek, daha kaliteli hizmet ve devletin sunduğu hizmet ve bilgilere erişim kolaylığı sağlamak amacıyla hükümet tarafından kullanılması olarak tanımlanmaktadır. Yeni bir terim olan, E-demokrasi ise, daha çok vatandaşın daha kolay demokratik süreçlere katılması anlamında kullanılmaktadır. (Kraemer, King, 2003)

Sunulan örnek çalışma Amerika Hükümetini konu almıştır. Bu örnekte, IT alanında 1950'lerden beri E-devlet atılımının yapıldığı ve 2003 yılında federal hükümetin 45 milyar dolarlık bir bütçeyle IT yatırımlarına devam ettiği belirtilmektedir. Bu noktada, Amerika örneğinin hem yıl bazındaki tecrübesi hem de konuya ilişkin bütçe ve insan gücü göz önüne alındığında kıyaslama için gerçekçi bir örnek oluşturduğu düşünülmektedir. Bu çalışmada, bilişim teknolojileriyle kamu reformu arasındaki ilişki 4 reform başlığı altında incelenmiş ve şaşırtıcı sonuçlara varılmıştır:

1. Bilgisayarların kamu yönetiminde ve kamunun çevresiyle ilişkilerinde reform yaratma potansiyeli vardır. Sonuç: IT sistemleri, bilgisayarların kullanımı çalışanlarının beklentileri olumlu olan ya da yönetimce olumlu hale getirilen kamu idarelerinde, kamu reformuna yardımcı olmuştur. Bilişim teknolojilerinin uygulanması reforma sebep olmaktadır.
2. Bilişim teknolojileri kurumların iskeletlerini değiştirmektedir ve bu sebeple reformların gerçekleştirilmesinde güçlü bir araçtır. Sonuç: IT sistemleri kurumların yapılarını az etkilemekte ve düşünülenin aksine mevcut sistemi güçlendirmektedir.
3. Tam anlamıyla kullanılan bilişim teknolojileri idarecileri, çalışanların, vatandaşların ve topyekun kamu idaresinin yararınadır.

Sonuç: Bilişim teknolojilerinin kullanım yararları eşit dağıtılmamaktadır. Üst kamu idarecileri asıl faydayı sağlarken, yüksek kaliteli teknik elemanlar, orta derece yöneticiler ve çalışanlar ile sıradan vatandaş en az faydayı alabilmiştir.

4. IT uygulamalarının yararları yöneticilerin algılamalarına bağlı olarak ya anlaşılammış ya da anlaşılamlar tarafından çok desteklenmemiştir. Sonuç: Kamu otoriteleri çıkar çatışmalarına girmemek için bilişim teknolojilerine isteksiz ve dikkatli yaklaşmaktadır.

Sonuç olarak, IT uygulamalarının çalışanların verimliliğini arttırdığı düşüncesi genel kabul görmekle birlikte, bu uygulamaların kamu reformu alanında itici görev yaptığını söylemek mümkün değildir. Bahsi geçen ilişkiye dair en pozitif sonuçların, bilişim teknolojilerinin adaptasyonu sürecinin, olumlu beklentilerin oluşturulduğu bir ortamda elde edildiği tespit edilmiştir. (Kraemer, King, 2003)

Belirtilmesi gereken önemli husus; kurumsal tanım çerçevesinde ortak noktaları olan- belli hedefleri gerçekleştirme amacı- özel ve kamu kurumlarının, yapılanmalarını ve hedeflere ulaşmada öncelik kazanan ekonomik ve sosyal yöntemlerini farklı faktörlerin baskısı altında, farklı güdülerle seçiyor olmasıdır. Bu açıdan bakıldığında; kamusal reformun, değişimin itici unsuru bilişim teknolojileri, ya da ünlü kalkınma iktisatçısı Schumpeter'in "yaratıcı yıkımın siddetli rüzgarları" düşüncesi olmadığı açıktır.

Devlet kurumlarının, liderler tarafından belirlenecek ve desteklenecek bir vizyonun ürünü olan bilişim teknolojileri projeleriyle reform edilmesi ve bu hareketin çok geniş çaplı bir alana yayılması gerekmektedir. Verilen Amerika örneği bir

genelleme yapmak için değil, kıyaslama noktası olabilmesi ve olası sıkıntılara ışık tutması açısından değerlendirilmelidir.

En çok kullanılan teknolojiler: PCler

Hem işte hem evde hayatımızın vazgeçilmezi haline gelen "Kişisel Bilgisayar, (Personal Computers)" lar yüzyıla damgasını vuran teknolojik gelişmedir. En önemli tamamlayıcı unsuru ise kullanım sıklığından dolayı günlük dile girmiş olan, "İnternet, Net" adı verilen sanal ağıdır. Peki nedir her gün her kesimden insanların kullandığı İnternet? www yazarak başlayan adresler dünyası nasıl kilometrelerce uzaktan kapımıza gelmektedir? Bilgisayarlar ve dolayısıyla insanlar nasıl anlaşabilmekte hatta karşılıklı konuşabilmektedir?

Cevplandığında farklı bir bakış açısı getirecek olan bu ve bunun gibi hayatımızda fark etmeden çokça karşılaştığımız soruların bazılarını aşağıdaki bölümde değinilmektedir.

İnternet Nedir? (evin yerleşik olduğu tüm arazidir)

Öncelikle şu belirtilmelidir; Hemen hemen tüm adreslerin başına koyduğumuz "WWW", yani world wide web (dünyayı saran ağ) ile "internet" aynı şeyler değildir. İnternet; birbirine içten bağlı bilgisayar ağlarının (network) İnternet Protokol Paketi (TCP/IP) kullanarak veri değiş tokuşu yaptığı global bir sanal sistemdir. ("İnternet", Wikipedia) Ağların birleşmesinden oluşan bu dev global ağ, birbirine bakır, fiber optik, kablosuz ve bir takım diğer teknolojilerle bağlanmış milyonlarca kişisel, toplumsal ve akademik özel sektör ve kamu sektörüne ait ağlardan oluşmaktadır. WWW, donanım (ekran, kasa, modem, web kamera) ve

yazılımlarla (MSN Messenger, Microsoft Office, Netscape, Safari, Linux) bilgisayarları birbirine bağlayan bu global veri iletişim ağının sunduğu bir servistir. 30 Haziran 2008 itibariyle İnternet kullanıcı sayısı 1.463 milyar olarak açıklanmıştır. (Internet World Stats) detayına girmeden, internetin gelişmesi ve tüm dünyaya yayılması özel sektör devlerinin ticari yöneticileri (router) piyasaya sürmesi, ethernet kartlarının lokal bölge ağlarını yaygınlaştırması ve TCP/IP denilen (internet dili) iki bilgisayarın ortak kabul görmüş bir veri aktarım dilinde işlem yapabilmesi gelişmelerinin bir sonucudur.

WWW, Web Nedir? (Evin kendisidir)

Web, birbiriyle hiperlink ve URL ler ile içten bağlı sayısız dökümanların, imajların ve diğer kaynakların oluşturduğu bir ağıdır. Hiperlinkler ve URL ler sayesinde, bizler ağ sunucularının ve diğer makinelerin sakladığı bilgileri "http"(Hiperteks Transfer Protokolü) kullanarak çağırdığımızda, bu bilgiler ekranlarımıza gelmektedir. İşte bu kaynaklara ulaşmayı ve bu işlemleri bizler için yapan yazılımlara ise "kullanıcı ajanı" denmektedir. Bir günde Milyarlarca tıklanan Microsoft Explorer (internet gezgini) bu ajanlardan biridir. Toplamak ve örnek vermek gerekirse, Explorer açıldıktan sonra www. şeklinde yazdığımız adreslerin başında onun bir bakıma kimliği olan http, otomatik başına eklenmekte, yazılan adres ajana verilmekte, ajan da ortak dilden konuşarak Web de depolanmış ve ismi yazdığınız adres olarak konmuş, dökümanlar, resim ve videolar birleşimi sanal sayfayı bulup, bize getirmektedir. Ajanın isteğinizi yerine getirmesini sağlayan internettir.

TCP/IP nedir? (Evde konuşulan lisandır)

"Bilgi Ağı" üzerindeki bilgi iletimi ve paylaşımı bazı kurallar dahilinde yapılmaktadır. Bu kurallara kısaca "internet protokolleri", ya da TCP/IP protokoller ailesi denir. TCP/IP (Transmission Control Protocol/Internet Protocol), bilgisayarlar ile veri iletilme/alma birimleri arasında organizasyonu sağlayan, böylece bir yerden diğerine veri iletişimini olanaklı kılan pek çok veri iletişim protokolüne verilen genel addir. Bir başka deyişle, TCP/IP protokolleri bilgisayarlar arası veri iletişiminin kurallarını koyar.

Bu protokollere örnek olarak, dosya alma/gönderme protokolü (FTP, File Transfer Protocol), elektronik posta iletişim protokolü (SMTP Simple Mail Transfer Protocol), TELNET protokolü (İnternet üzerindeki başka bir bilgisayarda etkileşimli çalışma için geliştirilen *login* protokolü) verilebilir. Adını sıkça duyduğumuz WWW ortamında birbirine link objelerin iletilmesini sağlayan protokol ise Hyper Text Transfer Protocol (HTTP) olarak adlandırılmaktadır. TCP/IP protokolü aynı zamanda, diğer iletişim ağlarında da kullanılabilir. Özellikle pek çok farklı tipte bilgisayarı veya iş istasyonlarını birbirine bağlayan yerel ağlarda (LAN) kullanımı yaygındır. (<http://www.po.metu.edu.tr/links/inf/css25/bolum1.html#3>, "İnternet nedir?")

Bant Genişliği Nedir? Bilgisayarım Yavaşladı ne anlama gelir? (köy yoluyla-otoban farkıdır)

Bant genişliği, bir iletişim ortamının taşıyabileceği bilgi miktarını gösteren bir ölçüdür. Söz gelimi, ses iletimi için bant genişliği, iletilen en yüksek ve en düşük frekanslar arasındaki farktır (Hertz). Bilgisayarlar arası haberleşme için de benzer şekilde, bant genişliği, saniyede iletilen bit sayısı ile verilir.

İnternet'teki bilgi iletim hızları çeşitlilik gösterir. Bilgisayarları ve değişik ağları birbirine bağlayan hatlar, kablo (çoğunlukla fiber optik), uydu ya da radyo link (yakın birimler için) bağlantılı olabilir. İnternette hat hızı, saniyede iletilen "bit" sayısı ile (bps, bit/san) ölçülür. Söz gelimi, 64 kilobit/saniye hızındaki bir hat saniyede 64kbit=65556 bit iletebilir. Bu da, ideal şartlarda, yaklaşık 8 kilobyte/saniye hızına denk gelmektedir. Söz gelimi, böyle bir hat ile, tam kapasite kullanımında, 1 Megabyte'lık bir dosya yaklaşık 2 dakikada iletilecektir. Bir birimin, bağlantılarında kullanabileceği en fazla hıza "Band Genişliği" denir. 64kbit/saniye bant genişliği olan bir hattı aynı anda 10 birime kullandırırız, buna göre hızımız, en fazla hızın ortalama %10'una kadar düşer.

Günümüzde bağlantı hızları 9.6kbit/saniyelerden (modem bağlantısı) 100Megabit/saniyelere kadar geniş bir aralıkta değişmektedir. Yurt dışındaki bağlantılarda, tipik hızlar, yaklaşık 5-10 Megabit/saniyeler mertebesinde iken, bu oran ülkemiz için, 64Kbit/san-2Mbit/saniyeler mertebindedir.

Fiber Optik Kablo Nedir? Neden Bakır Kabloların Yerini almaktadır?

İlk olarak 1790'lı yıllarda Fransa'da optik telgraf uygulaması ile dünyanın tanıştığı fiber optik, artık bilgi çağını yaşayan yeni dünya iletişim ihtiyaçlarının gerekliliği olarak karşımıza çıkmıştır. Bilgi çağında elektroniği kullanılarak bilgiyi yönetmek ve kullanmak için dört temel işlev gereklidir. Bilgiyi toplamak, bilgiyi depolamak, bilgiyi yönetmek ve analiz etmek, bilgiyi bir yerden başka yere taşımak. Yeni çağın cihaz ve ekipmanları da tabii ki yeni gelişen teknolojiler kullanılarak yeniden geliştirilmiştir: Bilgisayarlar, karmaşık telefon ağları, bilgi ağları ve veritabanları, kablolu televizyon, internet v.b... Bütün bu elektro-

nik cihaz ve ekipmanların iletişim ihtiyaçları için fiber optik kablo ve ekipmanları vazgeçilmezdir.

İletişim aracı olarak "fiber optik" ve avantajları: Basit anlamda fiber optik iki elektronik devreyi birbiri ile bağlayan bir iletişim aracıdır. Fiber optik bağ, iki bilgisayar ve onun yan aksamaları ile olabildiği gibi, iki telefon anahtarlama sistemi arasında veya bir otomasyon sisteminde makine ile sistem yöneticisi arasında olabilir. Besbelli ki bu kadar geniş kullanım alanı olan fiber optik ile ilgili bazı sorular da kafamıza takılabilir. Neden sadece bakır kullanmıyorum? Neden bütün her şeyi ışığa çevireceğim?vb... Bütün bu ve bu gibi soruların cevabını bulabilmemiz için fiber optik'in avantajlarına bakmamız gerekiyor:

- Geniş bant: Potansiyel bilgi taşıma kapasitesi taşıyıcının frekansı ve taşıyıcı medyanın bant genişliği ile yükseltilebilir. Işığın frekansı en yüksek radyo frekansından dahi yüksektir. Bu yüzden daha fazla bant genişliği için lazerin keşfi ile birlikte ışık bir taşıyıcı olarak kullanılmaya başlanmıştır. Fiberin bant genişliği fiber üzerinden birçok sinyali çoğaltmaya izin verir. Ses, veri ve video görüntüsü aynı anda iletilebilir. Bu hizmetler uzun mesafelere verilebileceği gibi, taşıyıcılar tarafından ev ve iş ortamlarına da kurulabilir. Fiber optiğin kapasitesi hakkında bilgi vermek için şu şekilde bir örnekleme yapılabilir: 10 Gbps'lik sinyal bir saniyede 1.000 adet kitap, 130.000 ses kanalı, 16 HDTV televizyon kanalı veya sıkıştırma yöntemleri ile 100 HDTV kanalı iletilebilir.(HDTV televizyon kanalları bugünkü televizyon kanallarından çok daha büyük bant genişliği ister)

Sonuç olarak bilgi çağı için çok önemli olan fiber optik kablo ve ekipmanlar iletişim firmalarına aynı anda yüksek kaliteli ses, veri ve video taşıma imkanı sağlayabilirler.

• **Düşük kayıp:** Kayıp bilginin ne kadar uzağa gönderilebileceği ile ilgilidir. Bir iletim yolu boyunca seyahat eden sinyal - ki iletim yolu bakır veya fiber olabilir- güç kaybeder. Bu sinyal kaybı attenuation (doğal zayıflama) olarak adlandırılır.

Bakır kablolarda modülasyon frekansı ile birlikte doğal zayıflama artar. Bilgi sinyalinin frekansı yükseldikçe kayıpları da artar. Optik fiberlerde ise doğal zayıflama sabittir.

Herhangi bir sinyal frekansından, çok yüksek frekanslara çıkıncaya kadar zayıflama herhangi bir değişim göstermez. Bu nedenle bilgi taşıma kapasitesi ihtiyacı arttıkça bakır kablolarda kayıp sorunları çok büyük problem haline gelmesine rağmen aynı sorun fiber optik kablolarda yoktur. Çok yüksek frekanslarda optik fiberdeki ışığın kayıpları ise fiberin yapısından kaynaklanmaktadır. Fiberin zayıflama değeri aynı kalır. Kaybın sebebi bilginin kaybolmasından dolayıdır, optik güçten kaynaklanan bir kayıp değildir.

• **Elektromanyetik bağışıklılık:** Bakır kablolardan farklı olarak optik fiber, elektromanyetik ışın yaymaz ve elektromanyetik ışımalardan etkilenmez. Bir bakır iletken enerjiyi alırken veya verirken bir anten gibi davranır. Elektronik bir cihazın küçük bir parçası dahi diğer elektronik cihazları etkiler (EMI: elektromagnetic interference) EMI günümüzde çok büyük problemler teşkil eder. Bilgi çağının bir parçası olarak elektronik cihazların yoğunluğu arttıkça potansiyel EMI problemleri de artmaktadır. Kablolulu bağlantı elemanları, EMI'nın ana kaynaklarından biridir.

Fiber optik, elektromanyetik enerji yaymadığı ve almadığı için EMI'nın kritik olduğu yerlerde vazgeçilmez bir iletişim ortamıdır. Günümüzde birçok fabrika, tesis, yüksek frekans ve düşük kayıp ihtiyacı

olmamasına rağmen EMI'a karşı bağışıklık kazanmak için fiber optik kullanılmaktadır.

Örneğin motorların açma ve kapama işini yapan cihazlar, bir EMI kaynağıdır.

Bu cihazlar cihazı kontrol eden sinyal hatlarını bozar. Bakır yerine fiber optik kablo kullanılarak bu tür sorunların tamamı ortadan kaldırılır.

Aynı sebeplerden dolayı yüksek gerilim hatlarının yanında optik fiberler kullanılabilir.

• **Hafiflik:** Optik kablolar bakır kablolara nazaran çok daha hafiftir. Bakır kablolar fiber kablolardan yaklaşık olarak 9 kat daha ağırdır. Bu imkan optik kabloların hava araçlarında, otomobillerde vb. ağırlığın önem kazandığı üretimlerde tercih edilmesini sağlamaktadır.

• **Küçük boyut:** Fiber optik kablolar bakır kablolar ile karşılaştırıldığı zaman boyutları çok daha küçüktür. Şöyle ki, 4.5 inç çapındaki bir bakır kablo, 40.300 adet kısa mesafeli çift yönlü telefon görüşmesine imkan tanır. 144 fiberli 0.5 inç çapındaki bir fiber optik kablonun her bir fiberinden 24.192 yani toplam olarak 1.75 milyon karşılıklı telefon görüşmesi yapılabilir. Fiber optik kablolar küçük boyutlarından dolayı sıkışıklık sorunu olan yerlerde tercih edilirler:

- Uçak ve denizaltılarda
- Yeraltı telefon uygulamalarında
- Bilgi işlem odalarında kullanılırlar.

• **Güvenlik:** Fiber dielektrik bir malzemedir ve elektrik taşımaz.

Kıvılcım veya ateş çıkarmaz bu da bakır kablo gibi patlama veya yanma tehlikesi oluşturmaz.

Bu sebeplerden dolayı optik kablo riskli bölgelerde daima bakır yerine tercih edilir. Örneğin fiber optik kabloyu bir doğalgaz boru hattı yanından veya bir benzin tankının yanından v.b risksiz olarak kullanmanız mümkündür. Fiber optik kablolar içerisinde lazer ışığı yol almaktadır. Doğrudan çalışan optik hatlara bakmak insan gözüne kalıcı hasar verebilir.

• **Gizlilik:** Fiber optik yüksek gizlilikli bir iletişim ortamıdır.

Enerji yaymadığı için bir fiberden bilgi çalmak hemen yanında dahi bulunan bir anten için bile hakikaten zordur. Devletler ve iş çevreleri fiber optik'i kesin bir gizli ortam olarak kabul eder.

• **Işık:** Işık radyo dalgaları, radar, televizyon ve radyo sinyalleri, x ışınları gibi bir elektromanyetik enerjidir. Elektromanyetik enerji boş uzayda 300.000 km/s ile seyahat eden bir ışımaya enerjisidir. Optik fiberler genellikle 850nm ila 1650nm arasındaki infrared ışığı kullanırlar. Multimode fiberler genellikle 850nm ve 1310nm dalga boylarında çalışır singlemode fiberler ise 1310nm, 1550nm ve 1650nm dalga boyu pencerelerinde çalışırlar.

SONUÇ:

Çağımız bilgi ve teknoloji çağıdır. Herkesin cep telefonu taşıdığı bir zamanda cep telefonu almamak nasıl bir sorun yaratırsa bu çağın gereklerine uymamak da makro anlamda sıkıntılar yaratacaktır. Bilişim teknolojileri her alanda kullanılması mümkün rekabetçi üstünlükte, bilginin paylaşımında ve kitlelere iletilmesinde çok büyük öneme sahiptir. IT sistemlerinin uygulanmasındaki başarı sistem altyapılarının ve insanların beklentileriyle desteklenmesine dayanmaktadır.

Ulusal düzeyde yaygınlaşacak uygulamaların devlet yöneticilerinin onayladığı ve desteklediği bir proje ile gerçekleştirilmesi adaptasyon sürecine olumlu etki yapacaktır.

Buradaki en önemli nokta IT sistemlerinin, daha önce bahsedilen avantajlarından biri olan, bilginin paylaşımını sağlaması ve bilginin tabana yayılmasına imkan vermesidir. En büyük sıkıntısı ise olumsuz sosyal bir etkisinin olmasıdır. Bilginin paylaşımı, yönetim stillerini, kurumların yapılarını, üretim yöntemlerini değiştirmektedir. Tüm bunların gerçekleşmesi bazı insanların işlerini kaybetmelerine, bazı sektörlerin ve mesleklerin yok olmasına sebep olabilir. Ama seçenek çok açıktır... Ya rekabet edilir ya da sahadan çekilir... Bilişim Teknolojilerine yönelik devlet güdümlü projelerin bir an önce hayata geçirilmesi şarttır. Eğitim sistemindeki yapılanma ve altyapı kurulması ilk basamak ise bu sektöre tanınacak ticari, mali ve bütçesel avantajlar diğer basamak olacaktır. IT sistemleri değişimin, reformların ya da yapısal değişikliklerin itici gücü olmayabilir ama günümüzde manüel gerçekleştirilen bir çok iş, daktiloların PC'lerle yer değiştirdiği gibi IT sistemleriyle yer değiştirecektir. Günün gereği budur.

KAYNAKÇA:

- Fiber Optik
- <http://www.skyturkey.net/forum/fiberoptik-kablo-teknolojisi-t4299/index.html?s=1cc204242e8e567909cc5491b2d75f26&t=4299>
- Kraemer, King "Center for Research on Information Technology and Organisation" 2003
- Wikipedia "Internet"
- Bresnahan, Hitt, "Information Technology, Workplace Organization, and the demand for Skillers labor: Firm Level Evidence" 2000
- Wikipedia, "Information Technology"
- UMYEZO, "The Benefit of Investing in Information Technology"

TİCARET POLİTİKALARINDA MENŞE KURALLARININ ÖNEMİ

Serkan AYYILDIZ | Gümrük Uzman Yardımcısı
serkanay@gumruk.gov.tr

Giriş

Dış ticarete firmalar, özellikle tercihli ticaret avantajlarından yararlanabilmek amacıyla tercih tanınan bir ülkede asgari işlem, işçilik veya montaj yapmak için bir fabrika kurduğunda ticaret sapması vuku bulacaktır. Çünkü tercihli menşe kuralları, esaslı dönüşüm kriterinin sağlanması gerekenden daha sıkı kıstaslar içerirler. Menşe kurallarının temel amacı ticaretin sağlıklı bir şekilde devamını sağlamaktır. Ancak söz konusu kurallar, -belli bir eşik değeri aşan- sıkı bir şekilde uygulandığında, diğer ülkelerdeki ticari kolaylıklar ve avantajlar ne olursa olsun, firmalar tercihli ticaret bölgesindeki işlem, işçilik ve montaj faaliyetleri ile üretilen girdi kullanımını artıracaktır. Bu

durumunda ekonominin rekabet gücünde gözle görülür bir şekilde etki yaratacağı aşikârdır.

1. Engeller ve Etkenler

Menşe kurallarının ticareti ve yatırımı saptırıcı etkisi bir takım sebeplere bağlıdır. Örneğin; menşe kuralının sağlanmasının güçlüğü, pazarın büyüklüğü, işgücünün eğitim düzeyi ve tercihli anlaşmaya uygun davranılmaması durumunda uygulanacak ceza ticareti saptırıcı etkiler yaratacaktır. Eğer tercihli menşe kuralının yerine getirilmemesinin müeyyidesi (maliyeti) geniş bir pazara ulaşım imkânının kaybı gibi önemli bir ceza ise, çokuluslu şirketler, üretim ve montaj için kaynak temini konusunda büyük ölçüde tercihli

alana kayacaktır. Eğer tercihli anlaşmaya uygun davranılması, küçük bir pazar ve/veya küçük bir vergi tavisinin söz konusu olması gibi, firmalar açısından önemli bir değer ifade etmiyorsa belirtilen durum gerçekleşmeyecektir. Sonuç olarak; tanınan tercihler, bundan yararlanmaya değmeyecek nitelikte ise firmanın davranışının büyük olasılıkla tercihli anlaşmayı dikkate almamak ve karmaşık olan menşe mevzuatı ile meşgul olmak yönünde olacağı açıktır.

Ayrıca, kısıtlayıcı tercihli menşe kuralları, geleneksel ticari engelleme yöntemlerinin aksine, nihai ürün üreticilerini korumak yerine daha ziyade, ara mal üretimi ve montajı konusunda yatırım miktarını artırmak ve mevcut ara mal üreticilerinin pozisyonlarını korumak ve geliştirmek üzere kullanılırlar. Ara mal üreticileri üzerindeki bu korumada nihai ürün üreticilerinin ara mal tedarikini bu üreticilerden yapmalarını özendirir. Böylece ticaret sapması yaratır. Bu durumda tercihli alanın dışında kalan ülkelerin tepkisine yol açması gayet doğaldır.

Diğer taraftan, menşe kuralına uygun davranma, idari ve teknik açıdan tarife dışı bir engel yaratacak güçlükler taşıdığından menşe kuralları, yerli üreticilerinin korunması gibi geleneksel ticaret engellerinin işlevlerini de ifa ederler. Teknik zorluklar ve menşe kısıtlamanın yüksek maliyeti sebebiyle hiç bir firma söz konusu tercihten yararlanmayı göze almayacağından, menşe kuralları, tanınan tercihi hükümsüz kılacaktır.

Tercihli alanda yer alan bir üyenin pazarı, diğer üyelerin pazarlarına göre daha büyükse, bu kez firmalar, menşe mevzuatından kaçmak için fabrikalarını bu ülkede kurma eğilimine gireceklerdir.

Bu durumda ortaya yatırım saptırıcı etki çıkacaktır. Yatırımın sapmasının hem sebebi hem de sonucu ticaret sapmasıdır.

Menşe kuralları sadece ithal ürünlere uygulanmaktadır. Eğer ürün yerel olarak üretilir ve satılırsa, menşe tespiti de gerekmeyecektir. Ancak, bu ürünün ithal parça ve girdilerinin, ilgili tarife ve kota mevzuatı yanında, ilgili menşe kuralını da karşılaması gerekmektedir.

Avrupa Topluluğunda, tercihli menşe kurallarının oluşturulmasının temel sebebi; diğer ülkelerden Topluluk pazarına giren ürünlerin üye ülke ekonomilerini rahatsız edecek seviyeye çıkması nedeniyle dış ticaretin kontrol altına alınması ihtiyacı sonucu kendi ekonomilerini koruma güdüsünden kaynaklanmaktadır. İthalde alınan gümrük vergileri Topluluğa ithalatta engel oluşturmamakla birlikte Topluluğun ekonomi politikasında başvurduğu, anti-damping vergileri, Topluluk pazarına girmede önemli bir engel teşkil etmektedir.

Günümüzde çok uluslu şirketlerin giderek artması ve ekonominin küreselleşmesi, ticari politika aracı olarak menşe kurallarının önemini güçlendirmektedir. Birçok Amerikan şirketinin Japonya'da fabrikaları vardır. Keza, Japon şirketleri Avrupalı firmalarla iş ortaklığı içerisinde. Avrupalı şirketler, damping yaptığını iddia edilen Japon firmalara komponent bakımından bağımlıdır. Örneğin, İspanya'da fabrikası, Fransa'da bağlı şirketi Japonya'da olan bir Amerikan şirketinin olası bir damping durumunda dost mu düşman mı olduğunu söylemek zor olacaktır. Bütün bu hususlar daha sıkı menşe kurallarının uygulanmasını zorunlu kılmaktadır. Fiyatları damping

yapılmak suretiyle düşürülen mallar ile benzer malların imali için diğer ülkelerde fabrika açılmasına ülkeler kayıtsız kalmamaktadır.

802/68 sayılı Yönetmelik, ithalatta uygulanacak belirli bir menşe kuralının olmadığı durumda menşe belirleme kriterlerini göstermektedir. Anılan Yönetmeliğin 5 inci maddesine göre; birden fazla ülkede üretimi gerçekleştirilen eşyanın menşenin, yeni bir ürün imalatı ile sonuçlanan veya imalatın önemli bir aşamasını oluşturan ve ekonomik yönden gerekli görülen en son esaslı işlem veya işçiliğin bu amaçla kurulmuş bir işletmede görüldüğü ülke menşeli sayılacağını hüküm altına almaktadır. Söz konusu 5 inci maddede işlemin önemi, ekonomik geçerliliği, imalat yerinin teçhizatının yeterliliği, yeni bir ürün veya imalat işleminde önemli bir aşama gibi birçok unsur barındırmaktadır.

Bu tanıma göre, son işlemin nerede yapıldığını ve bu işlemin önemli olup olmadığını belirlemek gerekir. Yapılan çeşitli işlemlerin hangisi daha önemlidir? Sonra yapılan işlemler önce yapılanlardan daha mı önemlidir? Bu ve benzeri soruların yanıt bulması son derece önemlidir.

Konuyu örnek vererek incelersek; İtalya'nın Japon motorlu taşıtlar üzerinde GATT'ta yürürlükte ve AT'da yasal olan kotaları sürdürdüğü bilinmektedir. AT Anlaşması'nın 15 inci maddesi, üye devletlere, Topluluk içinde olmaması koşuluyla, doğrudan üçüncü ülkelere yapılan ithalatta kotaları desteklemek için Komisyon'dan yetki almalarına izin vermektedir. Aksi takdirde, Japon menşeli arabalar Almanya'ya kotasız girebilecek ve serbest dolaşıma yoluyla İtalya'ya geçebilecektir. Sorunlar daha ziyade komponentle-

rin Avrupa'da montajı yapıldıktan sonra Japon menşeli olmaya devam edip etmeyeceği konusunda ortaya çıkmaktadır. Ölçüt, araçların Topluluk menşeli olup olmaması değil, Japon menşeli olup olmadığı kıstasıdır.

Bir başka örnek ise Nissan Bluebird arabaları davasında, Fransa, Japon Nissan grubunun bir bağlı şirketi tarafından Kuzey İngiltere'de yapılan arabaların Japon menşeli olduğunu ve bu yüzden Fransa'ya ithali için yeterli nitelikte olmadığını iddia etmiştir. 1980'lerin sonunda İngiltere'de Japon markası taşıyan araçları üreten fabrikaların kurulmasıyla Fransa kotası anlaşmazlık konusu olmuştur. Fransa, bu arabaların İngiltere menşeli olmaması nedeniyle ithalatını bloke edebileceği mazeretini ileri sürmesine karşın, arabaların serbest dolaşımında olması onların menşesini esas alma konusunu geri plana itmiştir.

Görüldüğü üzere; menşe kurallarının uygulanması ve bunların yarattığı bürokratik maliyetlerin fazlalığı nedeniyle 1990'li yıllarda Amerika Birleşik Devletlerinde şirketlerin satışlarının hayli düştüğü kaydedilmiştir. Aynı dönemde Topluluğun menşe kurallarının şirketlerin maliyetlerinde bir artışa neden olduğu belirtilmiştir.

Son yıllarda, uluslararası ticarete malların menşe ülkesinin belirlenmesi önem kazandığını ifade etmiştik Daha önceki yıllarda, bir ülkede malları üretmek ve oradan ihraç etmek için çeşitli kurallar söz konusu idi. Ürünün imal edildiği yeri belirleyen menşe kurallarının kullanımı nispi olarak daha kolaydı. Son on yılda, bu konu karmaşık bir hal almıştır. Teknolojide özellikle üretim teknolojisindeki gelişmeler, artan sermaye talebi ve uzmanlaşma ile sonuçlanmıştır. Emek yoğun

teknoloji kullanılan bir ülkede sık işlem yapan üreticiler bu süreçte maliyet olarak en ekonomik birimlerdir. O zaman, menşe kurallarının oluşturulmasında üretim faktörlerinin ithalatının önemi nedir? Bir ticaret politikası aracı olarak üretim faktörleri ithalatı kullanılabilir mi? Bu sorular yanıtlanması gereken sorulardır. Aynı zamanda, üretim süreçlerinin çok çeşitli olmasının dayanırlığı basit kriterlere ulaşmak zor olduğunda yeni bir menşe tanımına ihtiyaç duyulur.

Kullanım amacı dikkate alınarak yeni bir menşe kuralları tanımı yaparsak; menşe kuralları; haksız rekabeti engellemek, yerli endüstriyi korumak, ithalat politikalarını yönetmek, açık pazar aracı olarak "karşılıklık" pazara giriş için uygulandığında, müeyyide uygulanan bir politika aracı olarak kullanılmaktadır. Sonuç olarak, bu ticari politika araçları bir kez harekete geçirildiğinde, kendi menşe kuralı onların yönetiminde önemli bir unsur haline gelmektedir. Menşe kurallarının yanı sıra, tercihli menşe kuralları, ürünlerin belli bir ülke menşeli olup olmadığını ve bu nedenle tercihli rejimin uygulanıp uygulanmayacağını belirlemek için kullanılırken tercihsiz menşe kuralları ise diğer bütün amaçlar için kullanılmaktadır.

Küreselleşmenin dünyayı büyük bir köy haline getirmesi ile birlikte tamamıyla açık bir dünya pazarında mal ve hizmetlerin menşesinin hiçbir önemi kalmayacağından, menşe kurallarına talep yoktur. Bu durumda ticareti kısıtlayıcı önlemlerin ülkeler tarafından mütekabiliyet esası çerçevesinde uygulanması halinde, menşe kurallarının herhangi bir önemi kalmayacağı aşikardır.

Menşe kurallarının kullanımının artan önemi, selektif korumacı önlemlerde ortaya çıkan –azalması da beklenmeyen- artış, ticari blokların

oluşumuna doğru dünya ekonomisinin yerleşmesi ve pozitif ayırıcı önlemlerin oluşturulması ile doğrudan ilişkilidir.

Menşe kuralları yirmi yıldan fazla bir süredir hayattadır. Dolayısıyla ayırıcı ticaret rejimlerinin etkinliğini desteklemede bir araç olarak kullanıldığı bu dönemde görülmüştür. Ancak ticareti kısıtlayıcı önlemlerin uygulanmasında bir araç olması halen tartışmalı konular arasında yer almaktadır.

Menşe kurallarının sadece ticari politika araçları içinde kalkınma potansiyeline sahip olmakla kalmayıp, aynı zamanda uluslararası ticaretin akışını da etkileyebileceği su götürmeyen bir gerçektir. Bu durum, özellikle menşe kurallarının formüle edilmesinin ve somut durumlara uygulanmasının siyasi faktörlere etkisi olmayan teknik çalışmalar olduğunu iddia eden ithalatçı ülke yöneticileri tarafından kabul edilmektedir.

2. Özel Bir Durum : Anti-Damping

Anti-damping önlemlerinde menşe kuralları, dampingli ithal girdinin veya eşyanın menşesini belirlemek için kullanılır. Yerli sanayinin, firmaların dünyanın hemen her yerinden girdi kullanmalarını sebebiyle benzer eşyayı ürettiği durumlarda menşesinin kesin olarak belirlenmesi gerekmektedir. Birçok firma tarafından kullanılan ürün tamamen yerli olamayacağından dolayı anti-damping konusunda menşe belirlemek için ürün tabanlı kriter kullanılmaktadır.

Üretiminde aynı parça ve komponentleri kullanan diğer ülkedeki bir üretici firma, ürünü Topluluğa ihraç ettiğinde 802/68 sayılı Yönetmelik ile karşı

karşıya kalacaktır. Söz konusu Yönetmeliğin 7 nci maddesinde; “Ekipman, makine, aparat veya araçların herhangi bir parçası olan aksesuarlara yedek parça ve aletler ekipman, makine, aparat veya aracın menşei ile aynı menşeli kabul edilir.” hükmü yer almaktadır. Bu tür bir üretici firma ithal edilen kalemlerin vergisini ödediği sürece hangi ülke menşeli olursa olsun girdi ve komponentleri kullanarak Toplulukta üretim yapabilir. Ancak, bu durumda, söz konusu ürün için Topluluğun uyguladığı menşe kuralının bilinmesi gerekmektedir.

Sonuç olarak, korunan bir ürünün imal edilmesi halinde, diğer ülkeler sadece var olan karşılıklı avantajların farkında olmayabilir. Aynı zamanda onların üreticileri, ürünleri korunan pazara girmekten yoksun bırakılmak korkusuyla, kısıtlamaya tabi bir ülke menşeli komponentleri kullanmaya razı olabilmektedir.

Anti-damping önlemlerinde taraflar soruşturma açabilmeli ve haklılıklarını savunulabilmelidir. Ancak, anti-damping uygulamalarında hedefin belli bir ülkeden yapılan ithalatı engellemek mi yoksa ihracatçıları cezalandırmak mı olduğunu belirlemek gerekmektedir. Bununla beraber damping ifadesi tanımında haksız ticareti barındırdığından; ürün nerede bulunursa ve hangi ülkeden gelirse gelsin anti-damping vergisi uygulanmaktadır. Ancak; diğer ülke firması tarafından topluluğa ithal edilen bir eşya ile ilgili olarak, ihracatın haksız bir şekilde düşük fiyatla yapılmış olması nedeniyle ihracatçı firmaya anti-damping vergisi uygulanabilirken, türdeş ve aynı fiyattan topluluğa ihracat yapan diğer bir firma için anti-damping vergisi uygulanmaması hususunun süregeldiği dikkate alınarak, anti-damping önlemlerinin ticaret politi-

kası olup olmadığını belirlemek gerekmektedir.

DGÖ, anti-damping vergilerinin sadece belli bir ülkeden gelen mallara uygulanabileceğini ifade etmektedir. Menşe kuralları, Topluluğa, aynı grup tarafından fakat bir başka üye ülke vasıtasıyla ithal edilen ürünlerin ithalatı engelleme imkanı vermektedir.

KAYNAKÇA:

- 1 - LANOSA, Joseph A. III; An Evaluation of the Uses and Importance of Rules of Origin, and the Effectiveness of the Uruguay Round's Agreement on Rules of Origin in Harmonizing and Regulation Them, Harvard Jean Monnet Working Paper 1/96, Harvard Law School (1996),
- 2 - VERMULST, Edwin; Rules of Origin,
- 3 - JAMES, William E.; APEC and Preferential Rules of Origin, Journal of World Trade vol 31,
- 4 - TOKGÖZ, Kerim; Dünya Menşe Kurallarının Bir Dış Ticaret Politikası aracı olarak Kullanılması ve Dünya Ticaretine Etkileri, Türkiye İçin Öneriler; Uzmanlık Tezi; AB Genel Müdürlüğü (1998)
- 5 - KAYA, Talip Engin; Dünya Ticaretindeki Gelişmelerin Ülkemiz Menşe Mevzuatına Etkisi;Pan-Avrupa-Akdeniz Menşe Kümülyasyonu Sistemi Örneği; Uzmanlık Tezi; 2007
- 6 - 802/68 EEC: Council Regulation of 27 June 1968 on the common definition of the concept of the origin of goods

Yazarın Notu:

Gümrükte Uzman Görüş'ün Aralık 2008'de yayımlanan 19. Sayısı'nda yer alan "Dünyada Bölgeselleşme Hareketleri" başlıklı makalede iktibas kurallarına tam olarak uyulmadığı ve kaynakça bölümünde "KAYA, Talip Engin; Dünya Ticaretindeki Gelişmelerin Ülkemiz Menşe Mevzuatına Etkisi;Pan-Avrupa-Akdeniz Menşe Kümülyasyonu Sistemi Örneği; Uzmanlık Tezi; 2007" ibaresinin bulunması gerekirken hata sonucu yer almadığı anlaşılmıştır. Bu durum karşısında duyduğumuz derin üzüntüyü belirtir, Sn. Talip Engin KAYA ve okurlarımızdan özür dileriz.

Serkan AYYILDIZ

KÜRESELLEŞMENİN YENİ SİYASAL İKTİDAR MODELİ: YÖNETİŞİM VE UZANTISI TEKNOLOJİ DEVLETİ

Cemal Cihan COŞKUN

Gümrük Uzman Yardımcısı
ccc@gumruk.gov.tr

“Ve bir tomurcukta sımsıkı kalma riskinin, çiçek açma riskinden çok daha acı verdiği gün geldi.”

1970’lerden itibaren kapitalist devletlerin içine girdiği kriz ve bu krizden kurtulma araçları uzun zaman tartışılmıştır. 1980’lerde A.B.D. ve Britanya’da uygulanan ekonomi politikaları, yeni muhafazakarlık ya da neo-liberalizm adıyla bilinen yaklaşımlar ve bunların uygulamalarında öne çıkan nokta devletin küçülmesiydi; kamu harcamalarının genişliği ve büyüklüğü bir yandan yolsuzlukların artmasına neden olduğu diğer yandan da ekonomik krizlere yol açtığı gerekçesiyle eleştiriliyordu. Artık değişim

zamanı gelmişti. Yeni düzen değişimi kaçınılmaz kılmakta ve yeni devlet tanımlarını ortaya koyma-

“1980’lerle beraber devlet kurumları çoğunlukla bir bela, bir musibet olarak görülmeye başlandı”

ya başlamaktaydı. Bu bağlamda, sunulan tanımlardan en önemlisi “yönetişim” ve onun uzantısı olan “teknoloji devleti”ni tanımlamak suretiyle, Müsteşarlığımız bünyesinde ortaya çıkan gelişmelere bir göz atacağız.

Yönetişim, yönetim pratiğinin devlet ve devlet dışındaki aktörler tarafından ortak nasıl yönetileceğinin formülünü ortaya koymaktadır. Bu

formül, devletle birlikte sivil toplum kuruluşlarının ve özel sektörün yönetime eşit haklarla katılmasını sağlıyordu. Böylece, devletin üstesinden gelemediği sorunlar bu yeni işbirliği sayesinde çözüm bulacaktı. Yönetişim modeli “Devlet toplumu yönetir” savını terk ederek, sivil toplum kuruluşlarına da devlet yönetimine eşit şekilde katılım önermektedir. Devlet-toplum arasındaki karşıtlığın ortadan kaldırılması düşüncesinden yola çıkan

bu model, küreselleşmenin zorunlu bir süreç olduğu argümanından hareketle, küreselleşen dünyaya uygun bir iktidar tarzı, yeni bir devlet anlayışı ve yeni bir yönetim anlayışı geliştirmeyi hedeflemektedir.

Yönetişim bugünkü anlamıyla ilk kez Dünya Bankası tarafından 1989’da “**Sub-Saharan Afrika: From Crisis to Sustainable Growth**” adlı raporunda dile getirildiğinde, “siyasal iktidarın ulusal faaliyetlerin yönetimi için kullanımı” olarak tanımlanmıştır. Kavram, devletle toplum arasındaki ilişki üzerine yeniden düşünmeyi öneriyordu. Devlet-toplum karşıtlığını kaldırmayı ve devlet-toplum birliğini oluşturmayı/sağlamayı/kurmayı savunuyordu. Böylece, yönetim bir bakıma devlet toplum ilişkilerinin kurulması için bir model önermiş oluyordu. Bu model, yönetimi; katılım

“Dünya Bankası, günümüzde hem ulusal hem de uluslararası siyasal düzeyi etkileyen en önemli kurumlardan biridir; hem “eski” düzenin hem de “yeni” düzenin en önemli ortak örgütlerinden biridir. Ayrıca, ulus-ötesi yapılanmanın da en önemli taşıyıcılarındandır.”

ilişisini de aşarak “**birlikte yönetme**” iddiası olarak öneriyordu.

Yönetişim kavramı, kamu yönetimi, siyaset bilimi, uluslararası ilişkiler, ekonomi gibi alanlarda hızla kabul görmüştür. Bunun sonucunda, özellikle 1990’ların başından itibaren, çeşitli uluslararası örgütlerin (WB, IMF, OECD vs.) çalışmalarıyla desteklenerek önemli bir literatür oluşturmaya başlamıştır.

Yönetişim kavramı ilk ortaya atıldığında “daha az yönetim” ya da “minimal devlet” söyleminden kurtulmuş, bunun yerine zamanla “devletin yönlendiriciliği” daha fazla vurgulanmaya başlamıştır. Sözcüğün kamu yönetimi ve devletin etki alanı bakımından içeriğini oluşturan temel özellikleri ise, genel olarak kamu yönetiminin alanını daraltma, harcamalarını kısma, personelini azaltma, hizmetlerini özelleştirme ya da piyasa mantığına tabi kılma uygulamalarından oluşmaktadır. Devlet dışındaki faktörlerle birlikte devleti yönetme yani yönetim, temel olarak, devletin piyasa-

laştırılmasıdır; yani devletin toplumla ya da aktörlerle piyasa mantığı ile ilişkilendirilmesidir. Kamu hizmetleri alanında, örneğin “vatandaş”ın yerini tüketici kelimesinin almasıyla da bu durum açıkça görülebilir. Kavramdaki değişmeyi ve içeriği Dünya

“Yönetişim; Bir ülkenin iktisadi ve toplumsal kaynaklarının kalkınma amacına yönelik olarak yönetilmesinde iktidarın uygulama tarzıdır.”

Bankası'nın belli raporlarına bakarak incelemek mümkündür.

Yönetişimin bugüne kadarki gelişimi üç evrede ele alınabilir. Birinci evre; Afrika ülkelerindeki krizin yönetim krizi olduğu, 1989'da yayımlanan yönetim raporunda açıkça görülmektedir. "İyi yönetim ve minimal devlet" vurgusu öne çıkar. İkinci evre, 1994 "Yönetişim Raporu'dur. Bu rapor yönetişimin yeşermesi ve canlanması için sivil

toplumun canlanması gerektiğini ortaya koyar. Üçüncü evre ise, 1997'deki rapordur. Yönetişim anlayışı, bu raporda, devletin yeniden güçlendirilmesi vurgusu ile bir kez daha revize edilerek karşımıza çıkmıştır.

Dünya Bankası'nın 1994'teki raporunda yönetim; "Bir ülkenin iktisadi ve toplumsal kaynaklarının kalkınma amacına yönelik olarak yönetilmesinde iktidarın uygulama tarzı" olarak adlandırılır.

1994'teki yönetim raporunda devlete yüklenen rol, piyasa için dışsal ekonomi sağlama işlevidir. Böylece, devlet piyasanın güçlenmesine yardımcı olacaktır. Bunun yanı sıra, sivil toplumun geliştirilmesi de önemli koşullardan biridir. 1997'deki yönetim raporuna baktığımızda devletin yeniden tanımlanarak güçlendirilmesi söz konusudur. "**Değişen Bir Dünyada Devlet**" adını taşıyan rapor, piyasanın sağlıklı bir şekilde işleyebilmesi için devletin güçlü bir düzenleyici ve yönlendirici olarak tanımlanması gerektiğini söylemektedir. Bu raporun getirdiği en önemli yenilik

şudur: Dünya Bankası, önceleri devletin yetki ve görevlerini sivil toplum örgütlerine ve özel sektöre aktarmak gerektiğine vurgu yapardı. Hem piyasanın hem de sivil toplumun geliştirilmesi önemli konulardan biriydi. Ancak, 1997 raporun-

“**Hedeflenen ana mesaj, “piyasaların başarısızlığını gidermek için onlarla ortaklık geliştiren devlet” anlayışını içermektedir.**”

da devletin **etkin bir devlet** olmasının altı kalın çizgilerle çizilmiştir. Bir başka ifade ile devlet-sivil toplum-piyasa karşıtlığı 1997'den itibaren **piyasa için devlet** denilebilecek bir işlevselci tanımlayıcılık ilkesine dönüşmüştür. Bu revizyonun dayandığı

temel rasyonel, devletin tamamen etkisiz kılındığı bir ortamda, piyasa ekonomisinin işleyişinin tehlikeye gireceği şeklinde bir varsayımdır. Rapora göre, bunun nedeni; devletin, mülkiyet hakları, yol, sağlık ve eğitim gibi temel kamu hizmetlerini bile gerçekleştiremediği gelişmekte olan bir çok ülkede, eksikliklerin büyük krizlere yol açıyor olmasıdır. Bu ülkeler kısır döngüye girmiştir. Kişiler ve firmalar vergi ödeyemez duruma gelmişler, bozulan kamu hizmetlerine karşı tepki göstermeye başlamışlar bu durum da hükümetlerin daha da bozulmasına neden olmuştur. 1997 raporunda devlete, yeni giysileri içerisinde, yeniden itibar kazandırılmasının nedeni kolayca anlaşılabilir. 1980'lerin sonunda kimilerince **tarihin sonu** olarak ilan edilen dönemde, serbest piyasa ekonomisinin sihirli bir el gibi her şeyi düzelteceği umuluyordu. Böyle bir atmosferde devlete ait pek çok şey, eskimiş ve modası geçmiş kabul ediliyordu.

Bu görüşü besleyen ve destekleyen uluslararası kurumların başında Dünya Bankası geliyordu. Bu bağlamda, küresel ekonomik sisteme dâhil

olmak için bir yönlendiriciye ihtiyaç duyulmaktaydı. Bu yönlendirici de devlettir. Ancak bu yeni devlet formu, hiç şüphesiz ki çok daha esnek olmalı, hızlı hareket edebilmeliydi. Hem sivil toplumla hem de şirketlerle işbirliği içinde olmalıydı. Kısaca **etkin devlet** bu raporun ana mesajıdır.

Dünya Bankası, ele aldığı raporlarda da ifade edildiği üzere, devlete yeni bir rol vermektedir. Bu rol çok kapsamlı ve itibarlı gözükmektedir. Çünkü devlet eğer bu rolü iyi uygularsa, uluslararası ve yerel piyasalarda tekrar saygınlığını kazanacaktır. Hem uluslararası hem de yerel piyasaların güveninin ve saygınlığını kazanmak, küresel ekonomiye entegrasyonun ön şartıdır. Küresel ekonomiye entegrasyon, Dünya Bankası için o ülkenin borç verilebilir olup olmadığını gösteren en önemli göstergelerden biridir.

Yönetişim modeli, kamu-özel, devlet-toplum karşılığını ortadan kaldıran ve mümkün olan “en iyi çözüm” şeklinde ortaya konulmaktadır. Yönetişim paradigmasında, küreselleşmenin baş dönürücü hızla gelişmesinin ve toplumsal olayların karmaşıklığının, ancak yönetim gibi esnek ve hızlı dönüşüm kapasitesine sahip olduğu varsayılan bir örgütlenme modeli ile karşılanabileceği fikri yer almaktadır.

Yönetişim teorisinin günümüzdeki olgun versiyonunda temel olarak, iki eğilimden söz edilmektedir. Bu iki eğilim, devlet merkezli ve toplum merkezli olarak tanımlanmaktadır. Günümüzde

devlet-merkezli eğilimin daha başat hale geldiği söylenebilir. Özellikle 1997 Dünya Bankası raporuyla bu eğilimin güçlenmesi daha da belirgin olmuştur. Devlet merkezli ve toplum merkezli yaklaşım arasındaki en önemli fark devletin konumundan kaynaklanmaktadır. Devlet merkezli yaklaşıma göre, devlet, yönetim modelinde düzenleyici bir kapasiteyle en önemli bir aktör olarak ortaya çıkmaktadır. Toplum merkezli eğilim, özellikle Avrupa sosyoloji geleneği tarafından temsil edilir; hükümetin toplumla ilişkisinde giderek güçsüzleştiği argümanına dayanır. Özetlersek, yeni düzen literatürünü oluşturmuş kavramsal çerçevesini çizmiştir. Sırada, yönetim ruhuyla oluşacak, yoğun teknoloji kullanımlı etkin devleti oluşturmak var.

“Yönetişimin (birlikte yönetme, etkin devlet) ruhunu oluşturduğu modern devlet anlayışı, e-devlet ve m-devlet uygulamaları ile 21. yüzyıl Kamu İdarelerinin temelini atmaktadır.”

değişimi için yapılacak tüm projelerde temel dayanak noktası olmuştur. Ülkemizde ve dünyada uygulamaya konulan bu projelerin en başında, e-devlet uygulamaları gelmektedir. E-devlet, kamu hizmetlerinin vatandaşlara elektronik ortamda sunulmasıdır. Yani kamu hizmeti, geleneksel hizmetkâr olan kamu personeli tarafından sunulmak yerine, artık, bilgisayar ortamında elektronik olarak sunulmaya başlanmıştır.

Özele indirirsek, Müsteşarlığımız 2000’li yıllarda kamuda öncü sayılabilecek hamleler yapmış, e-devlet olma yolunda diğer kamu kurumlarına örnek olmuş ve ilklere imza atmıştır. Müsteşarlığımızın e-devlet kapsamında sunmuş olduğu hizmetler; EDI (Electronic Data Interchange),

GÜVAS (Gümrük Veri Ambarı Sistemi), BİLGE Şifre İşlemleri, EDI Tescil Sorgulama, VEDOP Sorgulama, Telafi Edici Vergi Sorgulama, Teminat Sorgulama, Gemi Takip Uygulama, Antrepo Web, Muhafaza Şifre İşlemleri, GÜM-KART (Debit Kart), e-imza ve mobil imza uygulamaları olarak sıralanabilir.

Bilişim sektöründeki gelişime paralel olarak, e-devlet uygulamalarının kapsamı gelişmiş, hatta; e-devlet yerini, m-devlet (mobil devlet) uygulamalarına bırakmaya başlamıştır. Mobil devlet uygulamasında kamu hizmeti,

cep telefonu gibi mobil bir cihaz aracılığıyla vatandaş/ticaret erbabına sunulmaktadır.

M-devlet uygulamasında da Müsteşarlığımız yine Türk Kamu İdaresi'nde öncü olmaya kararlıdır. Mobil Gümrük Projesi kapsamında, SMS Bilgi Servisi, Müsteşarlığımız tarafından ticaret erbabının/vatandaşın kullanımına sunulmuştur. Bu servis, kullanıcıların gümrük beyannamelerine ilişkin çeşitli bilgilere cep telefonu kullanılarak ulaşabilmesini sağlamaktadır. Cep telefonundan kısa mesaj olarak gönderilecek talimat ile gümrük beyannamelerine ilişkin çeşitli bilgiler yine kısa mesaj olarak cep telefonuna gönderilmektedir.

Servis sayesinde kullanıcılar, beyanname numarasını göndererek; gümrük beyannamesinin gümrükte onayından sonra belirlenen: hat,

durum, muayene memuru, muayene tarihi ve gümrük muayenesinden sonra belirlenen: bloke tarihi, kapanma tarihi vb. bilgilere ulaşabilmekte ve istenilirse, söz konusu bilgiler beyanname durum değişikliğinde, anında kendilerine iletilebilmektedir.

“Modern Devlet, bilişim teknolojilerinden yararlanmayı emreder, şeffaflık ve etkinlik ise bu emrin yerine getirmesi sayesinde ortaya çıkar.”

kurumları, bizdeki uygulaması münferit olsa da, toplu şekilde yatırımlarını hızlandırmalı, hizmetlerin sunumunda bilişim teknolojilerden daha çok faydalanmalıdır. E-devlet ve/veya m-devlet uygulamaları tüm hizmetlerde uygulanmalı, şahsa bağlı sistemler yerine yoğun teknoloji kullanımlı bir sistem kurgulanmalı ve tamamen otomasyona geçilmelidir. Bu sistem, hem iş ve işlem süreçlerinin basitleşmesine katkıda bulunarak

Modern dünyada devletlerin gelişimi, bilişim teknolojilerinde ilerleme ile paralel olarak kendini göstermektedir. Teknolojiye ve Bilişim Sektörüne yatırım yapan ülkeler, uzun vadeli kalkınma planlarını kolayca uygulamaya koyabilmektedirler. Devletler ve

etkin bir devleti ortaya çıkaracak, hem de suiistimalleri ortadan kaldıracaktır.

“Yeni hedefimiz u-gümrük uygulamalarına başlamaktır.”

önemini ve sağladığı kolaylıkları ortaya koymaktadır. İlk önce e-devlet uygulaması başlatılmış, şimdilerde ise m-devlet uygulamaları vatandaşın/ticaret erbabının kullanımına sunulmaya başlanmıştır. Mevcut durum, “Yasal Ticaretin Kolaylaştırılmasında e(n)-kolay, yasa dışı ticaretin

Müsteşarlığımız bünyesinde 2000’li yıllardan bu yana atılan adımlar, otomasyonun

engellenmesinde de e(n)-zor gümrük” sloganı üzerine inşa edilmiştir.

Bilişim Teknolojisine yatırım yapıldıkça, kamu hizmetlerinin sunumunda alternatif uygulamalar zamanla ortaya çıkacaktır. Artık, e-devlet ve m-devlet uygulamalarına ek olarak u-devlet uygulamaları konuşulmaya başlanmıştır.

U-devlet (ubiquitous government), her yerde (anywhere), her zaman (anytime), her araçla (any device) kamu hizmetlerinin sunumunu ifade etmektedir. Bizlere düşen görev ise, Müsteşarlık hizmetlerini u-devlet uygulamaları ile sunmaya başlamak, kısaca u-gümrük olma yolunda adımlar atmaktır. Hepimizin yakındığı ve eleştirdiği 20. yüzyılın köhne kurumlarını 21. yüzyılda da yaşatmak istemiyorsak, felsefesi yönetim olan, etkin, şeffaf ve teknoloji yoğun, tamamen otomasyona geçmiş kurumlar yaratmalı ve böylece modern dünyada yerimizi alabilmeliyiz.

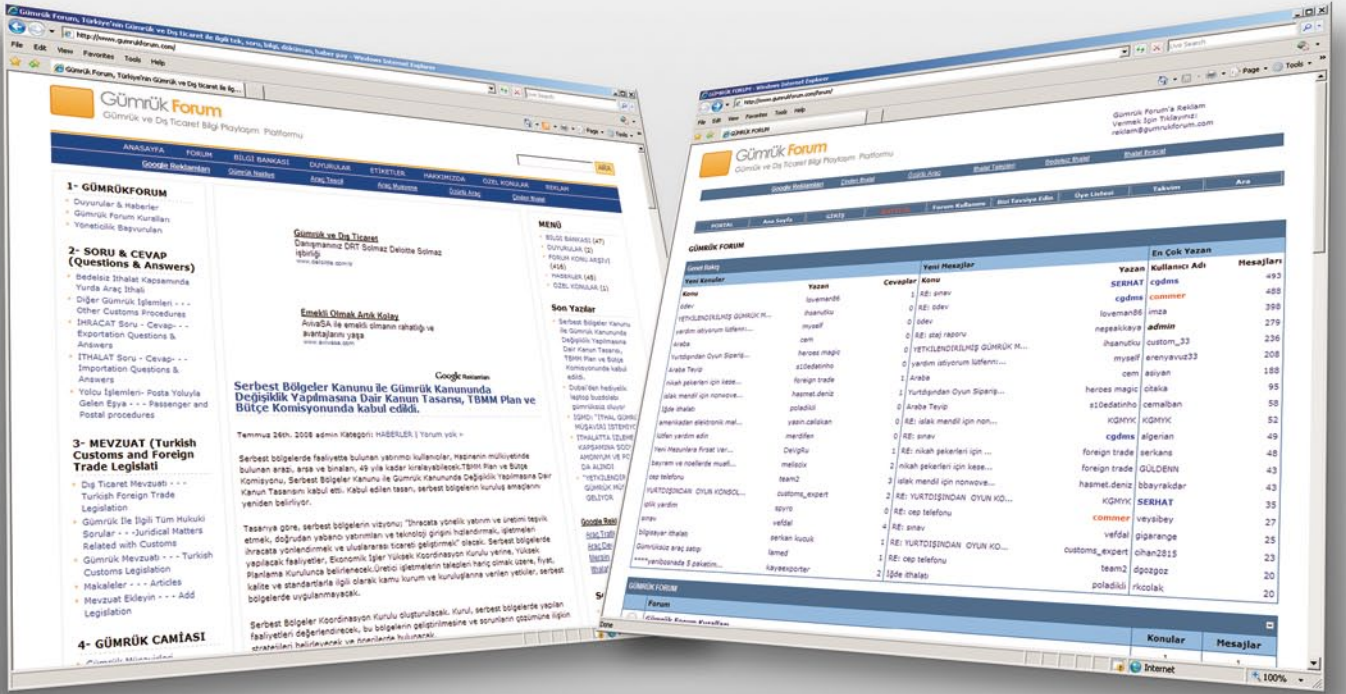
KAYNAKÇA

1. www.worldbank.org
2. www.imf.org
3. www.gumruk.gov.tr
4. www.wto.org
5. www.turkiye.gov.tr
6. <http://www.gumrukkontrolor.org.tr/Derneğimiz/GMileSoylesi.html>
7. BAYRAMOĞLU, Sonay Yönetişim Zihniyeti, 1999
8. Gümrük Dergisi, sayı 64
9. <http://www.gumruk.gov.tr/Brosurler/ticariesya.aspx>
10. <http://www.canaktan.org/reform/etkin-devlet/anasayfa-etkindevlet.htm>
11. DEMİR, Ömer, Küresel Rekabette Etkin Devlet, Nobel Yayınları

Gümrük Forum

Gümrük ve Dış Ticaret Bilgi Paylaşım Platformu

www.gumrukforum.com

Unsped Group

Havayolu Kargo

Karayolu
Taşımacılık Hizmetleri

Türkiye Dahilindeki
Tüm Adreslere
Ulaşım Dağıtım

11.500 m2 Gümrüksüz
6.600 m2 Gümrüklü
Depolar

22 İde Gümrük
Müşevirliği

Deniz ve Hava Nakliyede
Komple ve Parsiyel
Forwarder Hizmeti

3.500'ü Aşkın
Yetişmiş Personel

UNSPED PAKET SERVİSİ KIBRIS ŞTİ.LTD.
Taşkınköy Mah.Dr.Fazıl Küçük Bulvarı
D469 Lefkoşe

ÜNSPED GROUP SRL.
Sediul SOCIAL: Arad, STR ABRUD,NR 3,
ROMANYA

ÜNSPED GROUP
Haskova şehri sok. Preslav 24 K4
BULGARİSTAN

UNSPED GROUP
OTTO HAHN-STR.5 HALLE A34123
KASSEL/ALMANYA

İSTANBUL MERKEZ
Ambarlar Cad. 6/B Blok 34015 Zeytinburnu / İstanbul
Tel : +90 212 413 22 22 Fax : +90 212 414 02 00
<http://www.unsped.eu>
<http://www.ups.com.tr>